

IMPACTUL PILOTĂRII STANDARDELOR PENTRU PROTECȚIA ȘI SIGURANȚA COPILOR/ELEVILOR ÎN MEDIUL ONLINE

Realizat de către
SOCIOPOLIS Consultancy

Mai 2022

Studiu:

Impactul pilotării Standardelor pentru protecția și siguranța copiilor/elevilor în mediul online

COORDONATOR:

Elena BOTEZATU

AUTOR:

Diana CHEIANU-ANDREI

REDACTOR:

Diana SENIC

La Strada

Republica Moldova

MD-2012, CP 259

Chișinău

tel.: (+373) 22 23 49 06

fax.: (+373) 22 23 49 07

e-mail: office@lastrada.md

www.lastrada.md

SOCIOPOLIS Consultancy

Republica Moldova

MD-2064

Chișinău, str. Ion Creangă 39/2

e-mail: info@sociopolis.md

www.sociopolis.md

MINISTERUL
EDUCAȚIEI ȘI CERCETĂRII

LA
STRADA
Moldova

CENTRUL DE INVESTIGAȚII ȘI CONSULTANȚĂ

SOCIOPOLIS

CUPRINS

ABREVIERI	3
SUMAR EXECUTIV	4
INTRODUCERE	16
I. CADRUL DE CERCETARE	19
1.1. Scopul și obiectivele studiului	19
1.2. Metodologia de cercetare	20
1.3. Considerații etice	24
II. MODALITĂȚILE DE INFORMARE ȘI INSTRUIRE A ELEVILOR, PĂRINȚILOR ȘI A CADRELOR DIDACTICE	25
2.1. Caracterizarea generală a Standardelor pentru protecția și siguranța copiilor/elevilor în mediul online	25
2.2. Formarea cadrelor didactice	26
2.3. Organizarea activităților curriculare și extracurriculare cu elevii	28
2.4. Organizarea activităților de informare și responsabilizare a părinților	33
III. PREZENȚA COPIILOR PE REȚELELE DE SOCIALIZARE ȘI UTILIZAREA INTERNETULUI	36
3.1. Prezența elevilor pe rețelele de socializare	36
3.2. Utilizarea Internetului	39
IV. PERCEPȚIA PROTECȚIEI ȘI SIGURANȚEI COPIILOR ÎN MEDIUL ONLINE	43
V. CUNOȘTINȚELE, ATITUDINILE ȘI PRACTICILE ELEVILOR PRIVIND PROTECȚIA ȘI SIGURANȚA ONLINE	48
5.1. Cunoștințele	48
5.2. Atitudinile	59
5.3. Practicile	61
VI. INFORMAREA ELEVILOR PRIVIND SIGURANȚA ONLINE	70
6.1. Sursele de informare	70
6.2. Persoanele de încredere în cazul provocărilor	75

VII. SCHIBĂRILE DETERMINATE DE STANDARDELE PENTRU PROTECȚIA ȘI SIGURANȚA COPIILOR/ELEVILOR ÎN MEDIUL ONLINE	77
7.1. Impactul asupra elevilor	77
7.2. Impactul asupra părinților	79
7.3. Impactul asupra cadrelor didactice	84
7.4. Impactul asupra instituțiilor de învățământ	85
VIII. APRECIEREA STANDARDELOR PENTRU PROTECȚIA ȘI SIGURANȚA COPIILOR/ELEVILOR ÎN MEDIUL ONLINE	90
8.1. Punctele forte	90
8.2. Oportunitățile de eficientizare a activităților de informare privind protecția și siguranța online	91
CONCLUZII	93
RECOMANDĂRI	100
ANEXE	101
Anexa 1. Date despre participanții la discuțiile de grup (etapa Baseline)	101
Anexa 2. Date despre participanții la discuțiile de grup (etapa Endline)	101

ABREVIERI

Centrul La Strada	Centrul Internațional „La Strada Moldova”
MEC	Ministerul Educației și Cercetării
OLSDÎ	Organele Locale de Specialitate în Domeniul Învățământului
SAP	Serviciul de Asistență Psiho-pedagogică
Standarde	Standardele pentru protecția și siguranța copiilor/elevilor în mediul online
TIC	Tehnologii informaționale și comunicaționale

► SUMAR EXECUTIV

Contextul social

Dezvoltarea rapidă a Internetului și a altor tehnologii informaționale și comunicaționale (TIC) a dat naștere unui flux rapid de informații, produse și servicii digitale. Această dezvoltare, pe de o parte, contribuie la modernizarea procesului educațional și, în general, la creșterea economiei naționale, pe de altă parte, cere și acțiuni ferme de combatere a distribuirii conținuturilor și comportamentelor ilegale în spațiul online, care sunt periculoase pentru copii și adolescenți.

Comisia Europeană propune un Cadru de referință pentru Competența digitală a cetățenilor, punând accentul pe 5 domenii de bază în care se regăsește și siguranța online. Educația digitală este fundamentală în pregătirea interacțiunii copiilor cu mediul virtual, precum și în prevenirea și combaterea diferitor forme de abuz online.

Studiile realizate în Republica Moldova despre siguranța online atestă utilizarea Internetului tot mai mult, copiii fiind expuși diferitor riscuri. Acest fenomen indică necesitatea dezvoltării unor acțiuni complexe privind implicarea instituțiilor de învățământ, dar și a familiei, inclusiv, a sectorului asociativ, în informarea și crearea competențelor care să-i ajute să adopte un comportament responsabil, să navigheze fără riscuri și să semnaleze cazurile de abuz.

În anul 2017, pentru prima dată, Ministerul Educației și Cercetării (MEC) și-a asumat angajamentul pentru unele acțiuni de promovare a siguranței copiilor online, atunci când a fost aprobat Planul de Acțiuni privind promovarea siguranței pe Internet a copiilor și a adolescenților. Acest document de politici stabilește că una dintre obligațiile MEC este promovarea siguranței online prin realizarea anuală a unor activități în comunitatea școlară, în contextul Zilei Siguranței Copiilor pe Internet și Lunarului Securității Cibernetică. Cert este că în acest document lipsește o abordare sistemică a siguranței online în domeniul educației, iar acțiunile realizate indică eforturi fragmentare, fără o viziune clară de integrare a subiectului în contextul educațional.

Transformările menționate, în plan internațional și național, au influențat procesul de elaborare a **Standardelor pentru protecția și siguranța copiilor/elevilor în mediul online** (Standarde) de către Centrul La Strada. **Standardele** au scopul să asigure un minim necesar de acțiuni pe care trebuie să le dezvolte instituțiile de învățământ general, pentru a consolida efortul de promovare a siguranței online și creare a unui mediu sigur și protejat pentru copii/elevi, stabilirea criteriilor de informare a cadrelor didactice, părinților și a copiilor/elevilor despre siguranța online, cu regularitate.

Standardele au fost elaborate în conformitate cu recomandările Consiliului Europei pentru promovarea educației privind cetățenia digitală¹, recomandările Organizației pentru Cooperare și Dezvoltare Economică², Cadrul European pentru competențe digitale, Planul de Acțiuni privind Educația Digitală, elaborat și aprobat de Comisia Europeană³. Documentul nominalizat a fost elaborat ținând cont de finalitățile educaționale din Republica Moldova, specificate în politicile educaționale⁴ și **Strategia de Dezvoltare a Educației pentru anii 2014 – 2020, Educație 2020**⁵.

Standardele reprezintă un document amplu ce cuprinde următoarele domenii-cheie: (i) guvernarea școlii; (ii) formarea personalului didactic; (iii) politici și proceduri; (iv) implicarea părinților; (v) educația pentru siguranța online; (vi) tehnologii și infrastructură securizată, pentru a susține sistemul educațional în elaborarea și implementarea măsurilor menite să contribuie la siguranța copiilor/elevilor în mediul online, prin dezvoltarea unui angajament față de siguranța online, la nivel local, urmărind abilitarea comunității școlare să interacționeze pozitiv în mediul online, fără riscuri, pentru siguranța și bunăstarea copilului. Implementând acțiuni sistemice, în fiecare școală, copiii din Republica Moldova vor fi mai puțin vulnerabili față de riscurile online, beneficiind de sprijin în școală, unde vor fi ajutați să prevină situațiile de risc și să soluționeze unele probleme apărute în mediul online.

În perioada august 2021-mai 2022, **Standardele** elaborate au fost supuse pilotării în 6 instituții de învățământ⁶. Centrul La Strada, care a dezvoltat aceste Standarde, în colaborare cu MEC, și-au dorit să evalueze cunoștințele, atitudinile și competențele elevilor, părinților în domeniul protecției și siguranței online, dar și pregătirea instituțiilor de învățământ pentru implementarea Standardelor, inclusiv, să ajusteze și să aprobe aceste Standarde. Pentru realizarea activităților de evaluare, a fost contractată compania SOCIOPOLIS, care, în conformitate cu Termenii de Referință, a elaborat o abordare complexă, axată pe evaluarea cunoștințelor, atitudinilor și competențelor elevilor, părinților, cadrelor didactice și pe pregătirea instituțiilor de învățământ pentru implementarea Standardelor (studiul inițial, Baseline), precum și impactul Standardelor asupra schimbărilor, la nivel de cunoștințe, atitudini și practici ale elevilor, părinților, cadrelor didactice, precum și a schimbărilor în cadrul instituțiilor de învățământ, în rezultatul pilotării acestora (studiul final, Endline).

1 <https://www.coe.int/en/web/digital-citizenship-education/home?desktop=true>

2 <https://ec.europa.eu/jrc/en/digcomporg>

3 https://ec.europa.eu/education/education-in-the-eu/digital-education-action-plan_en#:~:text=What%20is%20the%20Digital%20Education,States%20to%20the%20digital%20age

4 <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=355156>

5 https://mecc.gov.md/sites/default/files/1_strategia_educatia-2020_3.pdf

6 Gimnaziul „Ion Creangă” din satul Soltănești, raionul Nisporeni; Liceul Teoretic „Stefan cel Mare și Sfânt” din orașul Căușeni; Liceul Teoretic „Onisifor Ghibu” din municipiul Chișinău, Liceul Teoretic „Ion Vatamanu” din orașul Strășeni, Liceul Teoretic „Alexandru cel Bun” din orașul Rezina, Liceul Teoretic din satul Doroțcaia, raionul Dubăsari.

Scopul și obiectivele cercetării

Scopul general al studiului **Impactul pilotării Standardelor pentru protecția și siguranța copiilor/elevilor în mediul online** a constat în analiza schimbărilor, la nivel de cunoștințe, atitudini și practici ale elevilor, părinților, cadrelor didactice, precum și a schimbărilor în cadrul instituțiilor de învățământ.

Obiectivele studiului au cuprins:

- **Analiza** schimbărilor în prezența copiilor pe rețelele de socializare și utilizarea Internetului;
- **Evaluarea** impactului activităților asupra percepției protecției și siguranței copiilor în mediul online de către copii, părinți și cadre didactice;
- **Cunoașterea** schimbărilor care s-au produs asupra copiilor/elevilor privind protecția și siguranța în mediul online;
- **Aprecierea schimbărilor** care s-au produs asupra părinților privind asigurarea protecției și siguranței online a copiilor;
- **Identificarea schimbărilor** care s-au produs asupra cadrelor didactice privind asigurarea protecției și siguranței online a copiilor;
- **Evaluarea schimbărilor** în cadrul instituțiilor de învățământ, ca rezultat al pilotării Standardelor;
- **Înaintarea unor recomandări** Centrului La Strada și MEC pentru perfecționarea Standardelor, înainte de extinderea implementării acestora și în alte instituții de învățământ.

Metodologia de cercetare

Pentru atingerea scopului și a obiectelor de cercetare, s-a propus o abordare metodologică, axată pe evaluarea cunoștințelor, atitudinilor și practicilor elevilor din clasele a III-IX-a, precum și a competențelor și practicilor părinților, inclusiv, a modalităților de informare și instruire a elevilor în instituțiile de învățământ, până la pilotarea Standardelor (etapa inițială) și după 7 luni de implementare a acestora (etapa finală).

S-au aplicat următoarele metode de cercetare:

- **Ancheta sociologică**, în bază de fișă proiectivă (pentru elevii claselor a III-IV-a) și chestionar (pentru elevii claselor a VI-IX-a). Cercetarea cantitativă a cuprins 102 elevii din clasele primare (a III-IV-a), la etapa inițială și cea finală, precum și 498 elevi din clasele a VI-IX-a, la etapa inițială și 489 la etapa finală.

- **Discuții focus grup** cu elevi, părinți, cadre didactice și administrația instituțiilor de învățământ atât la etapa inițială, cât și cea finală. În total, s-au realizat 16 discuții focus grup (8 la etapa inițială și 8 la etapa finală). La fiecare etapă, s-a realizat: 1 discuție cu managerii instituțiilor de învățământ, 3 discuții cu cadrele didactice, 2 discuții cu elevii și 2 discuții cu părinții. În total, la discuțiile focus grup, au participat 157 de persoane, 80 la etapa inițială și 77 la cea finală.

General

- **Procesul de pilotare a Standardelor în 6 instituții de învățământ** a cuprins diverse activități de acordare a suportului pe 6 domenii-cheie: (i) guvernarea școlilor în scopul creării unui angajament ferm al managementului școlar și un mediu online sigur pentru elevi; (ii) formarea cadrelor didactice pentru a avea cunoștințele necesare în domeniul siguranței online și pentru a interveni în cazul în care copiii se confruntă cu probleme în mediul online; (iii) implicarea părinților prin dezvoltarea abilităților acestora de a contribui la siguranța copilului online; (iv) educația elevilor prin dezvoltarea unor comportamente active, pozitive și responsabile în mediul online; (v) tehnologii și infrastructură securizată, care să ajute copiii în procesul educațional; (vi) politici și proceduri instituționale care să reflecte măsuri de identificare a problemelor ce vizează siguranța copilului în mediul online și acțiuni de răspuns.
- **Prin pilotarea Standardelor s-a urmărit** crearea unui cadru minim de acțiuni ce pot fi întreprinse de instituțiile de învățământ general, pentru a-și consolida efortul în promovarea siguranței online, crearea unui mediu sigur și protejat pentru copil/elev, stabilirea măsurilor de informare a cadrelor didactice, părinților și a copiilor/elevilor despre siguranța online, cu regularitate.
- **Puncte forte ale Standardelor și acțiunilor realizate** de către Centrul La Strada, în procesul de pilotare a acestora: (i) document bine structurat pe acțiuni de implementare, dimensiuni, dovezi și indicatori; (ii) suport oferit în operaționalizarea politicii de protecție și siguranță a copiilor/elevilor în mediul online, inclusiv, a procedurilor interne; (iii) claritate în asigurarea funcționalității mecanismului de identificare, evaluare, referire, asistență și monitorizare a copiilor victime/potențiale victime ale abuzului online; (iv) prezentarea activităților curriculare și extracurriculare în formarea comportamentului pro-activ și responsabil al copiilor în mediul online; (v) exemplificarea acțiunilor de implicare parentală privind educația și siguranța online; (vi) accentul pus pe valorificarea parteneriatelor în asigurarea protecției copiilor/elevilor în mediul online; (vii) asigurarea formării competențelor personalului în domeniul securității și protecției copiilor/elevilor în mediul online, inclusiv, oferirea suportului didactic (Ghiduri privind Educația pentru siguranța online, filmulețe, studii de caz etc.).

Prezența elevilor pe rețelele de socializare și utilizarea Internetului

- **67,6% dintre elevii claselor a III-IV-a erau prezenți în mediul online**, la etapa inițială, având un cont/profil pe rețelele de socializare, în comparație cu 75,7% (+8,1 p.p.), la etapa finală.
- Activitățile realizate de către cadrele didactice cu elevii claselor primare atestă **tendențe pozitive referitoare la datele personale** care sunt menționate în conturile din mediul online ale elevilor din clasele primare: ștergerea numelui (- 5,1 p.p.), a vârstei (- 7,5 p.p.), a numărului de telefon (-7,4 p.p.), a datelor despre școală (-4,5 p.p.), a datelor despre părinți (-3,3 p.p.). Totodată, datele colectate atestă că acțiunile de informare a elevilor din clasele primare, inclusiv, a părinților acestora trebuie continuate, pentru că 4 din 10 elevi ai claselor primare încă dețin pe contul lor online fotografii personale, 3 din 10 mai au menționată vârsta, 2 din 10 – numărul de telefon etc.
- **Elevii din clasele primare au început să utilizeze mai mult Internetul în multiple scopuri**, în mod special, pentru lecții, de la 2,0%, la 41,7% (+39,1p.p.). Totodată, s-a redus numărul celor care folosesc Internetul pentru TikTok, Youtube (- 4,0 p.p.) și a celor care încarcă videoclipuri (-2,0 p.p.).
- **94,6% erau prezenți online**, având un cont/profil pe rețelele de socializare, la etapa inițială, iar la cea **finală, 90,6%** (-4,0 p.p.). Cercetarea finală a constatat **reducerea numărului elevilor claselor a VI-IX-a**, care dețin două și mai multe conturi pe rețelele de socializare, de la 86,3%, la 79,6% (dintre elevii claselor a VI-IX-a (-6,7 p.p.).
- **Elevii claselor gimnaziale sunt prezenți pe 18 rețele de socializare**: Instagram (87,8%), TikTok (78,1%), Facebook (73,6%), Discord (29,1%), Odnoklasniki (21,7%), Twitter (18,1%), Vkontakte (13,5%), Reddit (5,2%), Telegram (4,3%), Viber (2,5%), Snapchat (2,5%), Youtube, Pinterest, WhatsApp, Twitch, Zently, Messenger, Skype.
- Există unele schimbări în modalitatea în care elevii claselor gimnaziale utilizează camera telefonului/tabletei sau camera web a calculatorului. **S-a redus cu 5,8 p.p. numărul elevilor ce utilizează camera telefonului/tabletei** pentru discuții pe Skype, Viber, Whatsapp, Messenger, Telegram și cu 4,2 p.p. a celor care utilizează camera pentru discuții pe forumuri/chat room. În celelalte situații analizate, numărul elevilor care utilizează camera a crescut: pentru a face fotografii, ulterior să fie plasate pe rețelele de socializare (+10,3 p.p.), pentru transmisiuni live sau înregistrări pentru TikTok (+8,0 p.p.), pentru înregistrări audio/video, pentru a fi plasate pe Internet (+4,3 p.p.), pentru lecțiile online pe Zoom, GoogleMeet, Teams (+1,6 p.p.).

67.6%
↓
75.7% **elevii claselor a III-IV-a erau prezenți în mediul online**

↓ **tendințe pozitive referitoare la datele personale**

ștergerea numelui (- 5,1 p.p.),
a vârstei (- 7,5 p.p.),
a numărului de telefon (-7,4 p.p.),
a datelor despre școală (-4,5 p.p.),
a datelor despre părinți (-3,3 p.p.)

2,0%
↓
41,7% **elevii din clasele primare au început să utilizeze mai mult Internetul în multiple scopuri**

↓ TikTok, Youtube (- 4,0 p.p.)
↓ încarcă videoclipuri (-2,0 p.p.).

94,6%
↓
90,6% **prezenți online**, având un cont/profil pe rețelele de socializare

86,3%
↓
79,6% **elevii claselor a VI-IX-a**, care dețin două și mai multe conturi pe rețelele de socializare

elevii claselor gimnaziale sunt prezenți pe 18 rețele de socializare

Instagram (87,8%),	Reddit (5,2%),
TikTok (78,1%),	Telegram (4,3%),
Facebook (73,6%),	Viber (2,5%),
Discord (29,1%),	Snapchat (2,5%),
Odnoklasniki (21,7%),	Youtube, Pinterest,
Twitter (18,1%),	WhatsApp, Twitch,
Vkontakte (13,5%),	Zently, Messenger, Skype.

Cunoștințe, atitudini și practici ale elevilor în mediul online

- Cunoștințele elevilor din clasele primare referitor la **ce postăm pe Internet**, s-au îmbunătățit. La cercetarea finală, 40,8% dintre elevi au menționat că nu trebuie să plaseze date personale în mediul online, 35,9% să nu vorbească sau să se comporte urât, 31,1% să nu discute cu persoane străine, 18,4% să nu distribuie fotografii sau video-uri personale, 17,5% să nu posteze lucruri indecente etc. Numărul elevilor din învățământul primar care au scris că nu știu ce nu se poate de făcut pe Internet s-a redus de la 5,9%, la 4,9%.
- S-au îmbunătățit cunoștințele elevilor din clasele primare referitoare la **regulile care trebuie să le urmeze în mediul online**. A crescut rolul părinților cu 15,9 p.p., a cadrelor didactice cu 18,2 p.p., a fraților/surorilor mai mari cu 5,7 p.p. etc. Astfel, părinții au devenit o sursă de informare pentru 3 din 4 elevi ai claselor primare, iar profesorii pentru aproximativ 1 din 2.
- Datele cercetării indică schimbări la nivelul **cui se adresează elevii din clasele primare atunci când au probleme în mediul online**: părinți (-4,6 p.p.), cadre didactice (+19,1 p.p.), frați/surori mai mari (-1,5 p.p.), bunei (+0,8 p.p.), prieteni (-0,2 p.p.). S-a redus și numărul copiilor de această vârstă care nu se adresează nimănui „eu singură le rezolv” cu 3,1 p.p.
- S-a constatat creșterea gradului de informare al elevilor claselor gimnaziale cu 4,9 p.p. (de la 77,7%, la 82,6%) privind **nedivulgarea informațiilor cu caracter personal** necunoscuților cu care comunică în mediul online.
- Cunoștințele elevilor referitor la faptul că acțiunile în mediul online lasă **amprente digitale** au crescut cu 8,5 p.p. Nivelul de informare referitor la acest aspect rămâne redus în rândul celor care nu au cont/profil pe rețelele de socializare.
- A crescut cu 4,0 p.p. (64,4%) numărul elevilor din clasele gimnaziale care **înțeleg că ceea ce postează în mediul online le formează propria imagine**.
- **40 la sută** dintre elevi continuă să creadă că **reputația lor în mediul online nu poate avea impact asupra vieții reale**.
- Există schimbări pozitive privind **perceperea riscului nedivulgării conversației cu persoanele străine** în mediul online. Numărul elevilor care percep acest risc a crescut cu 5,4 p.p. (de la 47,6%, la 53,0%).
- Gradul de informare al elevilor claselor gimnaziale privind perceperea **riscurilor de a merge să cunoască o persoană cu care au comunicat în mediul online** a crescut nesemnificativ, cu 2,9 p.p. per general (72,2%).

- Informarea elevilor din clasele gimnaziale despre **pericolul în mediul online, în cazul aluziilor cu tentă sexuală**, inclusiv, a intenției de a se vedea cu ei, a crescut nesemnificativ, 1,7 p.p. per general (89,0%).
- Nu s-a atestat creșterea nivelului de reziliență a elevilor din clasele gimnaziale în privința **complimentelor, laudelor din partea persoanelor necunoscute în mediul online**. 35,0% dintre elevi consideră că, dacă comunică mult cu o persoană în mediul online, îi pot accepta complimentele și 25,4% nu știu cum să procedeze în astfel de situații.
- Nu s-au atestat schimbări în **gradul de încredere** a elevilor claselor gimnaziale față de **persoanele care sunt prietenoase cu ei în mediul online, dar necunoscute în viața reală**. Astfel, 1/3 dintre elevi (cei care consideră că pot avea încredere într-o persoană care este foarte prietenoasă cu ei, chiar dacă se cunosc doar în mediul virtual și cei care nu știu cum să aprecieze aceste situații) rămân să fie expuși acestui risc.
- Numărul elevilor care sunt în **dezacord că este amuzant să scrii comentarii răutăcioase** la fotografiile prietenilor, cunoscuților în mediul online a ajuns la 91,6%.
- 82,4% dintre elevi sunt în dezacord cu afirmația că „**nu faci rău nimănui dacă crezi un profil cu fotografiile altei persoane** și scrii câteva mesaje la câțiva oameni din numele acelei persoane”.
- Doar 67,7% dintre elevi sunt de acord cu afirmația că „**cererea de la un copil a fotografiilor sau videoclipurilor cu caracter sexual sunt acțiuni ilegale**”.
- Doar **7 din 10 elevi sunt în dezacord** cu faptul că se poate practica trimiterea/primirea unor fotografii, înregistrări video care **prezintă părți ale corpului persoanei pe care o iubești**.
- A crescut cu 6,6 p.p. numărul elevilor care întotdeauna **verifică informația de la pagina de profil** a persoanei cu care comunică în mediul online (59,1%).
- Nu s-a atestat creșterea numărului de elevi ai claselor gimnaziale care întotdeauna **analizează informația pe care o postează/distribuie online, din perspectiva consecințelor**. Aceste acțiuni sunt realizate doar de 63,2% dintre elevi.
- Numărul elevilor care **spun nu întotdeauna comunicării online cu o persoană pe care nu o cunosc în viața reală**, dacă simt disconfort sau nesiguranță, a scăzut de la 67,1%, la 57,3% (-9,8 p.p.).
- **Evită întotdeauna să posteze sau să distribuie fotografii** care pot trezi comentarii și reacții negative, doar 56,4% dintre elevi.
- Comportamentul elevilor privind scrierea comentariilor pozitive la postările altor utilizatori, nu s-a schimbat. Doar **1/3** dintre participanții la cercetare scriu întotdeauna

comentarii pozitive la postările altor utilizatori.

- Numărul elevilor care raportează întotdeauna dacă cineva a creat un **profil cu numele și fotografia lor** și/sau scrie altor persoane din numele lor a crescut cu 1,3 p.p. (58,3%), iar cei care fac acest lucru deseori, cu 3,4 p.p. (10,4%).
- Numărul elevilor care **intervenționează întotdeauna când cineva este hărțuit în mediul online**, chiar dacă nu îi vizează pe ei, a crescut cu 1,4 p.p. (15,7%), iar a celor care intervin deseori, cu 2,9 p.p. (18,0%).
- Doar 40,9% dintre elevi **anunță întotdeauna părinții sau un adult** de încredere dacă cineva trimite sau distribuie **conținuturi cu caracter sexual în mediul online**, iar 12,9%, fac acest lucru deseori.
- Doar 47,4% dintre elevi **anunță întotdeauna părinții sau un adult** de încredere când o **persoană cunoscută în online le face aluzii cu tentă sexuală și susține că vrea să-i vadă**.
- Activitățile organizate în instituțiile de învățământ de către cadrele didactice au contribuit la creșterea cu 5,6 p.p. (68,9%) a numărului elevilor care **nu se amuză** și nu iau în derâdere niciodată **persoanele care au suferit în urma expedierii unor fotografii cu caracter sexual**.
- 80,6% dintre elevi și-au pus **parole complicate la rețelele sociale**. Numărul este mai mare printre elevii care dețin un cont/profil pe rețeaua de socializare (82,4%), și a celor ce accesează și utilizează Internetul zilnic (81,7%), în comparație cu cei care nu au cont pe rețelele de socializare (63,0%).
- 78,3% dintre elevi aleg cine și ce informație poate vedea sau urmări despre ei pe rețelele de socializare, **utilizând setările de confidențialitate**. Numărul este mai mare printre elevii care dețin un cont/profil pe rețeaua de socializare (79,7%) și a celor ce accesează și utilizează Internetul zilnic (79,4%), în comparație cu cei care nu au cont pe rețelele de socializare (65,2%).
- 82,6% dintre elevi **consideră că dețin control asupra postărilor, distribuțiilor, comentariilor realizate în mediul online**. Numărul este mai mare printre elevii care dețin un cont/profil pe rețeaua de socializare (85,6%) și al celor ce accesează și utilizează Internetul zilnic (84,3%), în comparație cu cei care nu au cont pe rețelele de socializare (54,3%).
- 84,0% dintre elevii claselor gimnaziale **se informează despre siguranța online**. A crescut rolul cadrelor didactice din școală în calitate de sursă de informare (+8,0 p.p.), precum și a site-urilor specializate de pe Internet (+4,8 p.p.), a persoanelor adulte care vin în școală și fac lecții la această temă (+6,1 p.p.), a diverselor bloguri, vloguri (+4,2 p.p.).

- S-a redus numărul elevilor care nu au auzit și nu cunosc site-ul www.siguronline.md, de la 35,1%, la 17,8%. Respectiv, a crescut numărul celor care au utilizat acest site de câteva ori (de la 20,3%, la 29,0%), iar numărul celor care îl cunosc și îl utilizează frecvent s-a dublat (de la 5,4%, la 12,1%).
- Numărul elevilor claselor gimnaziale care atunci **când se confruntă cu probleme în mediul online, le discută cu cineva a crescut de la 55,6%, la 60,9%**. Cercetarea finală atestă că a crescut gradul de încredere în părinți (+3,9 p.p.), prietenii din viața reală (+8,7 p.p.), profesori (+6,9 p.p.), psihologul școlar (+5,7 p.p.).

Elevii claselor primare au menționat că

40,8% nu trebuie să plaseze date personale online,
35,9% să nu vorbească sau să se comporte urât,
31,1% să nu discute cu persoane străine,
18,4% să nu distribuie fotografii sau video-uri personale,
17,5% să nu posteze lucruri indecente.

Rolul în cunoașterea regulilor online a crescut

a părinților cu 15,9 p.p.,
a cadrelor didactice cu 18,2 p.p.,
a fraților/surorilor mai mari cu 5,7 p.p.

75,7% Informare al elevilor claselor gimnaziale
nedivulgarea informațiilor cu caracter personal

→ **8,5 p.p.** Cunoștințele că acțiunile în mediul online
lasă amprente digitate

→ **4,0 p.p.** Cunoștințele că ceea ce postează în mediul
online le formează propria imagine

40,0 % Cred că reputația lor în mediul online nu poate
avea impact asupra vieții reale.

53,0% Percep riscului nedivulgării conversației cu
persoanele străine în mediul online

72,2 % Perceperea riscurilor de a merge să
cunoască o persoană din mediul online

89,0 % Informarea despre pericolul în mediul
online, în cazul aluziilor cu tentă sexuală

91,6 % Elevilor care sunt în dezacord că este
amuzant să scrii comentarii răutăcioase

82,4 % Dezacord că nu faci rău nimănui dacă
creezi un profil cu fotografiile altei persoane

67,7 % De acord cu afirmația că cererea de la un copil a
fotografiilor sau videoclipurilor cu caracter sexual
sunt acțiuni ilegale

70,0 %

dezacord trimiterea/primirea unor fotografii,
înregistrări video care prezintă părți ale
corpului persoanei pe care o iubești

59,1 %

întotdeauna verifică informația
de la pagina de profil

63,2 %

întotdeauna analizează informația pe
care o postează/distribuie online, din
perspectiva consecințelor.

33,3 %

scriu întotdeauna comentarii pozitive
la postările altor utilizatori.

10,4 %

raportează întotdeauna dacă cineva a
creat un profil cu numele și fotografia lor

15,7 %

intervin întotdeauna când cineva este
hărțuit în mediul online

40,9 %

anunță întotdeauna un adult dacă cineva
trimite sau distribuie conținuturi cu
caracter sexual

47,4 %

anunță întotdeauna un adult dacă cineva
face aluzii cu tentă sexuală

68,9 %

nu se amuză de persoanele care au
suferit în urma expedierii unor fotografii
cu caracter sexual.

80,6 %

parole complicate la rețelele sociale

78,3 %

utilizează setările de confidențialitate

82,6 %

consideră că dețin control asupra postărilor,
distribuirilor,

84,0 %

se informează despre siguranța online

17,8 %

cunosc site-ul www.siguronline.md

60,9 %

discută cu cineva când se confruntă
cu probleme în mediul online

Impactul Standardelor

- **Activitățile organizate** în instituțiile de învățământ, **care au pilotat Standardele**, au oferit suport directorilor și directorilor adjuncți în:
 - elaborarea sau actualizarea Planurilor de activitate;
 - dezvoltarea sau actualizarea unor proiecte instituționale;
 - perfectarea Politicii de Protecție a Copilului;
 - perfectarea sau reactualizarea Fișei coordonatorului pentru siguranța și protecția online, dar și a contractului de muncă etc.
- Cadrele didactice posedă cunoștințe referitoare la protecția și siguranța online, respectarea confidențialității, dar și competențe pentru a oferi suport elevilor atunci când aceștia au nevoie de informații, ajutor etc.
- Mecanismul de identificare, evaluare, referire, asistență și monitorizare a copiilor victime ale abuzului în mediul online funcționează. Cadrele didactice cer suport psihologului școlar și intervin prompt și eficient pentru a oferi suportul necesar elevilor care se confruntă cu abuzuri în mediul online.
- Instituțiile au instrumente de consultare a opiniei elevilor, părinților, personalului didactic, și le utilizează pentru a cunoaște situația cu privire la protecția și siguranța online.
- Standardele minime de dotare a instituțiilor de învățământ cu mijloace TIC stabilesc obligativitatea instituțiilor de învățământ de a dispune de un software specializat de filtrare a conținuturilor de pe Internet. Deși este stabilită această reglementare, nu toate instituțiile au instalate filtre de conținut.
- Atitudinile adolescenților privind controlul din partea părinților s-au schimbat. S-a constatat că între părinți-copii au fost create punți de încredere, iar o parte dintre copii au devenit mai înțelegători în privința controlului periodic din partea părinților privind activitatea online.
- Părinții au evidențiat că au început a discuta cu copiii mai frecvent despre unele aspecte referitoare la prezența online:
 - persoanele cu care comunică,
 - jocurile pe care vor să le descarce (unii părinții identifică jocuri pentru a se distra împreună cu copiii);
 - pozele pe care doresc să le posteze pe rețelele de socializare;
 - comentariile pe care le postează.

- Ședințele cu părinții au contribuit la creșterea gradului de informare a părinților despre oportunitățile, dar și despre riscurile mediului online, analiza atitudinii față de mediul digital.
- Discuțiile părinților cu elevii din clasele primare se axează pe următoarele aspecte: să nu vorbească cu persoane necunoscute (+23,0 p.p.), să navigheze doar pe site-urile pe care le cunosc (+17,4 p.p.), să nu dea date personale (+14,5 p.p.), să nu posteze informații fără permisiunea părinților (+9,7%) etc.

Rezultatele cercetării permit înaintarea următoarelor **recomandări** pentru MEC, Centrul Internațional „La Strada”, instituțiile de învățământ și pentru părinți:

Pentru Centrul Internațional „La Strada”

- Acordarea suportului MEC în procesul de implementare a Standardelor, în toate instituțiile de învățământ.
- Continuarea formării cadrelor didactice și a altor profesioniști (responsabil de siguranța online, psihologi școlari) din instituțiile de învățământ la capitolul protecția și siguranța copiilor online.
- Integrarea subiectului de protecție și siguranță online în programele de formare continuă a cadrelor didactice și a psihologilor școlari.
- Dezvoltarea, în colaborare cu instituțiile de învățământ, a resurselor informaționale de educație digitală într-un format și conținut accesibil pentru elevi, părinți și cadre didactice (materiale informative, broșuri, ghiduri, etc.).

Pentru instituțiile de învățământ implicate în pilotarea Standardelor

- Includerea în instruirea părinților a subiectelor ce țin de protecția și siguranța online.
- Continuarea activităților curriculare și extracurriculare la tema protecția și siguranța online a copiilor.
- Promovarea în rândul părinților a importanței filtrării conținuturilor dăunătoare și ilegale la dispozitivele utilizate de către copii (spre exemplu, prin instalarea Programelor de Control Parental).
- Dezvoltarea parteneriatului public-privat pentru promovarea serviciilor existente în domeniul protecției copiilor online și a platformelor de informare existente, consiliere sau raportare.

Pentru părinți

- Participarea la activitățile de instruire din cadrul Școlii părinților.
- Stabilirea unor relații de colaborare cu psihologul școlar.

INTRODUCERE

Dezvoltarea rapidă a Internetului și a altor tehnologii informaționale și comunicaționale (TIC) a dat naștere unui flux rapid de informații, produse și servicii digitale. Această dezvoltare, pe de o parte, contribuie la modernizarea procesului educațional și, în general, la creșterea economiei naționale, pe de altă parte, cere și acțiuni ferme de combatere a distribuirii conținuturilor și comportamentelor ilegale în spațiul online, care sunt periculoase pentru copii și adolescenți.

Copii sunt expuși la pericolele din spațiul online, din cauza utilizării diferitor dispozitive de la vârsta preșcolară, mai nou, în perioada pandemiei COVID-19, a utilizării acestor dispozitive pentru învățământul online. În aceste condiții, educația digitală a copiilor, în scopul asigurării protecției și siguranței, devine o necesitate pentru sistemele educaționale din întreaga lume.

Comisia Europeană propune un Cadru de referință pentru Competența digitală a cetățenilor, punând accentul pe 5 domenii de bază ce reflectă și siguranța online. Educația digitală este fundamentală în pregătirea interacțiunii copiilor cu mediul virtual, precum și în prevenirea și combaterea diferitor forme de abuz online.

Conform Uniunii Internaționale pentru Telecomunicații⁷, siguranța în mediul online presupune informarea copiilor despre oportunitățile online, abilitarea acestora de a recunoaște riscurile, identificarea modalităților prin care să poată face față, utilizând Internetul în mod sigur și responsabil.

În ultimii ani, studiile realizate în Republica Moldova despre siguranța online atestă că elevii utilizează Internetul tot mai mult, fiind expuși diferitor riscuri. Acest fenomen indică necesitatea dezvoltării unor acțiuni complexe privind implicarea instituțiilor de învățământ, a familiei, inclusiv, a sectorului asociativ, în informarea și crearea competențelor care să-i ajute să adopte un comportament responsabil, să navigheze fără riscuri și să semnaleze cazurile de abuz.

Studiul Siguranța online a copiilor în școală. Politici și practici în domeniul educațional, realizat de către Centrul Internațional „La Strada Moldova” (Centrul La Strada), în anul 2020, denotă o abordare superficială a riscurilor online, în cadrul școlar. Pe de o parte, activitățile de prevenire sunt sporadice și pun accent pe securitatea informațională, dar nu și pe dezvoltarea competențelor sociale și emoționale ale copiilor, care i-ar ajuta să facă față riscurilor pentru integritatea fizică, emoțională sau sexuală. Pe de altă parte, comunitatea școlară e total nepregătită să identifice, să intervină, să asiste ori să refere către servicii specializate cazurile de abuz în mediul online. În școală, lipsesc procedurile de intervenție în cazuri de abuz online.

<https://www.itu.int/en/about/Pages/default.aspx>

Personalul didactic nu are cunoștințe despre această formă de abuz și nu este sensibilizat despre gravitatea acestor cazuri, ceea ce este în detrimentul copilului.

În anul 2017, pentru prima dată, Ministerul Educației și Cercetării (MEC) și-a asumat angajamentul pentru unele acțiuni de promovare a siguranței copiilor online, atunci când a fost aprobat Planul de Acțiuni privind promovarea siguranței pe Internet a copiilor și a adolescenților. Acest document de politici stabilește că una dintre obligațiile MEC este promovarea siguranței online, prin realizarea anuală a unor activități în comunitatea școlară, în contextul Zilei Siguranței Copiilor pe Internet și Lunarului Securității Cibernetice. Cert este că în acest document lipsește o abordare sistemică a siguranței online în domeniul educației, iar acțiunile realizate indică despre eforturi fragmentare, fără o viziune clară de integrare a subiectului în contextul educațional.

Practicile educaționale, în plan internațional, ce vizează siguranța copiilor online, sunt la un nivel mult mai avansat. Subiectul dat este inclus ca element transversal la toate inițiativele de digitalizare a educației. Există, de asemenea, politici educaționale tematice privind acest subiect. Acestea reglementează acțiunile de informare, sensibilizare, educare a comportamentelor sigure online, realizate cu regularitate în cadrul școlii. Totodată, sunt încurajate dezvoltarea și implementarea politicilor instituționale în acest domeniu, care asigură realizarea acțiunilor pe mai multe paliere, pentru o implementare eficientă a politicilor guvernamentale, la nivel local.

Transformările menționate, în plan internațional și național, au influențat procesul de elaborare a Standardelor pentru protecția și siguranța copiilor/elevilor în mediul online (Standarde) de către Centrul La Strada. Standardele au scopul să asigure un minim necesar de acțiuni pe care trebuie să le dezvolte instituțiile de învățământ general, pentru a consolida efortul de promovare a siguranței online și pentru a crea un mediu sigur și protejat pentru copii/elevi, stabilirea măsurilor de informare a cadrelor didactice, părinților și a copiilor/elevilor despre siguranța online, cu regularitate. Standardele au fost elaborate în conformitate cu recomandările Consiliului Europei pentru promovarea educației privind cetățenia digitală⁸, recomandările Organizației pentru Cooperare și Dezvoltare Economică⁹, Cadrul European pentru competențe digitale, Planul de Acțiuni privind Educația Digitală, elaborat și aprobat de Comisia Europeană¹⁰. Documentul nominalizat a fost elaborat ținând cont de finalitățile educaționale din Republica Moldova, specificate în politicile educaționale¹¹ și Strategia de Dezvoltare a Educației pentru anii 2014 – 2020, Educație 2020¹², care prevede că „Educația are ca finalitate principală formarea unui caracter integru și dezvoltarea unui sistem

8 <https://www.coe.int/en/web/digital-citizenship-education/home?desktop=true>

9 <https://ec.europa.eu/jrc/en/digcomporg>

10 https://ec.europa.eu/education/education-in-the-eu/digital-education-action-plan_en#:~:text=What%20is%20the%20Digital%20Education,States%20to%20the%20digital%20age

11 <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=355156>

12 https://mecc.gov.md/sites/default/files/1_strategia_educatia-2020_3.pdf

de competențe care include cunoștințe, abilități, atitudini și valori ce permit participarea activă a individului la viața socială și economică¹³.

Standardele reprezintă un document amplu ce cuprinde următoarele domenii-cheie:

- guvernarea școlii;
- formarea personalului didactic;
- politici și proceduri;
- implicarea părinților;
- educația pentru siguranța online;
- tehnologii și infrastructură securizată, pentru a susține sistemul educațional în elaborarea și implementarea măsurilor menite să contribuie la siguranța copiilor/elevilor în mediul online, prin dezvoltarea unui angajament față de siguranța online, la nivel local, urmărind abilitarea comunității școlare să interacționeze pozitiv în mediul online, fără riscuri, pentru siguranța și bunăstarea copilului.

Implementând acțiuni sistemice, în fiecare școală, copiii din Republica Moldova vor fi mai puțin vulnerabili față de riscurile online, beneficiind de sprijin în școală, unde vor fi ajutați să prevină situațiile de risc și să soluționeze unele probleme apărute în mediul online.

În perioada august 2021-mai 2022, Standardele elaborate au fost supuse pilotării în 6 instituții de învățământ¹⁴. Centrul La Strada, care a dezvoltat aceste Standarde, în colaborare cu MEC, și-au dorit să evalueze cunoștințele, atitudinile și competențele elevilor, părinților în domeniul protecției și siguranței online, dar și pregătirea instituțiilor de învățământ pentru implementarea Standardelor, inclusiv, să ajusteze și să aprobe aceste Standarde. Pentru realizarea activităților de evaluare, a fost contractată compania SOCIOPOLIS, care, în conformitate cu Termenii de Referință, a elaborat o abordare complexă, axată pe evaluarea cunoștințelor, atitudinilor și competențelor elevilor, părinților, cadrelor didactice și pe pregătirea instituțiilor de învățământ pentru implementarea Standardelor (studiul inițial, Baseline), precum și impactul Standardelor asupra schimbărilor, la nivel de cunoștințe, atitudini și practici ale elevilor, părinților, cadrelor didactice, precum și a schimbărilor în cadrul instituțiilor de învățământ, în rezultatul pilotării acestora (studiul final, Endline).

13 Codul Educației al Republicii Moldova, prin art. 11, alineatul [1].

14 Gimnaziul „Ion Creangă” din satul Soltănești, raionul Nisporeni; Liceul Teoretic „Stefan cel Mare și Sfânt” din orașul Căușeni; Liceul Teoretic „Onisifor Ghibu” din municipiul Chișinău, Liceul Teoretic „Ion Vatamanu” din orașul Strășeni, Liceul Teoretic „Alexandru cel Bun” din orașul Rezina, Liceul Teoretic din satul Doroțcaia, raionul Dubăsari.

▶ I. CADRUL DE CERCETARE

1.1. Scopul și obiectivele studiului

Pentru evaluarea Standardelor, au fost **planificate 2 cercetări**:

- prima cercetare, la începutul etapei de pilotare a Standardelor, pentru cunoașterea și analiza cunoștințelor, atitudinilor și provocărilor cu care se confruntă elevii, părinții, cadrele didactice, precum și administrația instituțiilor de învățământ în asigurarea protecției și siguranței copiilor/elevilor în mediul online;
- a doua cercetare, după 7 luni de pilotare a Standardelor, pentru cunoașterea impactului acestora, la nivel de instituții de învățământ, elevi și părinți. Metodologia de cercetare propusă se bazează pe metode cantitative (anchetă sociologică pe bază de chestionar în format online) și metode calitative de cercetare (discuții focus grup) la ambele etape de cercetare.

Scopul general al studiului **Impactul Standardelor pentru protecția și siguranța copiilor/elevilor în mediul online** (studiul final, Endline) a constat în analiza schimbărilor, la nivel de cunoștințe, atitudini și practici ale elevilor, părinților, cadrelor didactice, precum și a schimbărilor în cadrul instituțiilor de învățământ, în rezultatul pilotării Standardelor.

Obiectivele studiului au cuprins:

- **Analiza schimbărilor** în prezența copiilor pe rețelele de socializare și utilizarea Internetului;
- **Evaluarea impactului** activităților asupra percepției protecției și siguranței copiilor în mediul online de către copii, părinți și cadre didactice;
- **Cunoașterea schimbărilor** care s-au produs asupra copiilor/elevilor privind protecția și siguranța în mediul online;
- **Aprecierea schimbărilor** care s-au produs asupra părinților privind asigurarea protecției și siguranței online a copiilor;
- **Identificarea schimbărilor** care s-au produs asupra cadrelor didactice privind asigurarea protecției și siguranței online a copiilor;
- **Evaluarea schimbărilor** în cadrul instituțiilor de învățământ ca rezultat al pilotării Standardelor;
- **Înaintarea unor recomandări** Centrului La Strada și MEC pentru perfecționarea Standardelor, înainte de extinderea implementării acestora și în alte instituții de învățământ.

1.2. Metodologia de cercetare

Pentru atingerea scopului și a obiectelor de cercetare, s-a propus o abordare metodologică complexă, axată pe evaluarea cunoștințelor, atitudinilor și practicilor elevilor din clasele a III-IX-a, precum și a competențelor și practicilor părinților, inclusiv, a modalităților de informare și instruire a elevilor în instituțiile de învățământ, la etapa inițială (Baseline) și a schimbărilor produse, la cea finală (Endline) a proiectului. Metodele de cercetare cantitative și metode calitative aplicate la etapa inițială și finală sunt prezentate în Figura 1.

Figura 1. Metodele de cercetare, la etapele Baseline și Endline

Metode Calitative atât etapa Baseline, cât și Endline

- 1** discuție focus grup cu managerii instituțiilor de învățământ
- 1** discuție focus grup cu cadrele didactice din învățământul primar
- 2** discuții focus grup cu cadrele didactice din învățământul gimnazial
- 1** discuții focus grup cu părinții elevilor din învățământul primar
- 1** discuții focus grup cu părinții elevilor din învățământul gimnazial
- 2** discuții focus grup cu elevii din învățământul gimnazial

Metode Cantitative etapa Baseline

- 102** fișe proiective cu elevii claselor primare (clasele III-IV)
- 498** chestionare cu elevii claselor gimnaziale (clasele VI-IX)

etapa Endline

- 102** fișe proiective cu elevii claselor primare (clasele III-IV)
- 489** chestionare cu elevii claselor gimnaziale (clasele VI-IX)

În perioada 14 august – 18 septembrie 2021, a fost realizat Studiul de evaluare a cunoștințelor, atitudinilor și competențelor elevilor, părinților și cadrelor didactice privind protecția și siguranța copiilor/elevilor în mediul online, iar în perioada 4-25 aprilie 2022, Studiul Impactului

Standardelor pentru protecția și siguranța copiilor/elevilor în mediul online.

Atât la etapa inițială, cât și la cea finală, cercetările au cuprins

4 categorii de participanți:

- elevi din clasele a III-IX-a;
- cadre didactice;
- părinți ai elevilor;
- administrația instituțiilor de învățământ.

Cercetările au fost realizate în 6 instituții de învățământ în care MEC a aprobat pilotarea Standardelor. Reieșind din situația pandemică, s-a optat pentru metoda anchetei sociologice pe bază de chestionar și tehnica de autocompletare față în față, pentru elevii claselor a III-IV-a și, în mediul online, pentru elevii claselor a VI-IX-a. Discuțiile focus grup, de asemenea, au fost realizate, preponderent, online.

Cercetarea cantitativă a cuprins 102 elevii din clasele primare (III-IV)¹⁵, la etapa inițială și cea finală, precum și 498 elevi din clasele a VI-IX-a, la etapa inițială, și 489, la etapa finală (Tabelul 1). Condițiile impuse de pandemia COVID-19, nu au permis realizarea studiului pe un eșantion reprezentativ pentru cele 6 instituții de învățământ.

Fișele proiective pentru elevii din clasele a III-IV-a au inclus mai multe întrebări deschise privind:

- utilizarea Internetului;
- prietenii buni și răi pe Internet;
- situațiile plăcute și cele neplăcute în utilizarea Internetului;
- sursele de informare despre Internet, precum și câteva întrebări închise, referitoare la datele deținute de contul personal în mediul online.

Chestionarul pentru evaluarea cunoștințelor, atitudinilor și competențelor elevilor claselor VI-IX a cuprins câteva compartimente:

- utilizarea Internetului;
- cunoștințe, atitudini și practici privind protecția și siguranța online;
- siguranța online;
- date sociodemografice.

¹⁵ Au fost colectate 106 fișe proiective, autocompletate de către elevii din clasele primare din 5 școli, care aveau clase primare. Dintre acestea, au fost validate 102, la etapa inițială. La etapa finală, au fost colectate 105 fișe proiective de la elevii claselor primare, dintre care au fost validate 102.

Analiza datelor cantitative culese a cuprins frecvențe și corelații bivariate și a fost efectuată cu ajutorul programului de analiză statistică SPSS. Variabilele sociodemografice de bază au constituit: sexul, clasa, frecvența accesării internetului, timpul petrecut în mediul online în zilele de școală și în cele de odihnă.

Datele cantitative au fost completate cu informații din cadrul a 8 discuții focus grup, realizate cu elevi, părinți, cadre didactice și administrația instituțiilor de învățământ atât la etapa inițială, cât și cea finală. Eșantionul cercetării calitative a fost alcătuit din 80 de persoane, la etapa inițială, și 77 de persoane, la etapa finală (Anexa 1).

Discuțiile s-au desfășurat în baza unui ghid de moderare specific pentru fiecare dintre cele 4 grupuri distincte, care a cuprins următoarele **aspecte-comune**:

- provocările în asigurarea protecției și siguranței copiilor/elevilor în mediul online;
- pregătirea instituțiilor de învățământ pentru asigurarea protecției și siguranței copiilor/elevilor în mediul online;
- comportamentul copiilor în mediul online;
- practicile părinților pentru asigurarea protecției și siguranței online a copiilor;
- recomandări privind îmbunătățirea activităților de protecție și siguranță a copiilor în mediul online.

Tabelul 1. Structura sociodemografică a eșantionului de elevi din clasele a VI-IX-a, %

		Etapa Baseline, %	Etapa Endline, %
Total		100	100
Sexul	Băieți	38,2	39,7
	Fete	61,8	60,3
Clasa	a VI-a	22,5	30,5
	a VII-a	31,3	28,2
	a VIII-a	27,3	21,9
	a IX-a	18,3	19,4
Prezența unui cont/profil pe o rețea de socializare	Da	94,6	90,6
	Nu	5,4	9,4

		Etapa Baseline, %	Etapa Endline, %
Total		100	100
Frecvența accesării Internetului	Zilnic	85,7	88,3
	De câteva ori pe săptămână	12,9	9,4
	De câteva ori pe lună	0,8	1,8
	Mai rar decât 1 dată pe lună	0,6	0,4
Timpul petrecut pe Internet într-o zi de școală	Deloc	10,2	9,4
	Până la o oră	22,5	22,1
	Între 1 și 2 ore	28,5	26,2
	Între 2 și 3 ore	17,7	15,1
	Între 3 și 4 ore	10,4	12,9
Timpul petrecut pe Internet într-o zi de odihnă sau în vacanță	Mai mult de 4 ore	10,6	14,3
	Deloc	1,4	0,4
	Până la o oră	6,6	3,7
	Între 1 și 2 ore	16,7	16,4
	Între 2 și 3 ore	21,9	22,9
	Între 3 și 4 ore	20,1	18,8
	Mai mult de 4 ore	33,3	37,8

1.3. Considerații etice

În realizarea cercetării, s-au luat în considerare principiile și normele etice promovate de către Grupul de Evaluare al Națiunilor Unite¹⁶, inclusiv, standardele etice de cercetare ale UNICEF¹⁷.

Protocolul de cercetare, elaborat în acest scop, a cuprins:

- aspecte referitoare la asigurarea protecției identității elevilor și a adulților, participanți la cercetare,
- aspecte referitoare la asigurarea siguranței elevilor, participanți la cercetare,
- protecția datelor personale colectate etc. Participanții au fost informați atât despre contextul și scopul cercetării, cât și despre respectarea principiilor de anonimat și de confidențialitate.

Echipa de cercetare a fost sensibilă la opiniile, confesiunile și obiceiurile participanților, interacțiunea cu aceștia fiind bazată pe criterii de integritate și onestitate.

La discuțiile focus grup, au participat elevii cu vârsta de 13-14 ani și peste. Elevii au fost informați despre unicitatea și diversitatea experiențelor individuale, inclusiv, despre respectul pentru experiența unică a fiecăruia, nu în ultimul rând, despre participarea voluntară.

16 UNEG Code of Conduct for Evaluation in the UN system. <http://www.unevaluation.org/document/detail/100>

17 https://www.unicef.org/supply/files/ATTACHMENT_IV-UNICEF_Procedure_for_Ethical_Standards.PDF

▶ II. MODALITĂȚILE DE INFORMARE ȘI INSTRUIRE A ELEVILOR, PĂRINȚILOR ȘI A CADRELOR DIDACTICE

2.1. Caracterizarea generală a Standardelor pentru protecția și siguranța copiilor/elevilor în mediul online

Activitățile coordonate de reprezentanții Centrului La Strada, în procesul de pilotare a Standardelor în cele 6 instituții de învățământ, au fost diverse și au urmărit acordarea de suport pe **6 domenii-cheie**:

- **guvernarea școlilor**, în scopul creării unui angajament ferm al managementului școlar- un mediu online sigur pentru elevi;
- **formarea cadrelor didactice**, pentru a informa copiii despre siguranța online și pentru a interveni în cazul în care copiii se confruntă cu probleme în mediul online;
- **implicarea părinților** prin instruirea acestora, asigurându-se siguranța copilului online, prin mediere pozitivă a riscurilor și prin strategii parentale orientate spre dezvoltarea abilităților de gândire critică a copiilor;
- **educația elevilor** prin dezvoltarea unor comportamente active, pozitive și responsabile în mediul online;
- **tehnologii și infrastructură securizată**, care să ajute copiii în procesul educațional să utilizeze instrumente și platforme web sigure, fără a se expune conținutului inadecvat vârstei sau altor riscuri care le-ar afecta bunăstarea emoțională;
- **politici și proceduri instituționale** care să reflecte măsuri de identificare a problemelor ce vizează siguranța copilului în mediul online și acțiuni de răspuns.

Prin pilotarea Standardelor s-a urmărit crearea unui cadru minim de acțiuni ce pot fi întreprinse de instituțiile de învățământ general, pentru a-și consolida efortul în promovarea siguranței online, crearea unui mediu sigur și protejat pentru copil/elev, stabilirea măsurilor de informare a cadrelor didactice, părinților și a copiilor/elevilor despre siguranța online, cu regularitate.

2.2. Formarea cadrelor didactice

Cercetarea Baseline a constatat că unele cadre didactice nu au beneficiat de instruire specializată la capitolul protecție și siguranță a copiilor în mediul online. În unele instituții, profesorul de informatică, psihologul școlar au organizat lecții cu cadrele didactice privind bullying-ul și cyberbullying-ul.

O parte dintre cadrele didactice și-au dezvoltat abilitățile individuale „*ne-am instruit noi, pe noi înșine, cum am putut*” (FGD_3_B). În acest proces, au apelat la Internet în calitate de sursă de informare „*de acolo ne inspirăm și mergem înainte*” (FGD_3_B). În procesul de instruire, unele cadre didactice au fost ajutate de proprii elevi „*am avut clasa a IV-a anul trecut. Ei mult mai multe cunosc decât mine și mai mult aflăm eu de la ei. Multe sfaturi și deprinderi m-au învățat elevii mei. Ei sunt mai descurcăreți*” (FGD_2_B) sau de părinții elevilor „*multe învăț de la părinții elevilor. Chiar solicit ajutorul lor, ca să mă încadrez la învățământul acesta online*” (FGD_2_B).

Provocările majore ale cadrelor didactice constau în faptul că elevii sunt mai avansați digital. Aceștia sunt mai bine informați și cunosc mai multe lucruri despre mediul online, în comparație cu cadrele didactice.

Provocările semnalate de către cadrele didactice au determinat reprezentanții Centrului La Strada să acorde o atenție deosebită formării cadrelor didactice, la diferite trepte ale învățământului (primar, gimnazial, liceal) în procesul de pilotare a Standardelor. Formatorii au contribuit la dezvoltarea cunoștințelor privind protecția și siguranța online și a competențelor de interacțiune cu elevii, dar și cu părinții, în baza studiilor de caz, a filmulețelor etc. Discuțiile focus grup cu cadrele didactice, la **etapa Endline**, evidențiază multiple puncte forte ale instruirilor (Boxa 1).

Boxa 1. Puncte forte în formarea cadrelor didactice

„Am clarificat orice problemă pe care am avut-o cu părinții, cu elevii și, împreună, am ajuns la un numitor comun. Ne-au dat și sfaturi care ne-au ajutat să interacționăm mai ușor cu părinții” (FGD_2_E).

„Noi am simulat cum să facem o ședință cu părinții. În rezultatul simulărilor, pe care le-am făcut online a fost mult mai ușor să organizăm o ședință pe viu” (FGD_2_E).

„Formatoarele au atins toate punctele sensibile și am dezvoltat fiecare moment ce ține de siguranța copiilor și a părinților. S-au atins toate subiectele ce trebuiau discutate” (FGD_3_E).

„Datorită formărilor, ca rezultat al ședinței organizate, unii părinți care nu își dădeau seama de riscurile la care se supun copiii atunci când navighează pe rețelele de socializare, au conștientizat aceste lucruri și au înțeles că este necesar un control și o supraveghere mai strictă a elevilor, chiar dacă sunt în clasa a VIII-a sau a IX-a” (FGD_4_E).

Cadrele didactice au primit și un Ghid pentru desfășurarea activităților de informare în cadrul disciplinelor școlare, dar și a activităților extracurriculare cu elevii, în dependența de treapta educațională (primară sau gimnazială). Ulterior, cadrele didactice, care au beneficiat de instruire, au revenit în instituțiile de învățământ și au împărtășit cunoștințele și experiența colegilor în cadrul comisiilor metodice. După formări, atât managerii instituțiilor, cât și cadrele didactice au avut posibilitatea să pună în aplicare cunoștințele acumulate, iar rezultatele acestor activități au fost, ulterior, discutate în cadrul unor mese rotunde.

Formările au pus bazele unei intervenții complexe referitoare la protecția și siguranța online a elevilor. Astfel, cadrele didactice au utilizat cunoștințele obținute și materialele oferite la situațiile specifice pe care le au în instituțiile de învățământ „*toate cadrele didactice au introdus aspectele de protecție și siguranță online în cadrul disciplinelor pe care le predau*” (FGD_1_E), valorificând la maximum spiritul de creativitate personal, dar și al elevilor.

Reprezentanții instituțiilor de învățământ au subliniat că, în procesul de pilotare a Standardelor, s-au simțit „*foarte importanți, iar acțiunile pe care le-am planificat, ne-au ținut într-un tonus vital și ne-au dat energie pe parcursul anului... Am fost priviți ca niște pionieri în domeniu, la nivel de raion*” (FGD_1_E).

Cadrele didactice au evidențiat următoarele **aspecte-forțe ale formărilor**:

- Actualitatea „s-au reflectat problemele pe care le întâmpinăm cu elevii și părinții” (FGD_2_E), „pentru că suntem în era digitală, nu îi putem lipsi de telefoane, de Internet, dar trebuie să îi învățăm cum să ia corect unele decizii. Instruirile ne-au ajutat să venim în ajutor, împreună cu părinții, pentru a-i îndruma corect și pentru a le forma niște comportamente adecvate în mediu online” (FGD_4_E);
- Utilitatea „informația pe care am primit-o la lecțiile acestea a fost utilă” (FGD_2_E), „pe mine m-au ajutat foarte mult instruirile în organizarea unor ședințe cu părinții pe acest subiect” (FGD_3_E);
- Lucru în grup „elevilor le place și nouă, de asemenea. Când am lucrat în grup, am primit diferite sarcini sub formă de fișe cu cazuri concrete... Am interacționat în grupuri, am schimbat echipele și am dezvoltat abilitățile de a te manifesta într-un mediu nou, cu niște colegi noi” (FGD_2_E);
- Abordarea practică „instruirile au fost axate pe probleme concrete cu care ne confruntăm și ni s-au oferit posibilități de identificare a soluțiilor la acestea” (FGD_3_E);

18 https://siguronline.md/files/resources/49/Ghid_SIGURAN__A_COPIILOR__N_MEDIUL_ONLINE__Primare__web.pdf

19 https://siguronline.md/files/resources/50/Ghid_SIGURAN__A_COPIILOR__N_MEDIUL_ONLINE__Gimnaziale__Web.pdf

- Analiza detaliată „eu chiar am vorbit, anterior, la studiul acela de caz, dar nu am atras atenția anume la punctele subliniate de formatori, care erau extrem de importante” (FGD_3_E);
- Interacțiunea dintre cadrele didactice din diferite instituții „am fost împreună și am discutat despre problemele specifice pe care le avem” (FGD_1_E);
- Oferirea materialelor, inclusiv, în format electronic, ca poată fi adaptate la necesitățile cadrelor didactice.

Printre **provăcăările** cu care s-au confruntat cadrele didactice în aplicarea cunoștințelor obținute în activitățile profesionale, s-au evidențiat:

- Unii elevi sunt mai informați și au competențe mai avansate de utilizare a unor instrumente digitale și, uneori, vin și în ajutorul cadrelor didactice „noi de la ei învățăm și ne descurcăm și cu aceste provocări” (FGD_3_E);
- Gestionarea situațiilor în clasele mai mari la teme mai sensibile de protecție și siguranță online „uneori fac gălăjie, sunt distrați, amuzați de ceea ce văd în filmulețe” (FGD_4_E).

2.3. Organizarea activităților curriculare și extracurriculare cu elevii

În toate cele 6 instituții de învățământ se desfășurau activități curriculare și extracurriculare, pentru a asigura protecția și siguranța copiilor în mediul online, conform Planului de Acțiuni privind promovarea siguranței pe Internet a copiilor și a adolescenților, aprobat de MEC, în anul 2017. Procesul de monitorizare și evaluare a activităților întreprinse pentru prevenirea, combaterea și asistența copiilor victime a violenței/abuzului online este realizat cel mai frecvent de directorul adjunct pentru educație „el dirijează activitatea extracurriculară și curriculară și face controlul” (FGD_4_B), evidența **studiul Baseline**.

Informarea elevilor privind protecția și siguranța online se realiza în cadrul orelor de Educație digitală pentru elevii claselor primare; Informatică, Dezvoltare personală, Educație pentru societate, Limba franceză, Educație pentru media, pentru elevii claselor gimnaziale și liceale. În cadrul acestor ore, frecvent, era abordată problema cyberbullyingului, dar și cea a unor reguli de navigare în mediul online. În unele instituții de învățământ, se organizau și ore practice „așezam copii în fața telefoanelor și lucrăm împreună cu ei la unele setări” (FGD_3_B), instruirii specializate cu reprezentanții diferitor instituții: psihologul SAP, ofițerul de poliție de la Inspectoratul de Poliție, psihologul de la Centrul de Sănătate Prietenos Tinerilor, reprezentanți de la Centrul La Strada, reprezentanți ai rețelei Y-Peer Moldova, experți.

În toate instituțiile participante la cercetare se realizau regulat activități extracurriculare dedicate siguranței online. Preponderent, acestea se desfășurau în săptămânile dedicate acestei probleme. Cadrele didactice au menționat că elevii se implică „cu plăcere” în toate activitățile referitoare la protecția și siguranța online „cu plăcere participă, poate că este un factor ce ține de particularitățile de vârstă pentru că ei sunt la vârsta aceasta mai deschiși, încearcă să vină cu explicații și cu argumente” (FGD_2_B).

Elevii au subliniat că activitățile extracurriculare la această temă le plac mai mult decât cele curriculare „sunt mai interesante, sunt special făcute ca să atragă atenția tuturor elevilor” (FGD_6_B) și contribuie la stabilirea relațiilor sociale „ne facem noi prieteni, dacă colaborăm împreună la subiectul dat” (FGD_6_B).

Elevii au menționat, la etapa inițială, că doresc ca, în procesul de informare despre protecția și siguranța online, să fie utilizate:

- **exemple/studii de caz** „mai tare te atrage faptul că la altul s-a întâmplat, ca tu să nu faci” (FGD_5_B); „să vină cu mai multe exemple din viața altor persoane, care au avut această experiență și să ne spună despre aceasta de multe ori” (FGD_5_B);
- **vizionarea unor filmulețe** și discutarea acestora „într-un mod mai interesant pentru copii. De exemplu, am avut în clasa a V-a sau a VI-a o zi în care după lecții, s-a organizat un film unde s-a explicat mult. A fost o istorioară și s-a spus de niște reguli care trebuie urmate. Cred că prin filmulețe ar fi mai captivant și mai interesant pentru copii. Pentru a fi util, eu cred că tot materialul nu trebuie să fie învățat o dată în an, dar în fiecare zi câte un pic” (FGD_5_B);
- **realizarea unor prezentări** și a unor filmulețe de către copii „elevii căutând și realizând videoclipurile, prezentările se informează singuri, găsesc soluții. Chiar dacă nu vor lua premii, nu vor lua locul I sau II, ei deja vor cunoaște cum să fii protejat în mediu online și asta cred că e un plus foarte mare” (FGD_6_B);
- **organizarea unor discuții tematice** privind provocările cu care se confruntă și identificarea modalităților de soluționare;
- **schimbul de experiență** dintre elevii mai mari și cei mai mici;
- **panouri/banere cu informații** pe care să scrie numerele de telefon la care pot telefona elevii.

Profesorii au relatat în cadrul discuțiilor, la etapa inițială, necesitatea analizei unor studii de caz și organizarea unor jocuri de rol privind comportamentul și deciziile care trebuie luate. Astfel de activități ar fi mai eficiente „activitățile cu diferite cazuri, în dependență de vârsta copilului. Să discutăm și să identifice soluțiile, problemele. Trebuie să lucreze și să vadă, asta e bine de

făcut, cealaltă nu se poate” (FGD_3_B).

Alte modalități de informare în cadrul activităților curriculare sunt prezentate în Boxa 2, la fel și unele opinii privind informarea în cadrul familiei.

Boxa 2. Acțiuni ce trebuie întreprinse (opinia elevilor din clasele gimnaziale), etapa Baseline

Instituția de învățământ

„La școală să se introducă oră specială de educație online și profesorii să ne învețe cum să depistăm rapid o problemă până ca aceasta să devină foarte mare și gravă. Cum să blocăm unele persoane necunoscute care ne scriu ca să nu ne apară niciodată în conversație” (FGD_5_B).

„Ar trebui să fie, cel puțin, 3 lecții anual la Dezvoltarea personală în care să se discute despre tot ce li se întâmplă elevilor în mediul online. Acum, cu carantina aceasta, te poți aștepta la orice când te conectezi, deoarece sunt mulți oameni invidioși. Măcar trebuie să discutăm” (FGD_5_B).

„Să fie implicați toți elevii, să li se ofere oportunitatea de a se exprima” (FGD_6_B).

„Să se introducă în programa școlii o oră despre siguranța online, care să fie efectuată de către un psiholog și, desigur, să se desfășoare mai multe concursuri școlare” (FGD_6_B).

„Pot să aducă și un reprezentant al legii, ca să ne explice ce se întâmplă și care sunt urmările” (FGD_6_B).

Familie

„Să fie mesaje ale copiilor către părinți, ca să devină mai apropiați de ei... Copiii să nu aibă frica să se împărtășească cu problemele pe care ei le au” (FGD_6_B).

„Când se organizează Școala Părinților, trebuie învățați părinții cum să afle problemele copiilor și să fie instruiți cum să informeze copilul, ca să fie sigur online” (FGD_6_B)

Părinții și-au expus opiniile despre eficientizarea activităților de informare privind protecția și siguranța online (Boxa 3).

Boxa 3. Acțiuni ce trebuie întreprinse (opinia părinților), etapa Baseline

„De făcut niște cercuri suplimentare pentru copii. Cred că unii copii ar dori să se ducă, să vadă, să ia mai multe cunoștințe despre cum ar putea ei singuri să se protejeze... Ar învăța foarte multe lucruri utile și interesante” (FGD_7_B).

Realizarea unor sondaje online „prin chestionarul acela anonim, cred că se vor depista unele probleme și unele puncte de vedere privind informarea părinților” (FGD_7_B).

„Filmele acestea pe care le aveți..., de fiecare dată când le-am vizionat, mă treceau niște fiori, rămâneam fără cuvinte. Și ar trebui aceste filmulețe să le vadă toți părinții, inclusiv, copiii, de ce nu?” (FGD_8_B).

„Instituția noastră colaborează cu biblioteca publică. Avem Clubul Spiridușilor și copiii merg la dorință, nu este obligatoriu, în special, cei din treapta primară. Mă gândeam să-i sugerez bibliotecarei să introducă modulul despre Siguranța online a copilului... Pentru părinți, poate la nivel de instituție, sau poate, la nivel de bibliotecă, să se facă un club cu genericul „La o pauză de cafea” (FGD_7_B).

„Cum am putea să oferim acea protecție online pentru copii care vin din familiile social vulnerabile? Anume acești elevi sunt supuși riscului și eu, ca părinte, cum aș putea să ajut, la nivel de localitate, la nivel de comunitate, în special, copiii din această pătură socială?” (FGD_8_B).

Datele **cercetării Endline** evidențiază aprofundarea activităților organizate în instituțiile de învățământ la tema protecției și siguranței online prin:

- lecții de dirigenție la tema dată „ne-au prezentat regulile comunității online, ne-au prezentat riscurile” (FGD_6_E);
- ore/subiecte specifice de siguranță online, în cadrul disciplinelor școlare,
- ședințe cu părinții la subiectul Împreună pentru un Internet mai bun,
- afișarea unor panouri informative, în cadrul instituțiilor de învățământ, inclusiv, în unele clase de studiu;
- organizarea unor cercetări în rândul elevilor, părinților, cadrelor didactice la tema dată;
- elaborarea, împreună cu elevii, a unor reguli privind navigarea pe Internet „în clasa a II-a, elevii și-au exprimat emoțiile la tema siguranței online prin desene, iar, ulterior, am elaborat împreună o cărțuție cu reguli de navigare online în siguranță” (FGD_2_E);
- organizarea, împreună cu elevii a unor campanii informaționale, inclusiv, activități de informare de la egal la egal, de către elevii claselor primare, gimnaziale „copiii din clasele mari au început să-i învețe pe cei din clasele mici. Este un alt grad de încredere și conexiune între ei... Atunci când elevii din clasele mari mergeau la cei mici și le explicau ce înseamnă siguranța online, cum să navigheze pe Internet, întrebările adresate erau mult mai personale” (FGD_1_E).

Este important că în activitățile de voluntariat au fost implicați elevi din clasele liceale și gimnaziale, care au transmis elevilor din clasele primare cunoștințele, de la egal la egal. De asemenea, în unele activități, cadrele didactice au implicat și alți parteneri – reprezentanți ai organizațiilor societății civile, poliției, bibliotecilor publice etc.:

- „am invitat și reprezentanții poliției care au venit cu unele completări, cu situații concrete cu care s-au ciocnit” (FGD_2_E);
- „am colaborat cu Biblioteca Belinschi și cu Centrul de Sănătate Prietenos Tinerilor din sectorul Buiucani, pentru organizarea unei mese rotunde” (FGD_3_E).

Formările organizate cu cadrele didactice au ajutat la multiplicarea și diversificarea activităților la tema protecției și siguranței online, organizate în instituțiile de învățământ prin:

- organizarea activităților de informare, de la egal la egal, despre prietenii online, imaginea online și despre siguranța copilului în mediu online etc.,
- organizarea unor concursuri, mese rotunde, dezbateri,
- flash-mob-uri și scenete,
- organizarea unor concursuri de desene,
- elaborarea de postere, pliante, video-uri etc. „am participat și la niște filmări în care era spus mai detaliat despre pericolul prezent în mediul online” (FGD_5_E).

Cadrele didactice au semnalat că elevii au fost receptivi și s-au implicat activ în aceste activități, dezvoltându-și creativitatea, imaginația, dar și cunoștințele „*nu am văzut la nicio disciplină atâta lumină și sclipire în ochișori*” (FGD_3_E).

Elevii au apreciat înalt activitățile curriculare și extracurriculare organizate, subliniind unele momente (Boxa 4).

Boxa 4. Aprecirea activităților curriculare și extracurriculare (opinia elevilor din clasele gimnaziale), etapa Endline

„Mi-a plăcut că am organizat dezbateri. Era interesant să aflu despre problemele altora și să faci concluzii” (FGD_6_E).

„Mi-a plăcut că am putu realiza niște filmări pentru La Strada și că elevii vor fi informați despre problemele din mediul online. În aceste filmări chiar am prezentat viața unui copil care este în pericol, care este abuzat verbal și psihic de către un adult, care se dă drept un copil. Eu cred că pe toți ne-a emoționat această poveste și am devenit mai siguri și cred că nu o să comitem această greșeală în continuare” (FGD_5_E).

„Mie mi-a plăcut cum noi am vorbit cu copiii din clasa a III-a, a IV-a despre problemele care sunt în mediul online” (FGD_6_E).

„Mi-a plăcut că profesorii au fost sinceri, deschiși la această temă” (FGD_6_E).

„Mi-a plăcut că am discutat nu doar minusurile mediului online, dar și plusurile, pentru că nu sunt doar puncte slabe, dar sunt și puncte forte” (FGD_6_E).

„Mi-a plăcut că am avut frâu liber să expunem ceea ce gândim și nu am fost judecați de către profesori” (FGD_6_E).

„Mi-a plăcut că, vizualizând videoclipurile, încercăm să intrăm în aceste situații și să gândim ce avem de făcut. Era interesant, pentru că am văzut și păreri de colegilor” (FGD_6_E).

Evidențiem însă că au existat și anumite provocări de care trebuie să ținem cont la extinderea procesului de implementare a Standardelor. Aceste provocări sunt legate de organizarea activităților curriculare cu elevii din clasele gimnaziale:

- „M-a deranjat reacția elevilor referitor la lecțiile despre siguranța online. Unii au avut chiar niște reacții ieșite de sub control. Ai impresia că nu își imaginează ce se întâmplă online. Acesta este un lucru serios, care nu ar trebui luat în derâdere. M-a deranjat faptul că făceau glume proaste pe seama aceasta” (FGD_5_E);
- „Nu mi-a plăcut, pentru că unele persoane cred că deja s-au informat destul la tema aceasta și nu au nevoie de informația dată” (FGD_5_E);
- „Informațiile ce țin de online mi se par puțin repetitive și plictisitoare și cred că din cauza aceasta în unele clase, chiar și la noi în clasă, era gălăgie. Avem și noi o vârstă și știm ce înseamnă siguranța online, cu cine trebuie să vorbești și cum trebuie să vorbești” (FGD_6_E).

Nu în ultimul rând, elevii au subliniat:

- necesitatea continuării acestor activități „cred că ar trebui aceste activități să fie și în continuare”;
- discutarea subiectului începând cu clasele primare cu aprofundarea acestuia odată cu vârsta.

2.4. Organizarea activităților de informare și responsabilizare a părinților

O parte din instituțiile de învățământ, la **etapa Baseline**, organizau Școala părinților, în cadrul căreia aveau tema Siguranța online sau Cetățeanul digital. Reprezentanții altor instituții au semnalat însă că, neapărat, vor introduce tema dată pentru ședințele cu părinții.

În cadrul instruirilor, se discuta despre riscuri, despre probleme online și se ofereau sfaturi practice părinților. În una din cele 6 instituții de învățământ, în cadrul acestor ședințe, părinții au fost informați și instruiți privind aplicarea programelor de control parental „am făcut cunoștință părinților cu funcțiile calculatorului, cu controlul parental și modalitățile de verificare a activității elevului” (FGD_3_B).

Părinții au confirmat, la discuțiile focus grup, că, în unele instituții, s-au realizat activități cu părinții elevilor „profesoara de clasele primare ne-a vorbit despre siguranța în clasa a II-a” (FGD_2_B). În cadrul discuțiilor focus grup, părinții au evidențiat următoarele puncte forte ale acestor sesiuni: „multă informație utilă”, „date concrete cum ar trebui copilul să navigheze pe internet”, „date despre riscuri și consecințe”. De asemenea, unele instituții practică organizarea activităților comune pentru părinți și elevi „ne-au organizat și foarte bine au

corelat jocurile acestea, rețelele de socializare, ce putem lua bun de pe navigarea online și ce nu este prea bun” (FGD_8_B).

În același timp, părinții au evidențiat și puncte slabe în activitățile de informare organizate de instituțiile de învățământ. Aceste aprecieri sunt determinate din motiv că nu toți părinții participă „vin părinții care au cât de cât abilități” (FGD_7_B).

Cercetarea Endline a atestat, în procesul de pilotare a Standardelor, următoarele activități realizate cu părinții: (i) ședințe de informare a părinților privind siguranța copiilor în mediul online; (ii) chestionare repartizate părinților privind siguranța online și (iii) discuții focus grup cu părinți. Activitățile organizate au contribuit și la eficientizarea procesului de comunicare dintre profesori-părinți la tema protecției și siguranței online. Părinții au menționat că, în instituțiile de învățământ, s-au organizat adunări online și offline la această temă și ei au aflat multe lucruri utile „cum să protejăm copiii, cum să reacționăm noi, cum să-i susținem pe copiii noștri” (FGD_7_E).

În afară de aceste activități, unii părinți, care au copii în clasele primare, au menționat că i-au ajutat să realizeze postere, pliante, prezentări în Power Point referitor la siguranța pe Internet, inclusiv chestionare.

Părinții consideră „interesantă” tema siguranței online, „importantă pentru că e foarte bine să fim informați cum să procedăm și cum să discutăm cu copilul”, informație utilă”. Părinții au menționat că erau la curent cu unele aspecte privind riscurile existente în mediul online, dar cunoștințele lor s-au îmbunătățit (Boxa 5).

Boxa 5. Impactul ședințelor cu părinții (opinia părinților), etapa Endline

„Am învățat cum să fiu un părinte modern și să descoperim împreună Internetul, cum să comunic deschis cu copiii, avantajele și dezavantajele Internetului, cum să stabilim împreună cu copiii reguli de utilizare a calculatorului, a telefonului, dar și cum să nu reacționăm excesiv și fără justificare privind accesul la calculator sau la Internet” (FGD_7_E).

„Datorită ședințelor, am aflat că există și acest site siguronline.md. Am aflat că poate să acceseze acest site și automat să trimită un mesaj sau să ceară un ajutor” (FGD_7_E).

„Ni s-au dat diferite sfaturi la tema dată: cum să ne protejăm copiii în mediu online, cum să stabilim diferite reguli referitor la internet, cum să instalăm diferite instrumente de control” (FGD_7_E).

„Informația a fost binevenită pentru ca să fim mai atenți față de copii, cu cine comunică, iar dacă îi observăm că sunt prea triști sau retrași, să încercăm să înțelegem care este problema” (FGD_8_E).

„Nu îmi puteam imagina că prin joc copilul poate fi agresat. Eu credeam că doar pe rețele de socializare. Nici prin cap să îmi dea că jocurile tot sunt un risc. Și iată de atunci sunt mult mai atentă la jocuri” (FGD_8_E).

„S-a pus în evidență partea bună a lucrurilor privind navigarea pe Internet. Anume la ce este bun ca să folosim Internetul și cum să-i putem dirija pe copii” (FGD_8_E).

Datorită activităților de informare organizate cu părinții, cei din urmă au descoperit diverse situații de manipulare din partea copiilor, situații de utilizare a dispozitivelor electronice până noaptea târziu „am descoperit că ei nu lasă telefoanele la încărcat pe noapte și stau până la orele 2-3 comunicând pe Internet” (FGD_8_E). În același timp, ei și-au îmbunătățit și cunoștințele privind metodele de control, inclusiv, aplicarea programelor de control parental.

Părinții au menționat că sunt mulțumiți de efortul depus de către cadrele didactice, în acest sens „merită un mulțumesc pentru faptul că problema dată a fost adusă așa frumos în fața părinților”.

Unii părinți au aflat mai multe despre mediul online de la copiii lor: „Ce am învățat nou de la copilul meu, din clasa a VII-a: în afară de Skype nu știam altă aplicație de a comunica. Fetița a desfășurat lecții online pe Zoom și pe Google Meet, ulterior am început a utiliza și eu aceste platforme” (FGD_7_E).

Printre **provocările semnalate** de către cadrele didactice **în activitățile cu părinții** evidențiem:

- Unii părinți dețin mai puține cunoștințe despre mediul online, în comparație cu copiii „părinții cunosc mai puțin, unii nici nu au auzit despre TikTok sau alte aplicații pe care utilizează copiii” (FGD_3_E);
- Părinții trebuie informați privind regulile postării pozelor pe conturile personale, inclusiv, pe rețelele de socializare, pentru că ei „îi copiază pe părinți”, întrucât sunt părinți care „creează pagină de profil copilului și postează fel de fel de fotografii” (FGD_2_E);
- Atitudinea negativă față de TIC și interzicerea de a utiliza Internetul;
- Lipsa de implicare a unor părinți „sunt părinți care, pur și simplu, nu se implică deloc” (FGD_4_E).

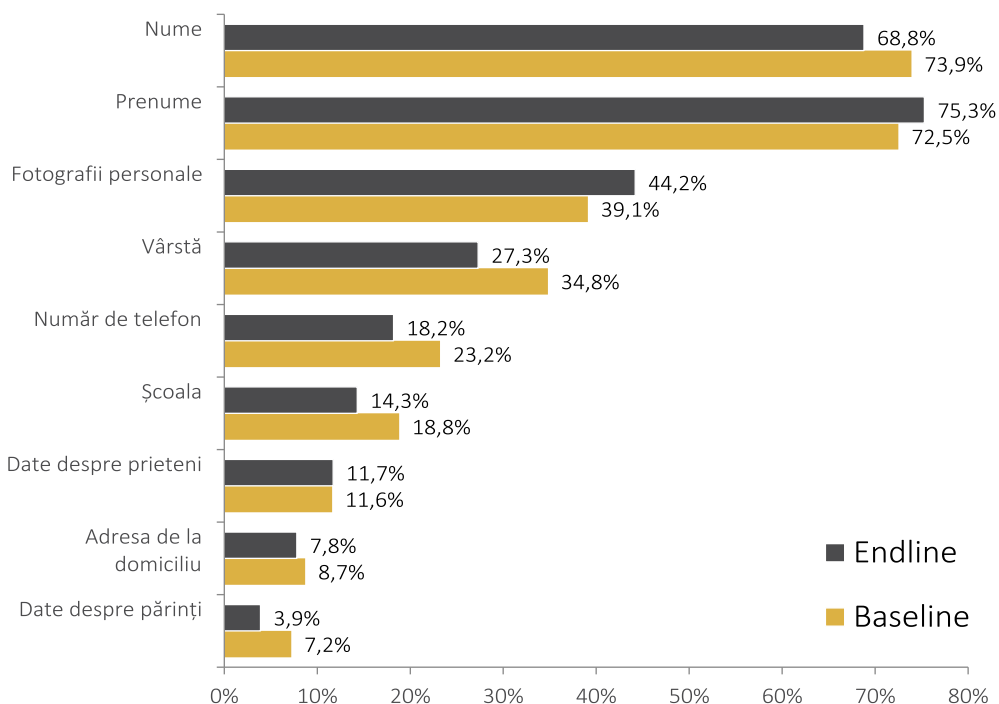
Constatăm că activitățile organizate de reprezentanții Centrului La Strada, în procesul de pilotare a Standardelor, au servit drept suport instituțiilor de învățământ, a cadrelor didactice, elevilor, inclusiv, părinților, contribuind la diversificarea activităților curriculare și extra-curriculare, dar și la informarea elevilor și părinților despre diferite aspecte de protecție și siguranță în mediul online.

III. PREZENȚA COPILOR PE REȚELELE DE SOCIALIZARE ȘI UTILIZAREA INTERNETULUI

3.1. Prezența elevilor pe rețelele de socializare

La etapa inițială a cercetării, 67,6% dintre elevii claselor a III-IV-a erau prezenți în mediul online, având un cont/profil pe rețelele de socializare, în comparație cu 75,7% (+8,1 p.p.), la etapa finală. Discuțiile focus grup cu elevii, părinții și cadrele didactice de la clasele primare au evidențiat că, elevii din clasele primare care nu dețineau conturi pe rețelele de socializare, se simțeau excluși la activitățile de Educație digitală, fapt ce a determinat ca unii să-și deschidă conturi cu suportul părinților, pentru a înțelege aspectele care se discutau în cadrul activităților „am completat un chestionar despre prietenul virtual și o fetiță a început să plângă că nu are ce scrie. Am încercat să-i explic că nu trebuie să-și facă griji, totuși, nu am putut să o conving” (FGD_2_E).

Figura 2. Datele personale menționate în conturile din mediul online ale copiilor din clasele primare, date comparative, %²⁰

²⁰ Cei 78 copii (75,7% din numărul total) care au cont pe Internet au devenit 100%.

Activitățile realizate de către cadrele didactice cu elevii claselor primare atestă tendințe pozitive referitoare la datele personale care sunt menționate în conturile din mediul online ale elevilor din clasele primare:

- ștergerea numelui (-5,1 p.p.),
- a vârstei (-7,5 p.p.),
- a numărului de telefon (-7,4 p.p.),
- a datelor deștre școală (-4,5 p.p.),
- a datelor despre părinți (-3,3 p.p.) (Figura 2).

Totodată, datele colectate atestă că acțiunile de informare a elevilor din clasele primare, inclusiv, a părinților acestora trebuie continuate pentru că, 4 din 10 elevi ai claselor primare, încă dețin pe contul online fotografii personale, 3 din 10 au încă menționată vârsta, 2 din 10 – numărul de telefon etc.

Referitor la prezența elevilor claselor a VI-IX-a în mediul online, la etapa inițială, 94,6% erau online, având un cont/profil pe rețelele de socializare, iar la cea finală, 90,6% (-4,0 p.p.). În cadrul discuțiilor focus grup cu elevii din clasele gimnaziale, unii au relatat că activitățile organizate la protecția și siguranța elevilor în mediul online, în școală, i-a determinat să închidă unele conturi de pe rețelele de socializare „*dacă cândva am avut cont pe Instagram, acum nu îl mai am*” (FGD_5_E).

Cercetarea finală a constatat și reducerea numărului elevilor claselor a VI-IX-a, care dețin două și mai multe conturi pe rețelele de socializare, de la 86,3%, la 79,6% (dintre elevii claselor a VI-IX-a (-6,7 p.p.).

La etapa finală, elevii participanți la cercetare, erau prezenți pe **18 rețele de socializare**:

87,8% Instagram ,	5,2% Reddit,
78,1% TikTok,	4,3% Telegram,
73,6% Facebook,	2,5% Viber,
29,1% Discord,	2,5% Snapchat,
21,7% Odnoklasniki,	Youtube, Pinterest,
18,1% Twitter,	WhatsApp, Twitch,
13,5% Vkontakte,	Zently, Messenger,
	Skype.

Tabelul 2. Prezența elevilor pe cele mai populare rețele de socializare, date comparative, %

	Instagram	TikTok	Facebook	Odnoklasniki	Discord	Twitter	Reddit	Vkontakte
Etapa Baseline								
Fete	89,6	73,2	70,2	22,4	17,1	14,7	2,7	6,7
Băieți	72,7	67,4	68,1	15,7	50,6	25,0	16,3	14,5
Clasa a VI-a	72,8	60,2	54,3	2,9	25,2	7,8	3,9	4,9
Clasa a VII-a	85,8	76,4	64,2	17,6	27,7	16,2	8,1	8,1
Clasa a VIII-a	84,6	77,7	75,4	27,7	32,3	22,3	12,3	12,3
Clasa a IX-a	90,0	65,6	82,2	32,2	32,2	28,9	13,3	13,3
Etapa Endline								
Fete	90,9	79,6	73,7	22,3	14,4	13,5	2,2	10,6
Băieți	82,8	75,7	73,4	20,7	53,3	25,4	10,1	18,3
Clasa a VI-a	75,8	65,8	63,3	11,7	30,0	15,8	5,0	5,0
Clasa a VII-a	86,9	85,4	72,3	16,2	26,2	13,8	10,0	10,0
Clasa a VIII-a	92,2	77,5	76,5	21,6	30,4	18,6	18,6	18,6
Clasa a IX-a	100	84,6	85,7	42,9	30,8	26,4	24,2	24,2

Există diferențe în conturile/profilurile deținute de fete și băieți pe rețelele de socializare, lucru confirmat atât la etapa inițială, cât și cea finală a cercetării. Fetele sunt prezente într-o măsură mai mare pe Instagram (aproape 9 din 10 fete), TikTok (7 din 10 fete), Facebook (7 din 10 fete), Odnoklasniki (2 din 10 fete), iar băieții pe Discord (5 din 10 băieți), Twitter (2 din 10 băieți), Reddit (1 din 10 băieți), Vkontakte (1 din 10 băieți).

Instagram este pe prima poziție, indiferent de treapta școlară. Practic, în clasa a IX-a, toți elevii dețin cont pe Instagram. În cazul elevilor din clasele a VI-VII-a, Instagramul este urmat de TikTok

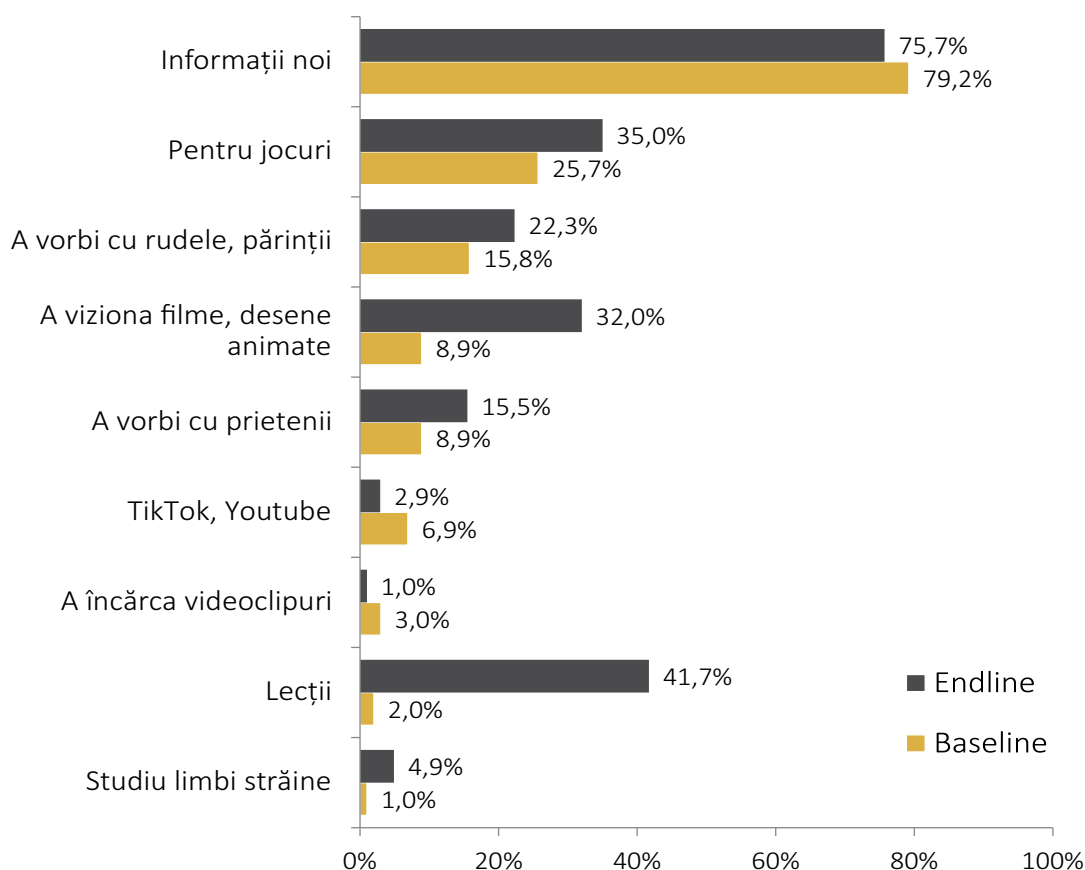
și Facebook, iar în clasele a VIII-IX-a, Facebook este pe poziția a 2-a și TikTok pe a 3-a (Tabelul 2).

Cercetarea finală atestă că a crescut numărul elevilor din clasele gimnaziale prezenți pe Instagram, TikTok, Facebook, Odnoklasniki, iar pe Reddit s-a redus.

3.2. Utilizarea Internetului

Elevii din clasele primare utilizează Internetul pentru a afla informații necesare în procesul de studiu, dar și pentru a se juca, a viziona filme și desene animate, pentru a vorbi cu părinții plecați peste hotare/rudele, cu prietenii etc. (Figura 3). Cercetarea finală atestă că elevii din clasele primare au început să utilizeze mai mult Internetul în multiple scopuri, în mod special, pentru lecții, de la 2,0%, la 41,7% (+39,1p.p.). Totodată, s-a redus numărul celor care folosesc Internetul pentru TikTok, Youtube (-4,0 p.p.) și a celor care încarcă videoclipuri (-2,0 p.p.).

Figura 3. Utilizarea Internetului de către elevii claselor primare, întrebare deschisă²¹, date comparative, %

Elevii au scris în ce scop utilizează Internetul, iar răspunsurile lor au fost, ulterior, codificate și comparate.

Datele cercetării indică creșterea numărului elevilor din clasele gimnaziale care accesează și utilizează Internetul pentru a căuta informații, jocuri, a asculta muzică etc. (excepție clasa a VIII-a). Ponderea elevilor care accesează și utilizează Internetul zilnic, pentru a căuta informații, jocuri, a asculta muzică crește odată cu vârsta (Tabelul 3).

Tabelul 3. Frecvența accesării și utilizării Internetului pentru a căuta informații, jocuri, a asculta muzică etc., date comparative, %

	Zilnic	De câteva ori pe săptămână	De câteva ori pe lună	Mai rar decât 1 dată pe lună
Etapa Baseline				
Clasa a VI -a	75,0	24,1	0,9	0
Clasa a VII -a	85,9	12,8	1,3	0
Clasa a VIII -a	96,2	5,9	0	1,5
Clasa a IX -a	88,3	9,6	1,1	1,1
Etapa Endline				
Clasa a VI -a	84,6	13,4	2,0	0
Clasa a VII -a	87,0	9,4	2,9	0,7
Clasa a VIII -a	90,7	8,4	0	0,9
Clasa a IX -a	93,6	4,2	2,1	0

→ **Cercetarea inițială** a constatat că elevii claselor gimnaziale utilizau camera telefonului/tabletei sau camera web a calculatorului, în mod special, pentru:

- discuții pe Skype, Viber, Whatsapp, Messenger, Telegram;
- lecții online pe Zoom, GoogleMeet, Teams;
- poze pentru a le plasa pe rețelele de socializare (Tabelul 4).

În același timp, aproape 1 din 3 elevi utilizau camera pentru discuții pe formuri/chat room, înregistrări audio/video, pentru a fi plasate pe Internet, transmisiuni live sau înregistrări pentru TikTok. Există diferențe, în dependență de sexul elevilor. Fetele, frecvent, utilizau

camerele pentru discuții pe Skype, Viber, Telegram, pentru a face fotografii și pentru a le plasa pe rețelele sociale, înregistrări audio/videi și transmisiuni pe TikTok, iar băieții pentru discuțiile pe forumuri/chat room.

→ **Cercetarea finală** atestă unele schimbări în modalitatea în care elevii claselor gimnaziale utilizează camera telefonului/tabletei sau camera web a calculatorului. S-a redus cu 5,8 p.p. numărul elevilor ce utilizează camera telefonului/tabletei pentru discuții pe Skype, Viber, Whatsapp, Messenger, Telegram și cu 4,2 p.p. a celor care utilizează camera pentru discuții pe forumuri/chat room. În celelalte situații analizate, numărul elevilor care utilizează camera a crescut: poze pentru a fi plasate pe rețelele de sociale (+10,3 p.p.), transmisiuni live sau înregistrări pentru TikTok (+8,0 p.p.), înregistrări audio/video pentru a fi plasate pe Internet (+4,3 p.p.), lecții online pe Zoom, GoogleMeet, Teams (+1,6 p.p.). Odată cu creșterea vârstei, sporește și gradul de utilizare a camerei pentru transmisiuni live pe diferite rețele, inclusiv, plasarea de fotografii. Se reduce însă utilizarea camerei pentru lecțiile online pe Zoom, GoogleMeet. Astfel, 71,1% dintre elevii claselor a VI-a, 81,2% dintre cei ai claselor a VII-a, 81,3% din cei ai claselor a VIII-a și 74,7% din cei ai claselor a IX-a utilizează camera la lecțiile online.

Tabelul 4. Utilizarea camerei telefonului/tabletei sau a camerei web a calculatorului, date comparative, %

Situații	Etapa Baseline			Etapa Endline		
	Total	Băieți	Fete	Total	Băieți	Fete
Discuții pe Skype, Viber, Whatsapp, Messenger, telegram etc.	87,8	81,1	91,9	82,0	72,7	88,1
Discuții pe forumuri / chat room	31,5	35,3	29,2	28,6	27,3	29,5
Transmisiuni live pe Facebook, Instagram, Discord	23,3	20,5	25,0	27,6	23,7	30,2
Transmisiuni live sau înregistrări pe TikTok	25,9	18,8	31,5	27,8	18,6	33,9
Înregistrări audio/video pentru a fi plasate în Internet	27,1	19,5	31,8	34,8	24,7	41,4
Pentru a face fotografii pentru a fi plasate pe rețele sociale, transmite prietenilor etc.	64,3	47,9	74,4	66,3	53,6	74,6
Pentru Zoom, GoogleMeet, Teams	76,7	72,6	79,2	76,9	74,7	78,3

Datele cercetărilor evidențiază următoarele constatări privind prezența copiilor pe rețelele de socializare și utilizarea Internetului:

- **75,5% dintre elevii claselor** primare și **90,6% din cei ai claselor a VI-IX-a** sunt prezenți pe rețelele de socializare având cont/profil;
- **79,6%** dintre elevii din clasele gimnaziale dețin, **cel puțin, 2 conturi**/profiluri în mediul online;
- elevii sunt **prezenți pe 18 rețele de socializare**;
- **8 din 10** elevi din clasele a VI-IX-a sunt prezenți **zilnic** pe rețele de socializare.

Activitățile desfășurate în cadrul instituțiilor de învățământ privind siguranța și protecția copiilor în mediul online a determinat schimbări pozitive referitoare la prezența copiilor pe rețelele de socializare și utilizarea Internetului, mai ales, în cazul elevilor din clasele primare. Unii elevi au redus din datele cu caracter personal prezente pe rețelele de socializare și au început să utilizeze Internetul mai mult pentru informare și pregătirea temelor pentru acasă, în același timp și pentru vizionarea filmelor, comunicarea cu cei apropiați etc.

▶ IV. PERCEPȚIA PROTECȚIEI ȘI SIGURANȚEI COPIILOR ÎN MEDIUL ONLINE

Protecția și siguranța copiilor în mediul online a fost tratată, la etapa inițială, ca o problemă majoră „temele privind siguranța online sunt necesare ca pâinea pe care o mâncăm și apa pe care o bem” (FGD_2_B). Acesta este un subiect inevitabil pentru că TIC se dezvoltă și domeniul informaticii este solicitat pe piața muncii. Reprezentanții administrației instituțiilor de învățământ au subliniat că TIC „au venit ca o avalanșă” și nici copiii, nici adulții nu au fost pregătiți pentru acest domeniu. În discuțiile focus grup, unele cadre didactice au menționat:

- „în sondajele realizate în școală am determinat că **fiecare al 5-lea copil scria că el cunoaște fenomenul cyberbullying și s-a întâlnit cu diferite situații**” (FGD_3_B);
- „copiii petrec foarte mult timp în spațiu online și deja avem **primele situații de șantaj, folosire a conturilor false**” (FGD_2_B);
- „unii copii sunt atât de **dependenți și atât de închiși în sine**, încât ei nici **nu spun cu ce probleme se confruntă pe Internet**” (FGD_4_B).

De asemenea, la dezvoltarea TIC, cadrele didactice au pus în discuție și impactul pandemiei globale asupra transferului din mediul real în mediul virtual al procesului educațional „în anul 2018-2019, optam pentru faptul ca elevul să nu folosească telefonul mobil la ore, iar în 2020 ne-am pomenit că nu putem fără telefon și fără alt echipament digital să desfășurăm orele” (FGD_4_B). Modificarea s-a produs, dar nimeni nu a învățat copiii, părinții și nici cadrele didactice cum să se protejeze în mediul online. În plus, părinții sunt la serviciu și nu pot monitoriza comportamentul copiilor în mediul virtual:

- „noi, **părinții**, suntem la muncă și **nu putem să vedem ce fac ei**, unde navighează și ce accesează” (FGD_7_B);
- „noi ieșim dimineața din casă și intrăm seara. Copiilor **nu le poți interzice accesul la Internet**, fiindcă trebuie să participe la lecții” (FGD_8_B).

Mediul online este utilizat de către elevi nu doar ca sursă de informații, dar și pentru petrecerea timpului liber.

În acest sens, atragem atenția la perceperea Internetului de către elevii din clasele primare, până la activitățile de pilotare a Standardelor și după pilotarea acestora (Boxa 6).

*Boxa 6. Ce reprezintă Internetul pentru mine
(opinia elevilor din clasele primare)*

<i>Baseline</i>	<i>Endline</i>
„O sursă de informații și persoane cu care pot comunica.”	„Un prieten bun și cinstit.”
„O platformă în care poți face orice.”	„Ca o învățătoare, te învață multe lucruri interesante.”
„O sursă plină de lucruri interesante, dar și oameni care nu au gânduri bune.”	„Un ajutor. Mă ajută la toate.” „O sursă de informație infinită.”
„Ceva distractiv și hazliu.” „O Bucurie.”	„Un prieten care mă ajută să găsesc informații.” „Un prieten de care nu mă pot despărți.”
„O aventură.” „Distracție.”	„Un bun prieten care are răspuns la toate întrebările mele.”
„O bucată de corp, fără el nu pot trăi.”	„Un prieten care mă ajută cu sinonimele și cu foarte multe alte lucruri.”
„Toată viața mea.”	„Un loc în care mă distrez și îmi fac prieteni noi.”
„Un lucru care trebuie utilizat cu grijă.”	„O rețea în care mă uit în fiecare zi.”
„Odată dușman, odată normal.”	„Toată viața.” „O bucățică din mine.”
„Un lucru prețios.”	„Ceva care îmi strică vederea și ascultarea.”
„O pierdere de vreme.”	„Un lucru bun și rău.” „Util, dar și tare periculos.”
„O aplicație care mă ajută să trimit mesaje la prieteni.”	„O sursă de comunicare cu cei dragi.” „Ceva care mă ajută să comunic cu părinții.”
„Un lucru de care trebuie, uneori, să mă protejiez.” „Un pericol.”	„O sursă pentru a învăța, juca, vorbi cu prietenii și a mă distra.”
„Care află ceva ce nu trebuie.”	„Un lucru ce mă ajută să mă dezvolt.” „O sursă din care mă pot informa rapid.”
„Aduce mulți bani.”	

Elevii, părinții și cadrele didactice au menționat că mediul online a adus unele avantaje, dar **„nu am conștientizat, care pot fi pericolele sau riscurile”** (FGD_1_B).

Cadrele didactice au relatat, în cercetarea inițială, că se confruntă cu dificultăți **„abia acum trec perioada aceasta de alfabetizare, cunoaștem platforme, instrumente, dar nu cunoaștem setări importante, aspecte de protecție și confidențialitate”** (FGD_2_B). În cadrul cercetării finale, elevii claselor gimnaziale au subliniat următoarele aspecte privind îmbunătățirea cunoștințelor cadrelor didactice:

- „Pot spune că profesorii au început să înțeleagă mai multe lucruri despre mediul online, rețelele de socializare. În general, lumea a avansat datorită pandemiei, la capitolul online și la cel de siguranță online. Eu pot să felicit profesorii că se se includ în aceste discuții și învață împreună cu noi despre siguranța online.” (FGD_6_E);
- „Când eram în mediu online, foarte mulți profesori nu știau cum să folosească GoogleMeet, Zoom și alte rețele de de socializare. Dar unii deja au învățat.” (FGD_5_E).

În cadrul cercetării Baseline, elevii au menționat că se confruntă cu multiple situații primejdioase în mediul online: postarea pozelor, invitații de a ieși să se cunoască cu persoane din mediul online, furtul de conturi, furtul de bani de pe cardurile bancare etc., dar nimeni nu i-a învățat cum să se comporte „*copiii de vârstă noastră (13-14 ani) ar trebui să fie informați despre siguranța online, despre regulile pe care trebuie să le respecte. Pentru că, până la urmă, suntem toți copii. Nu avem minte foarte dezvoltată și putem fi manipulați foarte ușor*” (FGD_5_B). Situația dată era și mai alarmantă pentru elevii din clasele primare, căroră le era mai dificil să facă față provocărilor cu care se confruntau: cuvinte urâte, comentarii răutăcioase, dar și amenințări, răspândirea fotografiilor intime etc. În cadrul cercetării, elevii din clasele primare au avut posibilitatea să ne spună indirect despre prietenii lor din mediul virtual atât despre cei buni (Boxa 7), cât și despre cei răi (Boxa 8).

Boxa 7. Un prieten bun pe Internet (opinia elevilor din clasele primare)

Baseline	Endline
„Acela care vorbește frumos și care are un comportament adecvat.”	„Cel care vorbește frumos și postează lucruri frumoase.”
„Cel care vorbește frumos și nu mă amenință.”	„Cel care scrie mesaje frumoase și are intenții bune de a vorbi cu noi.”
„Care nu face rău.”	„Cel care nu ne vorbește pe la spate.”
„O aplicație care te ajută la teme.”	„Cel care nu spune informații despre tine.”
„Antivirusul, deoarece el curăță dispozitivul.”	„Cel care apreciază postările mele și scrie comentarii plăcute.”
	„Prietenul cu care te joc și la școală.”
	„Google.” „Youtube.” „TikTok.”

Datele cercetării Endline atestă că elevii din clasele primare au fost învățați să identifice prietenii răi în mediul virtual, astfel, un prieten rău este „*cel care solicită informații prea detaliate despre mine.*”

Boxa 8. Un prieten rău în Internet (opinia elevilor din clasele primare)

<i>Baseline</i>	<i>Endline</i>
„Cel care vorbește lucruri urâte.”	„Cel care vorbește urât.”
„Oamenii pe care nu-i cunosc și care-mi propun lucruri urâte.”	„Arată poze urâte.”
„Cel care vede mesajul și răspunde peste câteva săptămâni.”	„Care mă jignește.” „cel care face glime pe seama mea.”
„Prieten fals.”	„Cel care ne amenință.”
„Trimite fotografiile indecente.”	„O persoană necunoscută.”
„Oamenii care scriu comentarii rele.”	„Reclama.”
„Cel care mă insultă.”	„Care dă toate datele tale altcuiva.”
„Care fură banii.”	„Hakerul.” „Virusul.” „TikTok-ul.”
„Virusul.” „Hakerul.”	„Care fură date personale.”
	„Cel care întreabă informații prea amănunțite despre mine.”

Opiniile elevilor din clasele gimnaziale despre protecția și siguranța online (Boxa 9) relevă procesul de schimbare în percepția beneficiilor, dar și a provocărilor existente în mediul online. Activitățile de informare în cadrul orelor, dar și activitățile extracurriculare organizate de către cadrele didactice, au contribuit la procesul de îmbunătățire a cunoștințelor elevilor claselor gimnaziale despre riscurile existente în mediul online.

Boxa 9. Percepția protecției și siguranței online (opinia elevilor claselor gimnaziale)

<i>Baseline</i>
„Să nu intrăm pe site-le interzise care pot aduce viruși în calculator sau nu sunt pentru vârsta noastră” (FGD_5_B).
„Să nu punem informație personale pe rețelele de socializare. Asta înseamnă că noi suntem capabili să realizăm ce lucruri facem, ce trebuie să punem pe internet și ce nu trebuie” (FGD_5_B).
„Trebuie să nu răspundem la oamenii necunoscuți care ne scriu sau ne sună la numere private” (FGD_5_B).
„Să fim atenți ce postăm pe rețelele de socializare, ce prieteni ne facem. În caz de ne spune să ne întâlnim, să știm cum să procedăm” (FGD_5_B).
„Fiecare om are o viață reală și virtuală. Adică are în viața reală o confidențialitate și în viața online la fel și trebuie de respectat” (FGD_6_B).

Endline

„Eu nu știam că sunt așa de multe riscuri în online. Nu știam ce să fac atunci când cineva dorește să-mi fure contul. Nu știam la cine să mă adresez.” (FGD_5_E)

„Am aflat cum aș putea să pun securitate dublă ca nimeni să nu mai poată avea acces la contul meu.” (FGD_6_E)

„Am învățat despre furturile de identitate. Eu cunoșteam câte ceva, dar nu atât de aprofundat. Acum știu despre blocarea conturilor, manipularea din partea necunoscuților și mai multe. Și am învățat cum să prevenim astfel de situații.” (FGD_6_E).

„Am aflat despre faptul că activitatea online poate avea un impact mare în viața reală. Dacă s-a întâmplat ceva în mediu online, atunci asta va rămâne acolo și poate avea mari consecințe în viața reală.” (FGD_6_E)

În cadrul **cercetării Endline**, fiind întrebați care este cel mai important sfat pe care l-ar dau unui prieten apropiat referitor la protecția și siguranța online, elevii din clasele gimnaziale au menționat:

- „**Să se adreseze**, în orice moment, la un adult, la cel care este mai deschis și pe care îl cunoaște mai bine - un părinte, un profesor sau chiar un unchi și să-i spună de aceste probleme. Nu trebuie să se rușineze, pentru că asta este ceva normal” (FGD_5_E);
- „**Să nu își facă prieteni online**, dar să rămână cu prietenii offline” (FGD_5_E);
- „**Să nu se ascundă** și să lase situația să se agraveze sau să scape de sub control, pentru că ar putea rămâne cu o traumă pe tot parcursul vieții” (FGD_6_E);
- „**Să nu vorbească cu persoane necunoscute** sau să le ofere informații personale legate de el sau de familia lui. Iar dacă această situație se întâmplă, să nu îi fie rușine să se adreseze la profesori, părinți sau chiar să le scrie celor de pe site-ul singuronline” (FGD_6_E).

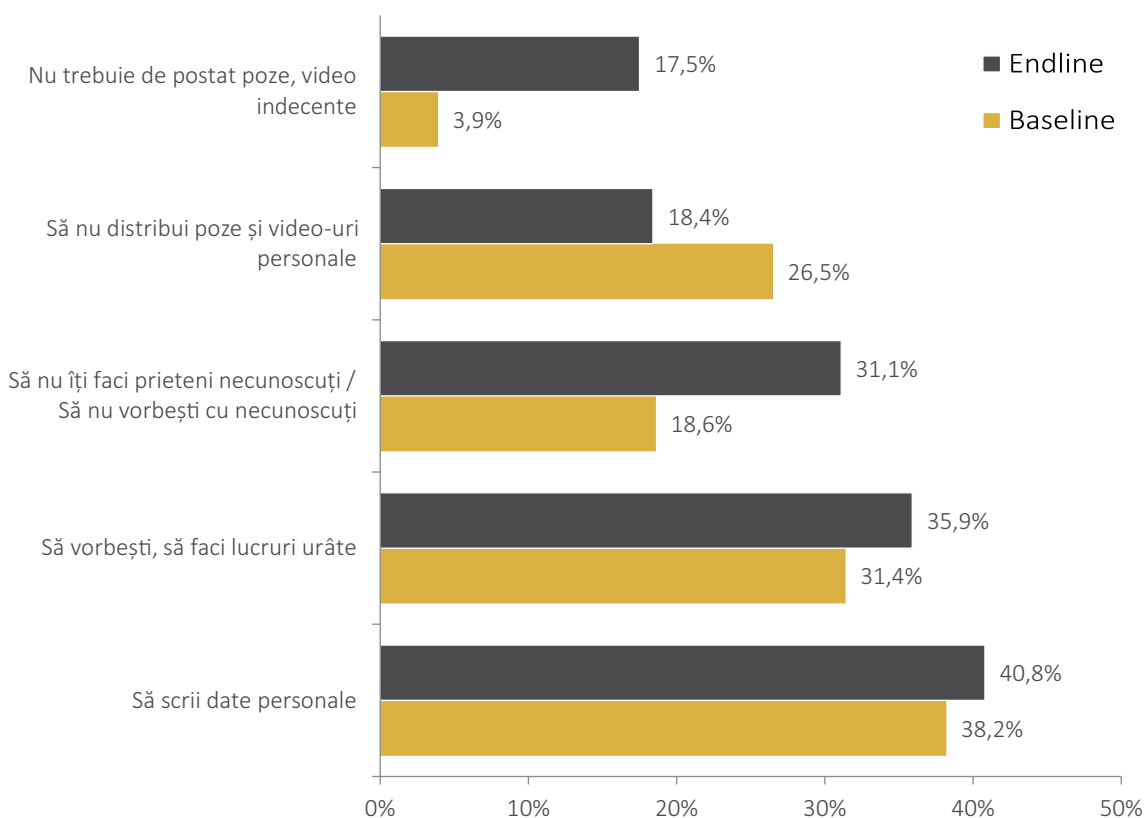
Datele cercetării finale ne permit să concluzionăm că activitățile organizate în procesul de implementare a Standardelor de către reprezentanții Centrului La Strada au contribuit la formarea unor competențe ale cadrelor didactice privind protecția și siguranța în mediul online, dar și la îmbunătățirea percepției elevilor din clasele primare și din cele gimnaziale despre protecția și siguranța online.

V. CUNOȘTIȚELE, ATITUDINILE ȘI PRACTICILE ELEVILOR PRIVIND PROTECȚIA ȘI SIGURANȚA ONLINE

5.1. Cunoștințele

Cunoștințele elevilor din clasele primare despre restricțiile pe Internet s-au îmbunătățit. La cercetarea finală, 40,8% dintre elevi au menționat că nu trebuie să plaseze date personale în mediul online, 35,9% să nu vorbească sau să se comporte urât, 31,1% să nu discute cu persoane străine, 18,4% să nu distribuie fotografii sau videoclipuri personale, 17,5% să nu posteze lucruri indecente etc. (Figura 4). Numărul elevilor din învățământul primar care au scris că nu știu despre restricțiile pe Internet s-a redus de la 5,9%, la 4,9% dintre elevii.

Figura 4. Ce este interzis pe Internet, top 5 răspunsuri, elevii claselor primare, date comparative (întrebare deschisă)²³, %

Elevii au scris ce lucruri nu se pot face în mediul online, iar răspunsurile lor au fost ulterior codificate.

În mediul online, elevii din clasele primare au avut diferite situații plăcute (Boxa 10). Răspunsurile oferite de către elevii claselor primare, în cadrul cercetării finale, atestă că aceștia încep a aprecia și valorifica părțile pozitive ale Internetului. Astfel, în calitate de situații plăcute în mediul online au fost nominalizate **„învăț online”, „am făcut un robot”, „citesc cărți electronice”** etc. Evidențiem însă că procesul de informare trebuie să continue, pentru că unii elevi apreciază ca fiind plăcute situațiile când **„găsesc” prieteni** în mediul online.

Boxa 10. Cea mai plăcută situație pe care am avut-o pe Internet (opinia elevilor din clasele primare)

<i>Baseline</i>	<i>Endline</i>
<p>„Când am primit un comentariu drăguț de la profesoara mea.”</p> <p>„Mi-am găsit o prietenă pe Internet.”</p> <p>„Când prietena mea a postat un filmuleț, iar eu i-am scris un comentariu și ea m-a apreciat.”</p> <p>„Când pe Youtube am ajuns la 20 de abonați.”</p> <p>„Am ajuns la 1000 de urmăritori.” „Am acumulat 2000 de urmăritori pe TikTok.” „Am primit un cont cu 7000 de abonați.”</p> <p>„Am strâns 1000 de vizionări la un video despre motanul meu.” „Am strâns 1000 de abonați într-o săptămână.”</p> <p>„Când mi-am făcut acunt pe TikTok.”</p> <p>„Când un videoclip a strâns 15000 de urmăritori.”</p> <p>„Când vorbesc cu mama și cu tata care sunt peste hotare.”</p> <p>„Când am reușit să recuperez un cont furat la care am muncit 2 luni.”</p>	<p>„Când învăț online.”</p> <p>„Când a fost ziua mea de naștere și toți apropiații și familia m-au felicitat.”</p> <p>„Când m-am împrietenit cu cineva într-un joc și am vorbit 2 ore.”</p> <p>„Am găsit un prieten.”</p> <p>„Când idolul meu mi-a răspuns la comment.”</p> <p>„Când am vorbit cu tata de peste hotare.” „Când am vorbit prima oară cu nana mea din Anglia.”</p> <p>„Când am făcut un robot.”</p> <p>„Când am pus fotografia mea pe Facebook.”</p> <p>„Când m-am scris cu un prieten în privat.”</p> <p>„Când am putut să-mi fac cont pe Instagram.”</p> <p>„1000 de urmăritori pe TikTok.” „Când primesc like-uri pentru pozele făcute de mine.”</p> <p>„Când am adunat multe inimi la o postare.”</p> <p>„Să citesc cărți electronice.”</p> <p>„Când am reușit să instalez o joacă.”</p> <p>„Când mama lasă telefonul în camera mea și eu pot privi pe TikTok sau să mă joc.”</p>

În general, datele cercetării Endline nu atestă anumite schimbări în opinia elevilor claselor gimnaziale privind acceptarea de a spune mai multe lucruri personale despre ei și familie persoanelor necunoscute cu care comunică mai mult în mediul online, 80,1% dintre elevii din clasele gimnaziale știau că nu trebuie să divulge informații despre ei și familie în mediul online, la etapa inițială și 79,6%, la etapa finală (Tabelul 5).

Totuși, analiza mai detaliată indică existența unor schimbări pozitive la elevii claselor a VI-VIII-a. Iar cei din clasa a IX-a, în mod special, fetele și cei care petrec zilnic pe Internet mai mult de 4 ore nu conștientizează acest risc.

Tabelul 5. Dacă comunică mult cu o persoană necunoscută în mediul online, poți accepta să-i spui mai multe lucruri despre tine și despre familia ta, date comparative, %

		Cercetarea Baseline			Cercetarea Endline		
		De acord	Dezacord	Nu știu/Îmi este greu să apreciez	De acord	Dezacord	Nu știu/Îmi este greu să apreciez
Total		6,8	80,1	12,1	5,7	79,6	14,7
Sexul	Fete	5,8	81,5	12,7	6,1	81,4	12,5
	Băieți	8,4	77,9	13,7	5,2	76,8	18,0
Clasa	a VI-a	4,5	81,3	14,3	4,0	83,2	12,8
	a VII-a	7,1	78,2	14,7	4,3	79,7	15,9
	a VIII-a	6,6	78,7	14,7	3,7	81,3	15,0
	a IX-a	9,6	84,0	6,4	12,6	71,6	15,8

Referitor la divulgarea informațiilor cu caracter personal unor necunoscuți cu care comunică în mediul online, s-a constatat creșterea gradului de informare al elevilor cu 4,9 p.p. (de la 77,7%, la 82,6%). Se păstrează diferența pe sex la acest subiect, numărul băieților, care nu percep riscurile divulgării informații cu caracter personal, fiind dublu, în comparație cu cel al fetelor (Tabelul 6).

Tabelul 6. Nu este niciun risc să oferi unei persoane cu care comunică în mediul online informații și date cu caracter personal, date comparative, %

		Cercetarea Baseline			Cercetarea Endline		
		De acord	Dezacord	Nu știu/îmi este greu să apreciez	De acord	Dezacord	Nu știu/îmi este greu să apreciez
Total		9,6	77,7	12,7	7,8	82,6	9,6
Sexul	Fete	7,5	80,2	12,3	5,4	86,4	8,1
	Băieți	13,2	73,7	13,2	11,3	76,8	11,9
Clasa	a VI-a	8,9	75,9	15,2	5,4	85,2	9,4
	a VII-a	10,9	73,7	15,4	10,1	79,7	10,1
	a VIII-a	9,6	80,1	10,3	6,5	84,1	9,3
	a IX-a	8,5	83,0	8,5	9,5	81,1	9,5

Numărul copiilor care **nu sunt de acord cu faptul că pot comunica despre subiecte personale cu necunoscuți în mediul online a crescut cu 4,4 p.p.**, în rândul elevilor claselor dimnaziale (Tabelul 7). Cercetarea atestă o creștere semnificativă a informării la acest subiect în rândul băieților cu 11,0 p.p. Din perspectiva clasei în care învață, datele atestă că cei din clasele a VI-VII-a percep mai bine acest risc, în comparație cu cei din clasele a VIII-IX-a.

Tabelul 7. Poți comunica despre subiecte personale cu persoane necunoscute în mediul online, date comparative,%

		Cercetarea Baseline			Cercetarea Endline		
		De acord	Dezacord	Nu știu/îmi este greu să apreciez	De acord	Dezacord	Nu știu/îmi este greu să apreciez
Total		36,1	50,8	13,1	28,8	55,2	16,0
Sexul	Fete	30,8	55,8	13,3	28,1	56,3	15,6
	Băieți	44,7	42,6	12,6	29,9	53,6	16,5
Clasa	a VI-a	29,5	54,5	16,1	28,2	57,0	14,8
	a VII-a	43,6	45,5	10,9	26,8	57,2	15,9
	a VIII-a	33,8	55,1	11,0	23,4	54,2	22,4
	a IX-a	35,1	48,9	16,0	38,9	50,5	10,5

Cercetarea finală nu atestă creșterea nivelului de reziliență a elevilor în privința complimentelor, laudelor din partea persoanelor necunoscute în mediul online. Astfel, 35,0% dintre elevi consideră că, dacă comunică mult cu o persoană în mediul online, îi pot accepta complimentele și 25,4% nu știu cum să procedeze în astfel de situații (Tabelul 8). Continuă să fie mai expuși acestui risc băieții, precum și elevii din clasele a IX-a, inclusiv, cei care se află pe rețele zilnic mai mult de 4 ore.

Tabelul 8. Dacă comunică mult cu o persoană necunoscută în mediul online, poți accepta complimente, laude, date comparative,%

		Cercetarea Baseline			Cercetarea Endline		
		De acord	Dezacord	Nu știu/îmi este greu să apreciez	De acord	Dezacord	Nu știu/îmi este greu să apreciez
Total		30,3	44,0	25,7	35,0	39,7	25,4
Sexul	Fete	26,3	45,5	28,2	33,2	41,0	25,8
	Băieți	36,8	41,6	21,6	37,6	37,6	24,7
Clasa	a VI-a	22,3	49,1	28,6	28,9	45,0	26,2
	a VII-a	32,1	43,6	24,4	34,8	42,0	23,2
	a VIII-a	33,1	39,0	27,9	31,8	36,4	31,8
	a IX-a	33,0	45,7	21,3	48,4	31,6	20,0

Nu s-au atestat schimbări la gradul de încredere a elevilor claselor gimnaziale față de persoanele care sunt prietenoase cu ei în mediul online și necunoscute în viața reală. Astfel, 1/3 dintre elevi (cei care consideră că pot avea încredere într-o persoană care este foarte prietenoasă cu ei, chiar dacă se cunosc doar în mediul virtual și cei care nu știu cum să aprecieze aceste situații) rămân să fie expuși acestui risc. Datele cercetării Endline atestă un risc mai mare în rândul băieților, și a elevilor din clasele a IX-a, inclusiv, a celor care petrec zilnic în mediul online mai mult de 4 ore. În rândul acestora gradul de risc nu este perceput de către ¼ dintre elevi.

Tabelul 9. Poți avea încredere într-o persoană care este foarte prietenoasă cu tine, chiar dacă vă cunoașteți doar online, date comparative,%

		Cercetarea Baseline			Cercetarea Endline		
		De acord	Dezacord	Nu știu/îmi este greu să apreciez	De acord	Dezacord	Nu știu/îmi este greu să apreciez
Total		14,5	63,5	22,1	14,1	66,1	19,8
Sexul	Fete	13,6	63,3	23,1	10,8	67,5	21,7
	Băieți	15,8	63,7	20,5	19,1	63,9	17,0
Clasa	a VI-a	10,7	65,2	24,1	12,1	68,5	19,5
	a VII-a	19,9	64,1	16,0	13,8	68,1	18,1
	a VIII-a	11,8	58,8	29,4	12,1	69,2	18,7
	a IX-a	13,8	67,0	19,1	20,0	55,8	24,2

În rezultatul activităților desfășurate, datele cercetării atestă schimbări pozitive privind perceperea riscurilor păstrării în secret a conversației cu persoanele străine în mediul online. Astfel, numărul elevilor care percep acest risc a crescut cu 5,4 p.p. (de la 47,6% , la 53,0%). Aceștia sunt informați și au menționat că sunt în dezacord cu faptul că, dacă persoana cu care comunică în mediul online îți cere să păstrezi în secret comunicarea, atunci trebuie s-o faci (Tabelul 10). Datele cercetării denotă că fetele și elevii din clasele a VI-VII-a sunt mai informați la acest subiect.

Tabelul 10. Nu este o problemă dacă persoana cu care comunică în mediul online îți cere să păstrezi în secret comunicarea voastră, date comparative,%

		Cercetarea Baseline			Cercetarea Endline		
		De acord	Dezacord	Nu știu/îmi este greu să apreciez	De acord	Dezacord	Nu știu/îmi este greu să apreciez
Total		33,7	47,6	18,7	27,8	53,0	19,2
Sexul	Fete	28,6	52,6	18,8	24,4	58,6	16,9
	Băieți	42,1	39,5	18,4	33,0	44,3	22,7
Clasa	a VI-a	33,9	47,3	18,8	15,4	59,1	25,5
	a VII-a	34,0	46,2	19,9	34,1	52,2	13,8
	a VIII-a	35,3	45,6	19,1	31,8	50,5	17,8
	a IX-a	30,9	53,2	16,0	33,7	47,4	18,9

Activitățile de informare realizate în cele 6 instituții de învățământ privind comunicarea în mediul online cu persoanele care tachinează și încurajează elevii să facă lucruri neplăcute și incomode au avut impact, în mod special, asupra elevilor din clasa a VI-a, unde s-a constatat o creștere a nivelului de informare cu 7,0 p.p. (Tabelul 11). Celelalte categorii de respondenți nu iau aceste lucruri în serios, în mod special, cei care petrec în mediul online între 3-4 ore și mai mult de 4 ore.

Tabelul 11. Dacă persoana cu care comunică în mediul online te încurajează să faci lucruri neplăcute sau incomode, atunci trebuie să o ignori, date comparative,%

		Cercetarea Baseline			Cercetarea Endline		
		De acord	Dezacord	Nu știu/îmi este greu să apreciez	De acord	Dezacord	Nu știu/îmi este greu să apreciez
Total		74,5	17,7	7,8	72,6	21,9	5,5
Sexul	Fete	77,9	15,9	6,2	74,6	21,0	4,4
	Băieți	68,9	20,5	10,5	69,6	23,2	7,2
Clasa	a VI-a	68,8	23,2	8,0	75,8	19,5	4,7
	a VII-a	71,8	17,3	10,9	71,0	22,5	6,5
	a VIII-a	79,4	14,0	6,6	72,0	23,4	4,7
	a IX-a	78,7	17,0	4,3	70,5	23,2	6,3

Gradul de informare a elevilor claselor gimnaziale privind perceperea riscurilor de a merge să cunoască o persoană cu care au comunicat în mediul online a crescut nesemnificativ, cu 2,9 p.p., per general. Totodată, evidențiem că există diferențe în informarea elevilor, în depedență de sex și clasa de studiu. Astfel, nivelul de percepere al acestui risc a crescut în rândul fetelor cu 5,8 p.p., în rândul elevilor claselor a VI-a, cu 7,3 p.p., în rândul elevilor claselor a VII-a, cu 4,2 p.p., în rândul elevilor claselor a VIII-a cu 4,8 p.p., iar în rândul elevilor claselor a IX-a s-a diminuat cu 11,3 p.p. (Tabelul 12).

Tabelul 12. Nu există niciun risc să cunoști cu o persoană pe care ai cunoscut-o în mediul online, date comparative,%

		Cercetarea Baseline			Cercetarea Endline		
		De acord	Dezacord	Nu știu/îmi este greu să apreciez	De acord	Dezacord	Nu știu/îmi este greu să apreciez
Total		10,6	69,3	20,1	8,0	72,2	19,8
Sexul	Fete	7,8	71,1	21,1	5,1	76,9	18,0
	Băieți	15,3	66,3	18,4	12,4	64,9	22,7
Clasa	a VI-a	10,7	73,2	16,1	5,4	80,5	14,1
	a VII-a	12,8	71,2	16,0	10,1	75,4	14,5
	a VIII-a	10,3	62,5	27,2	6,5	67,3	26,2
	a IX-a	7,4	71,3	21,3	10,5	60,0	29,5

Datele cercetării Endline denotă că o bună parte dintre tineri nu consideră existența unui pericol atunci când o persoană cunoscută în mediul online face aluzii cu tentă sexuală (Tabelul 13). Perceperea acestui risc a crescut, doar în rândul elevilor din clasele a VI-a, cu 3,8 p.p.

Tabelul 13. Nu există niciun pericol dacă o persoană cunoscută în mediul online face aluzii cu tentă sexuală, date comparative,%

		Cercetarea Baseline			Cercetarea Endline		
		De acord	Dezacord	Nu știu/îmi este greu să apreciez	De acord	Dezacord	Nu știu/îmi este greu să apreciez
Total		3,0	86,9	10,0	4,3	85,7	10,0
Sexul	Fete	1,3	91,9	6,8	2,7	90,5	6,8
	Băieți	5,8	78,9	15,3	6,7	78,4	14,9
Clasa	a VI-a	1,8	87,5	10,7	0,7	91,3	8,1
	a VII-a	3,8	85,3	10,9	8,0	81,2	10,9
	a VIII-a	2,9	89,0	8,1	1,9	86,9	11,2
	a IX-a	3,2	86,2	10,6	7,4	82,1	10,5

Informarea elevilor din clasele gimnaziale despre pericolul în mediul online, în cazul aluziilor cu tentă sexuală, inclusiv, a intenției de a se întâlni cu ei, a crescut nesemnificativ, cu 1,7 p.p., per general. Totuși, subliniem că există diferențe privind gradul de informare referitor la acest aspect pe nivel de clase de studiu. Astfel, în clasele a VI-a, nivelul de informare la acest subiect a crescut cu 4,4, p.p., iar a celor din clasele a VIII-a cu 5,0 p.p. (Tabelul 14). Nivelul de cunoștințe la acest subiect rămâne redus în rândul celor care nu au cont/profil pe rețelele de socializare. Ponderea celor care consideră că nu există niciun pericol în acest caz este dublă (6,5%), în comparație cu cei care dețin cont pe rețelele de socializare.

Tabelul 14. Nu există niciun pericol dacă o persoană cunoscută în mediul online face aluzii cu tentă sexuală și susține că vrea să te vadă, date comparative,%

		Cercetarea Baseline			Cercetarea Endline		
		De acord	Dezacord	Nu știu/îmi este greu să apreciez	De acord	Dezacord	Nu știu/îmi este greu să apreciez
Total		2,4	87,3	10,2	3,1	89,0	8,0
Sexul	Fete	1,6	90,6	7,8	2,4	92,9	4,7
	Băieți	3,7	82,1	14,2	4,1	83,0	12,9
Clasa	a VI-a	1,8	87,5	10,7	1,3	91,9	6,7
	a VII-a	2,6	86,5	10,9	5,1	84,1	10,9
	a VIII-a	2,2	87,5	10,3	1,9	92,5	5,6
	a IX-a	3,2	88,3	8,5	4,2	87,4	8,4

Cunoștințele elevilor referitor la faptul că acțiunile în mediul online lasă amprente digitale au crescut cu 8,5 p.p. Nivelul de cunoștințe a crescut mai mult în rândul fetelor, cu 12,7 p.p., în comparație cu cel al băieților, cu 2,5 p.p. Îmbunătățirea cunoștințelor la acest subiect s-a realizat cu elevii care nu știau/le-a fost greu să aprecieze acest aspect la cercetarea Baseline (Tabelul 15). Subliniem că nivelul de cunoștințe referitor la acest aspect rămâne redus în rândul celor care nu au cont/profil pe rețelele de socializare.

Tabelul 15. Orice acțiune pe care o realizezi în mediul online lasă amprente digitale, date comparative,%

		Cercetarea Baseline			Cercetarea Endline		
		De acord	Dezacord	Nu știu/îmi este greu să apreciez	De acord	Dezacord	Nu știu/îmi este greu să apreciez
Total		49,4	19,9	30,7	57,9	20,2	21,9
Sexul	Fete	47,7	17,9	34,4	60,0	19,0	21,0
	Băieți	52,1	23,2	24,7	54,6	22,2	23,2
Clasa	a VI-a	41,1	19,6	39,3	48,3	21,5	30,2
	a VII-a	51,3	20,5	28,2	59,4	20,3	20,3
	a VIII-a	44,9	22,8	32,4	63,6	20,6	15,9
	a IX-a	62,8	14,9	22,3	64,2	17,9	17,9

A crescut cu 4,0 p.p. numărul elevilor din clasele gimnaziale care înțeleg că, ceea ce postează în mediul online, le formează imaginea în acest mediu. Datele cercetării Endline atestă că nivelul de informare a crescut atât în rândul fetelor (+2,6 p.p.), cât și al băieților (+6,7 p.p.), respectiv, în toate clasele (Tabelul 16). Nivelul de informare asupra acestui fapt este mai mare în rândul celor ce dețin cont pe rețelele de socializare (65,9%) și al celor care petrec mai mult timp pe rețelele de socializare zilnic (doar 55,6% din cei care petrec până la 1 oră zilnic, în comparație cu 67,2% din cei care petrec între 1 și 2 ore, 68,9%- între 2 și 4 ore și 70% care petrec mai mult de 4 ore).

Tabelul 16. Ceea ce publici sau postezi online formează imaginea ta în mediul online, date comparative,%

		Cercetarea Baseline			Cercetarea Endline		
		De acord	Dezacord	Nu știu/îmi este greu să apreciez	De acord	Dezacord	Nu știu/îmi este greu să apreciez
Total		60,4	19,9	19,7	64,4	18,0	16,6
Sexul	Fete	66,9	14,9	18,2	69,5	13,2	17,3
	Băieți	50,0	27,9	22,1	56,7	25,3	18,0
Clasa	a VI-a	51,8	20,5	27,7	55,7	20,1	24,2
	a VII-a	67,9	17,9	14,1	68,1	20,3	11,6
	a VIII-a	55,9	24,3	19,9	66,4	16,8	16,8
	a IX-a	64,9	16,0	19,1	70,6	12,6	16,8

Tabelul 17. Reputația ta din mediul online poate avea impact asupra vieții tale reale, date comparative,%

		Cercetarea Baseline			Cercetarea Endline		
		De acord	Dezacord	Nu știu/îmi este greu să apreciez	De acord	Dezacord	Nu știu/îmi este greu să apreciez
Total		60,2	20,3	19,5	60,5	21,3	18,2
Sexul	Fete	62,0	16,9	21,1	60,0	20,0	20,0
	Băieți	57,4	25,8	16,8	61,3	23,3	15,5
Clasa	a VI-a	44,6	31,3	24,1	55,0	21,5	23,5
	a VII-a	65,4	14,7	19,9	61,6	20,3	18,1
	a VIII-a	64,7	17,6	17,6	69,2	15,9	15,0
	a IX-a	63,8	20,2	16,0	57,9	28,4	13,7

Gradul de informare privind modalitatea de raportare a unei postări sau a unei persoane pe Internet era destul de înalt, la cercetarea inițială. Nivelul de cunoaștere a acestui aspect a crescut un pic, la cercetarea finală (Tabelul 18). Subliniem că gradul de informare privind raportarea unei postări sau a unei persoane pe Internet este mai înalt în rândul celor care dețin cont/profil (94,4%), în comparație cu cei care nu au cont pe rețelele de socializare (76,1%).

Tabelul 18. Cunoșc cui trebuie să raportez despre o postare sau o persoană pe Internet, date comparative,%

		Cercetarea Baseline	Cercetarea Endline
Total		91,2	92,6
Sexul	Fete	92,9	93,6
	Băieți	88,4	91,2
Clasa	a VI-a	83,9	87,9
	a VII-a	91,7	94,2
	a VIII-a	91,2	92,5
	a IX-a	98,9	97,9

5.2. Atitudinile

Schimbarea atitudinilor este un proces de durată. Totuși, datele cercetării Endline evidențiază tendințe pozitive în schimbarea unor atitudini referitor la mediul online ale elevilor din clasele gimnaziale. Astfel, numărul elevilor care sunt în dezacord că este amuzant să scrii comentarii răutăcioase la fotografiile prietenilor, cunoscuților în mediul online a ajuns la 91,6%. Această opinie este împărtășită de un număr mai mare de fete (93,9%), în comparație cu băieții (88,1%), precum și de către elevii din clasele a VI-a (96,0%), în comparație cu elevii din clasele mai mari (Tabelul 19).

Tabelul 19. Este amuzant să faci comentarii răutăcioase la fotografiile prietenilor, cunoscuților în mediul online, date comparative,%

		Cercetarea Baseline			Cercetarea Endline		
		De acord	Dezacord	Nu știu/îmi este greu să apreciez	De acord	Dezacord	Nu știu/îmi este greu să apreciez
Total		4,4	89,2	6,4	2,9	91,6	5,5
Sexul	Fete	2,9	91,2	5,8	2,0	93,9	4,1
	Băieți	6,8	85,8	7,4	4,1	88,1	7,7
Clasa	a VI-a	1,8	94,6	3,6	0,6	96,0	3,4
	a VII-a	5,8	87,8	6,4	2,9	92,0	5,1
	a VIII-a	3,7	86,8	9,6	2,8	87,9	9,3
	a IX-a	6,4	88,3	5,3	6,3	88,4	5,3

82,4% dintre elevi sunt în dezacord cu afirmația că „nu faci rău nimănui dacă creezi un profil cu fotografiile altei persoane și scrii câteva mesaje la câțiva oameni din numele acelei persoane”, la cercetarea finală (Tabelul 20). Elevii din clasele a VI-VII-a și cei care au cont/profil pe o rețea de socializate, într-un număr mai mare, sunt în dezacord cu situația analizată (87,0%).

Tabelul 20. Nu faci rău nimănui dacă crezi un profil cu numele, fotografia altei persoane, apoi scrii câteva mesaje din numele acelei persoane, date comparative, %

		Cercetarea Baseline			Cercetarea Endline		
		De acord	Dezacord	Nu știu/îmi este greu să apreciez	De acord	Dezacord	Nu știu/îmi este greu să apreciez
Total		8,0	81,9	10,0	8,2	82,4	9,4
Sexul	Fete	5,2	85,7	9,1	8,1	84,1	7,8
	Băieți	12,6	75,8	11,6	8,2	79,9	11,9
Clasa	a VI-a	6,3	81,3	12,5	4,0	84,6	11,4
	a VII-a	10,9	79,5	9,6	8,7	84,1	7,2
	a VIII-a	5,9	85,3	8,8	11,2	82,2	6,5
	a IX-a	8,5	81,9	9,6	10,5	76,8	12,6

Doar 67,7% dintre elevii participanți la cercetarea Endline sunt de acord cu afirmația „cererea de la un copil a fotografiilor sau videoclipurilor cu caracter sexual sunt acțiuni ilegale”. Fetele, într-un număr mai mare, sunt de acord cu aceasta – 71,9%, precum și elevii din clasa a VI-a – 73,8% (Tabelul 21). Este îngrijorător faptul că fiecare al 5-lea elev este în dezacord cu această afirmație. Totodată subliniem că cei care se află mai mult timp pe rețele de socializare sunt, într-o măsură mai mare, de acord că astfel de acțiuni sunt ilegale (71,4% dintre cei care accesează Internetul între 3-4 ore și 78,6% dintre cei care se află mai mult de 4 ore în zilele când merg la școală).

Tabelul 21. Solicitarea de la un copil a fotografiilor sau videoclipurilor cu caracter sexual sunt acțiuni ilegale, date comparative, %

		Cercetarea Baseline			Cercetarea Endline		
		De acord	Dezacord	Nu știu/îmi este greu să apreciez	De acord	Dezacord	Nu știu/îmi este greu să apreciez
Total		69,9	20,1	10,0	67,7	22,1	10,2
Sexul	Fete	72,4	19,2	8,4	71,9	19,0	9,2
	Băieți	65,8	21,6	12,6	61,3	26,8	11,9
Clasa	a VI-a	61,6	21,4	17,0	73,8	17,4	8,7
	a VII-a	69,9	21,8	8,3	65,9	21,0	13,0
	a VIII-a	69,1	21,3	9,6	66,4	26,2	7,5
	a IX-a	80,9	13,9	5,3	62,1	26,3	11,6

Doar 7 din 10 elevi sunt în dezacord cu faptul că se poate practica expedierea/primirea unor fotografii, înregistrări video, care prezintă părțile corpului persoanelor ce se iubesc. Datele atestă că sunt în dezacord, într-un număr mai mare, fetele și elevii din clasele a VI-a (Tabelul 22). Sunt de acord cu afirmația dată, într-o măsură mai mare, elevii care nu au cont/profil pe o rețea de socializare (17,4%).

Tabelul 22. Poți expedia/primi fotografii, înregistrări video care prezintă părțile corpului persoanei pe care o iubești, date comparative, %

		Cercetarea Baseline			Cercetarea Endline		
		De acord	Dezacord	Nu știu/îmi este greu să apreciez	De acord	Dezacord	Nu știu/îmi este greu să apreciez
Total		7,0	70,9	22,1	11,5	69,7	18,8
Sexul	Fete	4,5	74,4	21,1	7,8	76,9	15,3
	Băieți	11,1	65,3	23,7	17,0	58,8	24,2
Clasa	a VI-a	5,4	70,5	24,1	7,4	77,9	14,8
	a VII-a	8,3	67,9	23,7	15,2	65,2	19,6
	a VIII-a	7,4	71,3	21,3	14,0	66,4	19,6
	a IX-a	6,4	75,5	18,1	9,5	67,4	23,2

5.3. Practicile

Datele colectate, după organizarea diferitor activități în cele 6 instituții de învățământ, atestă îmbunătățirea unor practici ale elevilor din clasele gimnaziale. A crescut cu 6,6 p.p. numărul elevilor care întotdeauna verifică informația de la pagina de profil a persoanei cu care comunică în mediul online (Tabelul 23). Această practică de verificare e atestată mai mult în rândul fetelor, de la 61,0%, la 68,8% (+7,8 p.p.), în comparație cu băieții: de la 38,4%, la 44,3% (+5,9 p.p.). De asemenea, există anumite deosebiri în dependență de clasa în care studiază elevii. Astfel, în rândul elevilor claselor a VI-a, practica de verificare întotdeauna (permanent) a informației de pe pagina de profil a persoanei cu care comunică în mediul online a crescut de la 35,7% la 49,7% (+14,0 p.p.), în rândul elevilor claselor a VII-a, de la 55,8%, la 59,4% (+3,6 p.p.); în rândul elevilor claselor a VIII-a, de la 51,5%, la 64,5% (+13,0 p.p.), iar în rândul elevilor claselor a IX-a s-a redus de la 68,1%, la 67,4% (-0,7 p.p.).

Tabelul 23. Verific informația de pe pagina de profil a persoanei cu care comunic în mediul online, date comparative, %

	Întotdeauna	Deseori	Uneori	Niciodată	Nu știu/Nu m-am confruntat
Baseline	52,5	22,3	13,9	3,4	8,0
Endline	59,1	20,7	11,2	2,9	6,1
Progresul (p.p.)	+6,6	-1,6	-2,7	-0,5	-1,9

Datele cercetării Endline nu atestă creșterea numărului de elevi ai claselor gimnaziale care întotdeauna (permanent) analizează informația pe care o postează/distribuie online, din perspectiva consecințelor. Din contra, asistăm la o descreștere de 2,1 p.p. În schimb, observăm că a crescut cu 2,3 p.p. numărul elevilor care analizează deseori și cu 1,6 p.p. al celor care analizează uneori informația pe care o postează și o distribuie online, din perspectiva efectelor/consecințelor (Tabelul 24). Cercetarea atestă că acest lucru este realizat mai frecvent de către fete (7 din 10), în comparație cu băieții (5 din 10). Referitor la clasa de studii, evidențiem că 8 din 10 elevi ai claselor a VI-VII-a analizează întotdeauna (permanent) sau deseori informația pe care vor să o distribuie, în comparație cu 9 din 10, în clasele a VIII-IX-a.

Tabelul 24. Analizez informația pe care vreau să o postez sau să o distribuie online, din perspectiva efectelor/consecințelor, date comparative, %

	Întotdeauna	Deseori	Uneori	Niciodată	Nu știu/Nu m-am confruntat
Baseline	65,3	17,3	7,2	2,2	8,0
Endline	63,2	19,6	8,8	2,2	6,1
Progresul (p.p.)	-2,1	+2,3	+1,6	0	-1,9

Numărul elevilor care spun nu întotdeauna comunicării online cu o persoană pe care nu o cunosc în viața reală, dacă simt disconfort sau nesiguranță, a scăzut de la 67,1%, la 57,3% (-9,8 p.p.). În schimb, a crescut numărul celor care spun nu deseori sau uneori (Tabelul 25). Datele cercetării finale atestă că s-a diminuat numărul fetelor care practică să spună nu întotdeauna (7 din 10 o făceau la cercetarea Baseline, în comparație cu 6 din 10 fete la cercetarea Endline). Nu există diferențe semnificative pe clase. 6 din 10 elevi ai claselor a VI-a spun nu întotdeauna comunicării online cu o persoană pe care nu o cunosc în viața reală, dacă simt disconfort sau nesiguranță, în comparație cu doar 5 din 10 elevi ai claselor a VII-IX-a.

Tabelul 25. Spun Nu comunicării online cu o persoană pe care nu o cunosc în viața reală, dacă simt disconfort sau nesiguranță, date comparative, %

	Întotdeauna	Deseori	Uneori	Niciodată	Nu știu/Nu m-am confruntat
Baseline	67,1	10,6	10,0	4,2	8,0
Endline	57,3	19,4	12,5	5,9	5,9
Progresul (p.p.)	-9,8	+8,8	+2,5	+1,7	-2,1

Evită întotdeauna să posteze sau să distribuie fotografiile care pot trezi comentarii și reacții negative altor oameni, 56,4% dintre participanții la cercetarea Endline. Datele denotă că a crescut cu 5,1 p.p. numărul celor care deseori evită să facă acest lucru (Tabelul 26). Subliniem că numărul băieților, care evită întotdeauna să posteze sau să distribuie astfel de fotografii, a crescut de la 48,9% la 53,1% (+4,5 p.p.), în timp ce numărul fetelor care fac acest lucru s-a micșorat: de la 63,0% la 58,6% (-4.4. p.p.). Semnificativ este faptul că practica de evitare întotdeauna și deseori este caracteristică, actualmente, la 8 din 10 elevi ai claselor a VI-IX-a.

Tabelul 26. Evit postarea sau distribuirea fotografiilor care pot trezi comentarii și reacții negative altor persoane, date comparative, %

	Întotdeauna	Deseori	Uneori	Niciodată	Nu știu/Nu m-am confruntat
Baseline	57,6	14,9	8,2	7,0	12,2
Endline	56,4	20,0	9,2	5,1	9,2
Progresul (p.p.)	-1,2	+5,1	+1,0	-1,9	-3,0

Comportamentul elevilor privind scrierea comentariilor pozitive la postările altor utilizatori nu s-a schimbat. Doar 1/3 dintre participanții la cercetare scriu întotdeauna comentarii pozitive la postările altor utilizatori (Tabelul 27). În același timp, evidențiem că, odată cu creșterea vârstei elevilor, asistăm la dezvoltarea unui comportament mai responsabil: 4 din 10 elevi din clasa a IX-a scriu comentarii pozitive la postările altor utilizatori întotdeauna.

Tabelul 27. Scriu comentarii pozitive la postările altor utilizatori, date comparative, %

	Întotdeauna	Deseori	Uneori	Niciodată	Nu știu/Nu m-am confruntat
Baseline	35,1	26,5	23,9	7,0	7,4
Endline	34,8	26,4	24,3	6,5	8,0
Progresul (p.p.)	-0,3	-0,1	+0,4	-0,5	+0,6

Activitățile organizate în instituțiile de învățământ nu au schimbat comportamentul elevilor privind postarea fotografiilor personale în mediul online. Cercetarea Endline atestă că 1 din 10 elevii ai claselor gimnaziale continuă să posteze întotdeauna fotografii personale în mediul online (Tabelul 28). Comportamentul dat este caracteristic mai mult fetelor. De asemenea, datele cercetării atestă că, odată cu creșterea vârstei, crește și numărul elevilor care postează întotdeauna fotografii cu ei în mediul online. Astfel, 1 din 10 elevi ai claselor a VI-VIII-a postează fotografii personale în mediul online, în comparație cu 2 din 10 elevi ai claselor a IX-a.

Tabelul 28. Postez în mediul online fotografii personale, date comparative, %

	Întotdeauna	Deseori	Uneori	Niciodată	Nu știu/Nu m-am confruntat
Baseline	11,2	15,9	43,6	24,1	5,2
Endline	11,9	16,4	43,1	24,5	4,1
Progresul (p.p.)	+0,7	+0,5	-0,5	+0,4	-1,1

Numărul elevilor din clasele gimnaziale care nu postează în mediul online niciodată fotografii cu prietenii, fără a le cere permisiunea, a crescut nesemnificativ după activitățile organizate (+1,5 p.p.) (Tabelul 29). Fetele (74,2%) și elevii din clasa a VI-a (75,8%) mai frecvent nu postează în mediul online fotografii cu prietenii niciodată fără a le cere permisiunea.

Tabelul 29. Postez în mediul online fotografii cu prietenii, fără a le cere permisiunea, date comparative, %

	Întotdeauna	Deseori	Uneori	Niciodată	Nu știu/Nu m-am confruntat
Baseline	3,6	3,4	15,9	70,1	7,0
Endline	2,9	4,9	14,5	71,6	6,1
Progresul (p.p.)	-0,7	+1,5	-1,4	+1,5	-0,9

Numărul elevilor care raportează întotdeauna (permanent) dacă cineva a creat un profil cu numele și fotografia lor și/sau scrie altor persoane din numele lor a crescut cu 1,3 p.p., iar cei care fac acest lucru deseori- cu 3,4 p.p. (Tabelul 30). Comportamentul dat continuă să fie mai frecvent practicat permanent de către fete (59,7%, la etapa Baseline și 63,7%, la etapa Endline) și elevii din clasa a IX-a (71,3%, la etapa Baseline și 62,1%, la etapa Endline). Subliniem însă că numărul elevilor care raportează astfel de situații a crescut semnificativ în rândul elevilor din clasele a VI-a, de la 47,3 % la 57,0% (+9,7 p.p.).

Tabelul 30. Raportez dacă cineva a creat un profil cu numele și fotografia mea și/sau scrie altor persoane din numele meu, date comparative,%

	Întotdeauna	Deseori	Uneori	Niciodată	Nu știu/Nu m-am confruntat
Baseline	57,0	7,0	6,2	5,2	24,5
Endline	58,3	10,4	4,7	7,0	19,6
Progresul (p.p.)	+1,3	+3,4	-1,5	+1,8	-4,9

Numărul elevilor care intervin întotdeauna dacă cineva este hărțuit în mediul online, chiar dacă nu îi vizează personal, a crescut cu 1,4 p.p., iar al celor care intervin deseori- cu 2,9 p.p. (Tabelul 31). Subliniem că a crescut semnificativ numărul băieților care intervin întotdeauna: de la 8,4%, la 18,0% (+9,6 p.p.). De asemenea, a crescut semnificativ numărul elevilor care intervin întotdeauna: în clasele a VIII-a, de la 16,9%, la 22,4% (+5,5 p.p.) și a IX-a, de la 12,8%, la 18,9% (6,1 p.p.).

Tabelul 31. Intervin dacă cineva este hărțuit în mediul online, chiar dacă nu mă vizează personal, date comparative, %

	Întotdeauna	Deseori	Uneori	Niciodată	Nu știu/Nu m-am confruntat
Baseline	14,3	15,1	24,5	17,7	28,5
Endline	15,7	18,0	23,7	16,4	26,2
Progresul (p.p.)	+1,4	+2,9	-0,8	-1,3	-2,3

Doar 40,9% dintre elevi anunță întotdeauna părinții sau un adult de încredere dacă cineva trimite sau distribuie conținuturi cu caracter sexual în mediul online, iar 12,9% fac acest lucru deseori (Tabelul 32). A crescut gradul de informare întotdeauna a părinților sau a unui adult de încredere ca rezultat al activităților organizate în instituțiile de învățământ, a elevilor claselor a VI-a, 53,0% (+3,9 p.p.). De asemenea, a crescut și numărul celor care fac acest lucru deseori, 8,1% (+3,6 p.p.).

Tabelul 32. Anunț părinții sau un adult de încredere, dacă cineva trimite sau distribuie conținuturi cu caracter sexual în mediul online, date comparative, %

	Întotdeauna	Deseori	Uneori	Niciodată	Nu știu/Nu m-am confruntat
Baseline	43,0	8,8	8,2	7,8	32,1
Endline	40,9	12,9	10,4	11,2	24,5
Progresul (p.p.)	-2,1	+4,1	+2,2	-3,4	-7,6

Datele cercetării Endline atestă că a scăzut cu 1,6 p.p. numărul elevilor care anunță întotdeauna părinții sau un adult de încredere, dacă o persoană cunoscută în online face aluzii cu tentă sexuală și susține că vrea să-i vadă, în schimb, a crescut cu 4,4 p.p. al celor care deseori fac acest lucru (Tabelul 33). Fetele și elevii din clasele a VI-a și a VII-a anunță mai frecvent astfel de situații întotdeauna.

Tabelul 33. Anunț părinții sau un adult de încredere dacă o persoană cunoscută în online face aluzii cu tentă sexuală și susține că vrea să mă vadă, date comparative, %

	Întotdeauna	Deseori	Uneori	Niciodată	Nu știu/Nu m-am confruntat
Baseline	49,0	6,8	5,4	7,6	31,1
Endline	47,4	11,2	8,2	9,6	23,5
Progresul (p.p.)	-1,6	+4,4	+2,8	+2,0	-7,6

Cunoștințele noi referitor la mediul online au determinat elevii din clasele gimnaziale să-și aprecieze mai real posibilitățile lor de a face față situațiilor de hărțuire în mediul online. Astfel, numărul de elevi care au declarat că pot face față situațiilor de hărțuire în mediul online întotdeauna s-a micșorat cu 1,6 p.p., în schimb, a crescut cu 8,6 p.p. al celor care consideră că deseori pot face față acestor situații (Tabelul 34). Evidențiem că s-a redus numărul fetelor, care considerau că pot face față întotdeauna situațiilor de hărțuire în mediul online, de la 32,1%, la cercetarea inițială, la 29,1%, la cea finală. Aceeași tendință de reducere a încrederii se atestă pentru elevii din toate clasele. Totodată, subliniem că cei care se află în online, inclusiv în zilele de școală, între 3 și 4 ore (39,7%) și mai mult de 4 ore (34,3%), au un grad mai mare de încredere că vor putea face față cazurilor de hărțuire întotdeauna.

Tabelul 34. Pot face față situațiilor de hărțuire în mediul online, date comparative, %

	Întotdeauna	Deseori	Uneori	Niciodată	Nu știu/Nu m-am confruntat
Baseline	33,3	14,3	14,7	8,6	29,1
Endline	31,7	22,9	13,5	11,0	20,9
Progresul (p.p.)	-1,6	+8,6	-1,2	+2,4	-8,2

Este îmbucurător faptul că numărul elevilor care au declarat că pot face față situațiilor de hărțuire sexuală în mediul online a crescut (Tabelul 35). Datele atestă că a crescut numărul băieților care consideră că pot face față acestor situații întotdeauna, de la 25,3% la 32,0% (+6,3 p.p.).

Tabelul 35. Pot face față situațiilor de hărțuire sexuală în mediul online, date comparative, %

	Întotdeauna	Deseori	Uneori	Niciodată	Nu știu/Nu m-am confruntat
Baseline	25,7	8,2	7,4	17,7	41,0
Endline	28,4	13,5	9,0	19,6	29,4
Progresul (p.p.)	+2,7	+5,3	+1,6	+1,9	-11,6

Activitățile organizate în instituțiile de învățământ de către cadrele didactice au contribuit la creșterea cu 5,6 p.p. a numărului de elevi care nu se amuză și nu iau în derâdere niciodată persoanele care au suferit în urma expedierii unor fotografii cu caracter sexual (Tabelul 36). În mod, special a crescut numărul băieților care nu fac acest lucru niciodată, de la 53,7%, la 62,4% (+8,7 p.p.), dar și al elevilor din clasele a VI-a, de la 55,4%, la 67,1% (+11,7 p.p.) și al celor din clasele a VII-a, de la 62,2%, la 73,2% (+11,0 p.p.).

Tabelul 36. Mă amuz și iau în derâdere persoanele care au suferit în urma expedierii unor fotografii cu caracter sexual, date comparative, %

	Întotdeauna	Deseori	Uneori	Niciodată	Nu știu/Nu m-am confruntat
Baseline	3,2	1,4	5,0	63,3	27,1
Endline	2,2	2,2	6,5	68,9	20,0
Progresul (p.p.)	-1,0	+0,8	+1,5	+5,6	-7,1

Datele cercetării Endline evidențiază unele tendințe pozitive referitoare la protecția elevilor în mediul online, ca rezultat al pilotării Standardelor (Tabelul 37). Astfel, a crescut cu 5,3 p.p. numărul elevilor care și-au pus parole sofisticate la rețelele de socializare. Acest număr este mai mare printre elevii care dețin un cont/profil pe rețeaua de socializare (82,4%), și al celor ce accesează și utilizează Internetul zilnic (81,7%), în comparație cu cei care nu au cont pe rețelele de socializare (63,0%).

A crescut cu 4,2 p.p. numărul elevilor care utilizează setările de confidențialitate și care aleg

cine poate urmări postările personale pe rețelele de socializare. Numărul celor care aleg cine și ce informație poate urmări despre ei pe rețelele de socializare și care utilizează setările de confidențialitate, este mai mic în rândul elevilor claselor a VI-a (68,5%), în comparație cu cei din clasele a IX-a (87,4%). De asemenea, acest număr este mai mare printre elevii care dețin un cont/profil pe rețeaua de socializare (79,7%) și al celor ce accesează și utilizează Internetul zilnic (79,4%), în comparație cu cei care nu au cont pe rețelele de socializare (65,2%).

A crescut, ne semnificativ, cu 1,4 p.p. numărul elevilor care oferă informații personale doar persoanelor în care au încredere. Numărul celor care oferă informații personale doar persoanelor în care au încredere, este mai mic în rândul elevilor din clasele a VI-a (71,8%), în comparație cu cei din clasele a IX-a (81,1%). De asemenea, acest număr este mai mare printre elevii care accesează și utilizează Internetul zilnic (79,6%).

Numărul persoanelor, care consideră că dețin control asupra postărilor, distribuțiilor, comentariilor realizate în mediul online s-a redus, în special, în rândul băieților. Numărul celor care consideră că dețin control asupra postărilor, distribuțiilor, comentariilor realizate în mediul online este mai mic în rândul elevilor din clasele a VI-a (77,2%), în comparație cu cei din clasele a IX-a (88,4%). De asemenea, acest număr este mai mare printre elevii care dețin un cont/profil pe rețeaua de socializare (85,6%) și al celor ce accesează și utilizează Internetul zilnic (84,3%), în comparație cu cei care nu au cont pe rețelele de socializare (54,3%).

Tabelul 37. Aprecierea unor situații, date comparative, %

Situații	Etapa Baseline			Etapa Endline		
	Total	Băieți	Fete	Total	Băieți	Fete
Mi-am pus parole sofisticate la rețelele sociale	75,3	75,8	75,0	80,6	78,4	82,0
Dețin control asupra postărilor, distribuțiilor, comentariilor realizate în mediul online	84,3	80,0	87,0	82,6	73,7	88,5
Aleg cine și ce informație poate urmări despre mine, utilizând setările de confidențialitate	74,1	63,2	80,8	78,3	67,0	85,8
Ofer informații personale doar celor în care am încredere	76,7	68,4	81,8	78,1	70,6	83,1

Datele cercetării Endline ne permit să constatăm că a crescut nivelul de cunoștințe al elevilor referitor la protecția și siguranța online. În mod special, evidențiem că, în rândul elevilor claselor primare, s-a redus numărul celor care plasează pe cont/profil date cu caracter

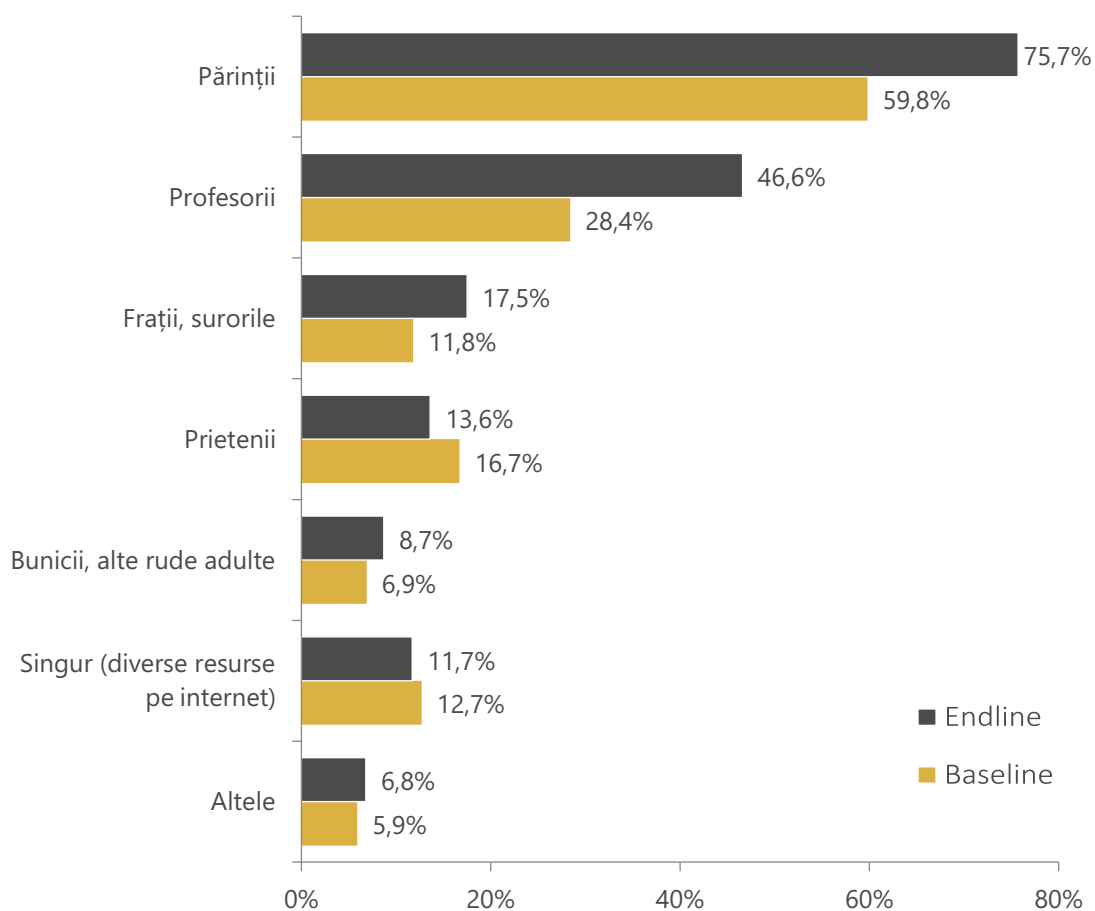
personal, fotografii, dar și al celor care nu comunică cu persoane străine. S-au atestat schimbări și în rândul adolescenților la următoarele aspecte: divulgarea datelor cu caracter personal, crearea imaginii în mediul online și a faptului că orice acțiune lasă amprente digitale. Referitor la schimbarea de atitudini, subliniem că aceasta necesită timp și sperăm că acele mici tendințe pozitive, care s-au evidențiat, vor aduce rezultate în continuare. Cert este că unele practici de navigare a adolescenților în mediul online au început a se schimba: verificarea informației de profil a persoanelor necunoscute, raportarea situațiilor de creare a conturilor de profil cu numele și fotografiile personale, intervenția în cazurile de hărțuire online a persoanelor cunoscute etc. Totuși, datele cercetării atestă că acțiunile de informare privind protecția și siguranța în mediul online trebuie să fie permanente, pentru că doar 4 din 10 adolescenți au menționat că pot face față situațiilor de hărțuire online deseori sau întotdeauna.

▶ VI. INFORMAREA ELEVILOR PRIVIND SIGURANȚA ONLINE

6.1. Sursele de informare

Cercetarea Endline atestă îmbunătățirea cunoștințelor elevilor din clasele primare referitor la regulile care trebuie respectate în mediul online (Figura 5). Datele atestă că a crescut rolul părinților cu 15,9 p.p., al cadrelor didactice cu 18,2 p.p., al fraților/surorilor mai mari cu 5,7 p.p. etc. Astfel, părinții au devenit o sursă de informare pentru 3 din 4 elevi din clasele primare, iar profesorii pentru aproape 1 din 2 dintre acești elevi.

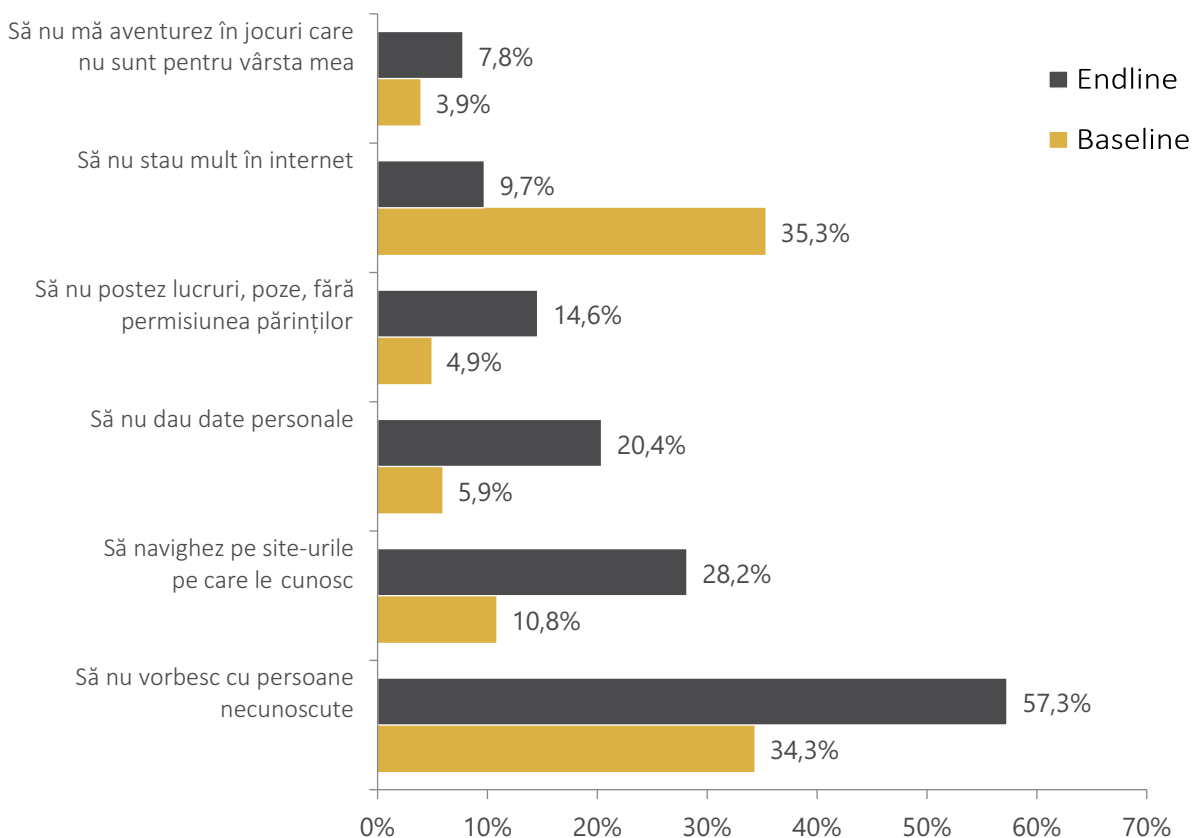
Figura 5. Sursele de informare ale elevilor din clasele primare, date comparative (întrebare deschisă²⁴), %

Elevii claselor primare au scris de unde pot afla despre aceste reguli, iar răspunsurile lor au fost, ulterior, codificate.

Dacă la etapa inițială a cercetării părinții discutau cu copiii lor, în special despre faptul ca să nu stea prea mult pe Internet (-25,6 p.p.), la etapa finală constatăm că discuțiile părinților se axează pe alte subiecte: să nu vorbească cu persoane necunoscute (+23,0 p.p), să navigheze doar pe site-le pe care le cunosc (+17,4 p.p.), să nu dea date personale (+14,5 p.p.), să nu posteze lucruri fără permisiunea părinților (+9,7%) etc.

Figura 6. Subiectele pe care elevii din clasele primare le-au discutat cu părinții, top 5 răspunsuri, date comparative (întrebare deschisă²⁵), %

Cunoștințele elevilor din clasele primare referitor la datele personale, ce pot fi plasate pe Internet, s-au îmbunătățit considerabil. La cercetarea finală, 94,2% dintre elevi au menționat că nu trebuie să plaseze date personale sau ale familiei, 17,5% date despre școala la care învață, 16,6% fotografii sau videoclipuri personale etc²⁶. Numărul elevilor din învățământul primar care au scris că nu știu ce nu e admisibil pe Internet s-a redus de la 5,9% la 1,0% dintre elevii.

Cercetarea Endline atestă că s-a redus de la 70,6%, la 54,4% (-16,2 p.p.) numărul elevilor din clasele primare, prezenți în mediul online, ce au avut diferite situații neplăcute pe Internet. Totuși, riscurile se mențin (Boxa 11).

²⁵ Elevii claselor primare au scris despre ceea ce au discutat cu părinții, iar răspunsurile lor au fost, ulterior, codificate.

²⁶ Elevii claselor primare au scris ce lucruri nu se pot face în mediul online, iar răspunsurile lor au fost, ulterior, codificate.

Boxa 11. Cea mai neplăcută situație pe care am avut-o pe Internet (elevii din clasele primare)

<i>Baseline</i>	<i>Endline</i>
„Când aveam 100 de urmăritori, dar cineva mi-a șters contul.”	„Când mă înjură că nu joc bine și mă elimină din joc.”
„Când am primit dislike și cineva s-a dezabonat.”	„Când îmi scriu mulți străini, când mă sună numere necunoscute, când cineva îmi cere numărul de telefon sau adresa mea.”
„Când mi-au scăzut urmăritorii.”	„Mi-au blocat contul pe Facebook.” „Când mi-au bocat contul pe TikTok.”
„Am greșit destinatarul.”	„Când cineva a scris urât despre mine.” „când cineva mi-a postat o fotografie.”
„Nu puteam instala toate jocurile pe care le voiam pentru că se bloca telefonul.”	„Îmi scriu oameni necunoscuți.”
„Cineva mi-a spus să nu mai postez, pentru că nu este interesant.”	„Când un om m-a amenințat cu moartea.”
„Am primit comentarii urâte.”	„Când cineva mi-a blocat telefonul și m-a scos din grup.” „Când mi-au blocat contul.”
„Când o persoană m-a amenințat.”	„Când apare un virus.”
„Când mi-a apărut o fotografie urâtă.”	„Când prietenii au plecat de la mine și mi-au șters contul pe TikTok.”
„Când un prieten a postat poze pe care nu trebuia.”	„Am pierdut contul pe Instagram.”
„Mi s-a furat contul pe TikTok.”	„Când am intrat pe un site și nu am putut să ies.”
„Am trimis o foto din greșeală.”	„Că nu pot accesa multe manuale.”
„Când nu am găsit informația care mi-a trebuit.”	„M-a sunat cineva noaptea târziu.”
„Când m-au numit cu cuvinte urâte.”	„Am primit mesaje anonime jignitoare.”
„Am pus bani în joc.”	„Când mă etichetează.”
„Când mi-au blocat contul.”	„Când buneii mei au postat o poză.”

84,0% dintre elevii claselor gimnaziale, participanți la **cercetarea Endline**, au menționat că au fost informați despre siguranța online. Datele cercetării atestă schimbări importante în sursele de informare despre siguranța în mediul online, după activitățile realizate în instituțiile de învățământ. Observăm că a crescut rolul cadrelor didactice din școală în calitate de sursă de informare (+8,0 p.p.), precum și a site-lor specializate de pe Internet (+4,8 p.p.), a persoanelor

adulte care vin în școală și fac lecții la această temă (+6,1 p.p.), a diverselor bloguri, vloguri (+4,2 p.p.). Totodată, observăm că rolul părinților, ca sursă de informare la această temă, s-a diminuat cu 7,0 p.p., deși în cadrul pilotării Standardelor, s-au depus eforturi pentru a consolida această sursă de informare, totodată, și de control (Tabelul 38).

Se mențin deosebiri în preferințele surselor de informare ale fetelor și ale băieților, la fel, la nivel de clasă de elevi. Subliniem următorul aspect important al surselor de informare, în dependență de clasele în care învață elevii. Rolul cadrelor didactice, ca sursă de informare, crește odată cu clasa în care învață elevii de la 63,0%, în clasa a VI-a, la 76,9%, în clasa a IX-a, în timp ce rolul părinților, ca sursă de informare, se diminuează de la 67,7%, în clasa a VI-a, la 39,7%, în clasa a IX-a. Părinții însă constituie cea mai importantă sursă de informare privind siguranța online pentru elevii care nu dețin cont/profil pe rețelele de socializare (74,7%), în comparație cu cadrele didactice (64,1%). Nu în ultimul rând, evidențiem că rolul site-urilor specializate de pe Internet, în calitate de sursă de informare, de asemenea, crește o dată cu vârsta de la 33,9%, în clasa a VI-a, la 56,4%, în clasa a IX-a.

Tabelul 38. Surse de informare despre siguranța online, date comparative, %

Situatii	Etapa Baseline			Etapa Endline		
	Total	Băieți	Fete	Total	Băieți	Fete
Profesorii din școală	64,3	58,3	67,8	72,3	65,8	75,8
Părinții	63,9	59,6	66,3	56,9	50,0	60,8
Prietenii din viața reală	45,5	46,2	45,1	46,2	47,9	45,3
Site-urile specializate de pe Internet	41,7	38,5	43,6	46,5	43,2	48,3
Specialiștii care vin la școală și fac lecții la această temă	37,5	26,3	44,0	43,6	37,0	47,2
Diverse bloguri, vloguri	29,4	21,2	34,1	33,6	31,5	34,7
Prietenii din mediul online	10,3	15,4	7,3	11,9	17,8	8,7

Discuțiile focus grup au oferit unele explicații referitor la schimbările surselor de informație ale elevilor claselor gimnaziale (Boxa 12).

Boxa 12. Impactul surselor de informare asupra elevilor din clasele gimnaziale (Endline)

„Eu nu credeam că poți să apelez cu o problemă online la un profesor, pentru că nu este destul de apropiat și că mai bine ceri sfaturi de la prieteni sau de la părinți. Dar am avut mai multe discuții despre mediul online și am aflat că ei (profesorii) sunt gata în orice moment să ne ajute, dacă avem probleme.” (FGD_5_E)

„Sursa mea numărul unu de informare despre mediul online este profesoara de limbă și literatură, de asemenea și pentru educație media. Mă simt liberă să apelez la ea când am vreo problemă în mediul online.” (FGD_5_E)

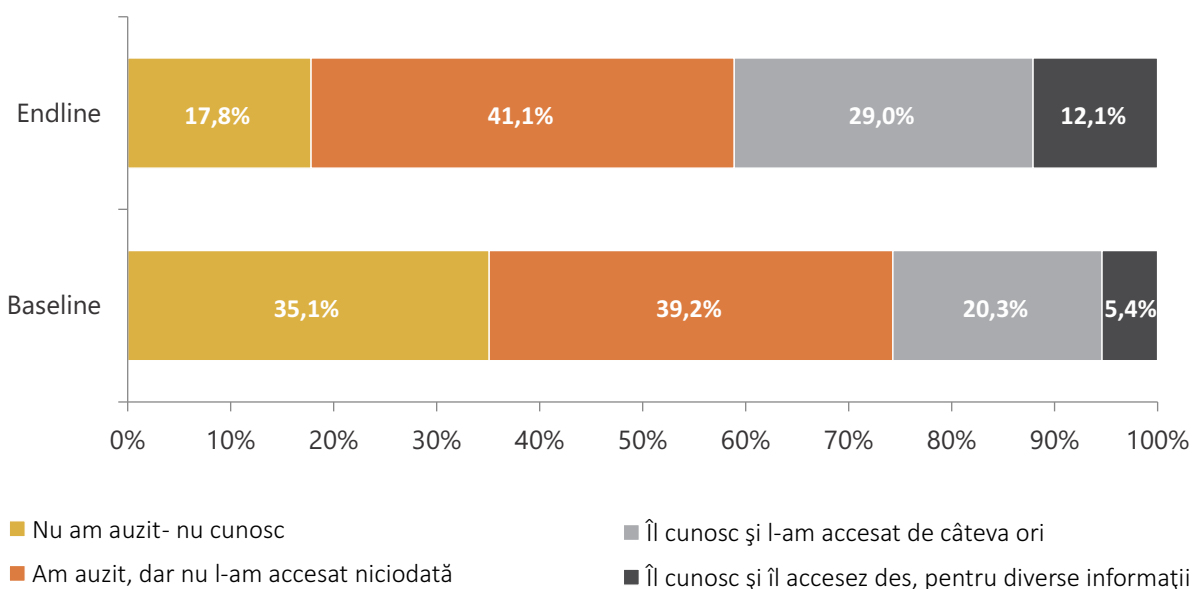
„Sursa mea de informare este psihologul școlii, dar și părinții, de asemenea iau informații de pe posterele din holul școlii.” (FGD_5_E)

„Multă informație aflăm de la profesori, părinți și de pe Internet, căci sunt foarte multe articole despre siguranța online.” (FGD_6_E)

„Pirma mea alegere este platforma siguronline, de pe care privesc videoclipuri, mă informez și citesc informații, ulterior sunt părinții, profesorii și surorile mai mari.” (FGD_5_E)

Datele cercetării atestă că s-a diminuat numărul elevilor care nu au auzit și nu cunosc site-ul **www.siguronline.md**, de la 35,1%, la 17,8%. Respectiv, a crescut numărul celor care au utilizat acest site de câteva ori, de la 20,3%, la 29,0%, iar numărul celor care îl cunosc și îl utilizează frecvent s-a dublat (de la 5,4%, la 12,1%). (Figura 7). Fetele și elevii din clasa a IX-a sunt mai informați și, frecvent, accesează site-ul nominalizat (12,5% și, respectiv, 13,7%).

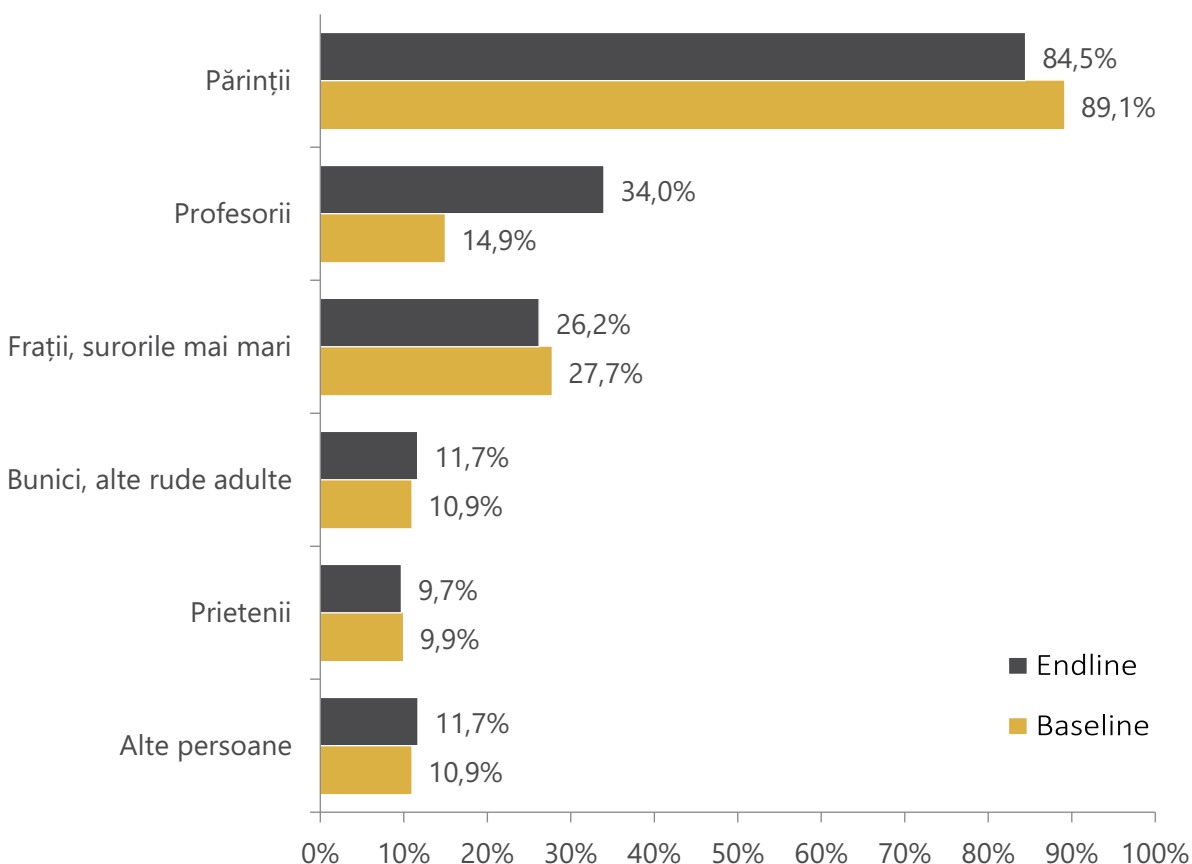
Figura 7. Gradul de cunoaștere a adresei **www.siguronline.md**, date comparative, %

6.2. Persoanele de încredere în cazul provocărilor

Datele cercetării indică modificări și la nivelul persoanelor la care se adresează elevii din clasele primare, atunci când au probleme în mediul online: părinți (-4,6 p.p.), cadre didactice (+19,1 p.p.), frați/surori mai mari (-1,5 p.p.), bunei (+0,8 p.p.), prieteni (-0,2 p.p.) (Figura 8). S-a redus și numărul copiilor de această vârstă care nu se adresează nimănui „eu singur/ă le rezolv” cu 3,1 p.p.

Figura 8. Persoanele la care se adresează elevii claselor primare, atunci când au probleme pe Internet, date comparative (întrebare deschisă²⁷), %

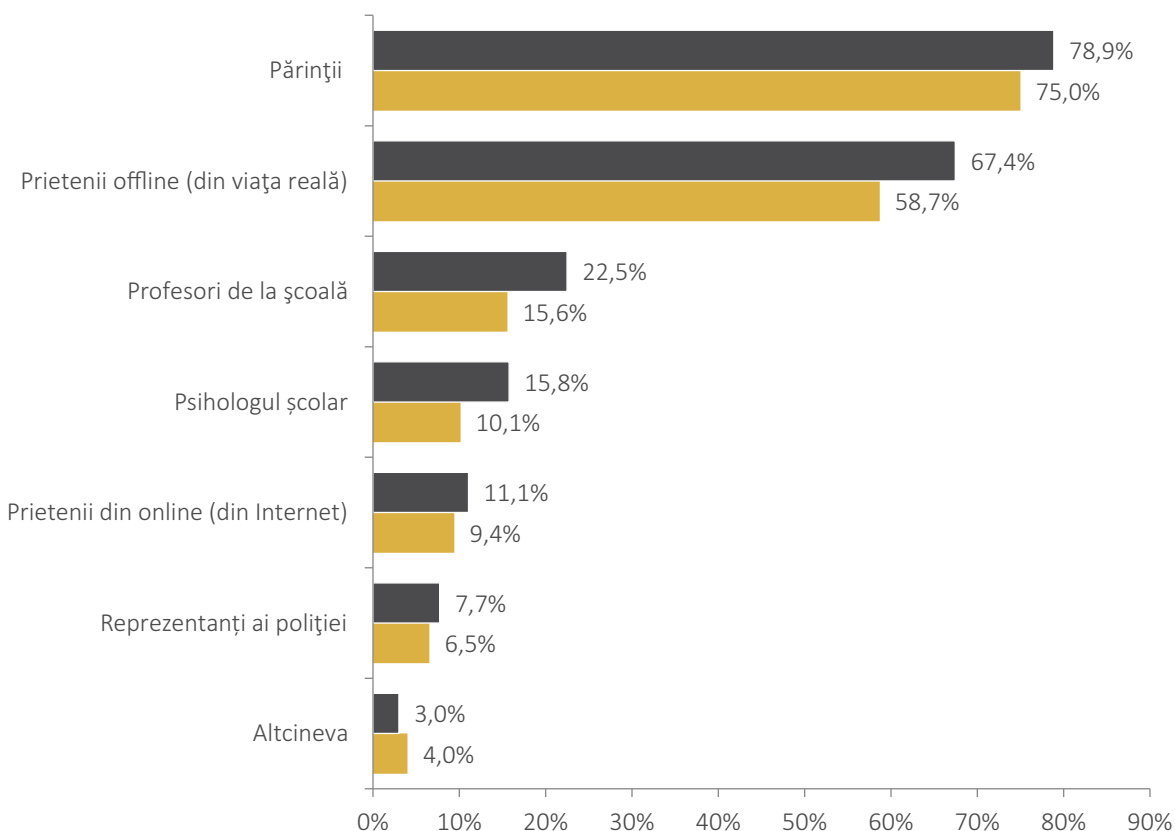

Numărul elevilor claselor gimnaziale, care atunci când se confruntă cu probleme în mediul online le discută cu cineva, a crescut de la 55,6%, la 60,9%. Cercetarea finală atestă că a crescut gradul de încredere în părinți (+3,9 p.p.), prieteni din viața reală (+8,7 p.p.), profesori (+6,9 p.p.), psihologul școlar (+5,7 p.p.), pentru a discuta problemele ce apar în mediul online (Figura 9).

²⁷ Elevii din clasele primare au scris la cine se adresează când au probleme, iar răspunsurile lor au fost, ulterior, codificate.

Există unele diferențe privind persoanele cu care se discută despre problemele online, în rândul fetelor și al băieților. Fetele, într-o măsură mai mare, discută problemele cu părinții. Atenționăm că a crescut rolul psihologului școlar în discutarea problemelor existente în mediul online, în comparație cu etapa Baseline (de la 10,1%, la 15,8%). Acum acesta este pe poziția a 4-a după părinți (78,9%), prieteni din viața reală (67,4%), cadre didactice (22,5%).

Figura 9. Persoanele cu care elevii discută despre problemele care apar în mediul online, date comparative, %

Cele mai importante schimbări referitor la informarea elevilor despre siguranța online s-au atestat în creșterea rolului părinților și al profesorilor, ca sursă de informare, dar și ca sursă de încredere.

▶ VII. SCHIBĂRILE DETERMINATE DE S TANDARDELE PENTRU PROTECȚIA ȘI SIGURANȚA COPIILOR/ELEVIILOR ÎN MEDIUL ONLINE

7.1. Impactul asupra elevilor

Impactul *Standardelor* este multilateral. **Cercetarea Endline** atestă că acestea au determinat schimbări la nivel de cunoștințe, atitudini și practici ale elevilor privind siguranța online (capitolul V), inclusiv, la nivel de surse de informare și încredere (capitolul VI). De asemenea, discuțiile au evidențiat modificări la diferiți participanți la cercetare (Boxa 13).

Elevii au devenit mai informați și au conștientizat unele pericole existente online. Aceștia cunosc pașii pe care trebuie să-i întreprindă pentru a se proteja. Unii elevii și-au îmbunătățit comunicarea cu părinții „*acum eu sunt persoana la care se adresează cu provocările pe care le are în mediul online*” (FGD_7_E). De asemenea, părinții au evidențiat că unii copiii au început a discuta mai frecvent cu ei despre unele aspecte referitoare la prezența online:

- persoanele cu care comunică „*a început să fie mai sinceră cu mine, să aibă încredere, să împărtășească cu mine cu cine comunică în mediu online*” (FGD_8_E);
- jocurile la calculator. Unii părinții singuri identifică, descarcă jocuri, ulterior, se joacă împreună cu copiii;
- pozele pe care doresc să le posteze pe rețelele de socializare „*a început: mamă, această poză este bine să o postez pe Facebook, ce părere ai?*” (FGD_8_E);
- comentariile pe care le postează.

Părinții au subliniat că este benefic că unii copii au început să blocheze persoanele care „*le par dubioase*”. Respectiv, ei se simt „*mai liniștiți*”.

Cadrele didactice au semnalat schimbări în postările elevilor din clasele primare „*nu postează ceva indecent, ceva nu chiar plăcut*” (FGD_2_E). Per general, aceștia consideră că acțiunile realizate cu copiii din clasele primare vor avea un rezultat important în viitor „*dacă îi obișnuiești de mici, mai departe o să cunoască și o să fie mai atenți*” (FGD_2_E). Cadrele didactice au subliniat că elevii de această vârstă cunosc, actualmente, reguli de navigare, de postare a comentariilor și a pozelor în mediul online. Problema constă în faptul că „*nu prea le aplică în practică.*”

Unele cadre didactice au semnalat începutul formării la elevii a „*unei culturi în utilizarea telefonului și a altor dispozitive pentru procesul didactic*” (FGD_3_E). De asemenea, în unele instituții de învățământ s-au introdus reguli care au determinat elevii să fie mai responsabili față de utilizarea telefonului mobil „*practic, elevii nu utilizează telefoanele în timpul orelor*” (FGD_4_E).

Cadrele didactice au evidențiat și creșterea dorinței de implicare în diferite activități privind protecția și siguranța online „*dorință de implicare am văzut-o. Elevii din liceul nostru singuri au creat un filmuleț video, un mic spectacol, unde ei înșiși au fost actori*” (FGD_1_E).

Boxa 13. Impactul activităților privind protecția și siguranța online asupra elevilor (Endline)

Opinia elevilor

„Dacă, cândva, am avut cont pe Instagram, acum nu îl mai am.” (FGD_5_E)

„Au început să fie elevii mult mai receptivi și mai atenți la așa gen de subiecte.” (FGD_5_E)

„Am devenit mai responsabili față de acest subiect. Am înțeles riscurile. Și dacă mai înainte orele de siguranță online le consideram plictisitoare, acum văd că toți elevii au atitudine serioasă.” (FGD_6_E)

„Diferența e că, la noi în școală, deja toți sunt informați și sunt mai atenți. Până nu demult, nu toți erau atenți la ceea ce postează.” (FGD_6_E)

Opinia părinților

„Sunt mai atenți privind navigarea online, să nu dea codurile acestea, să fie atenți cu oamenii care sunt străini, să nu intre în contact cu ei.” (FGD_8_E)

„Mai responsabili, cu toate că pagini pe rețelele de socializare nu au creat până acum. Copiii mei cel mai mult se uită pe Youtube la blogheri. Dar ce vreau să zic, își respectă timpul.” (FGD_7_E)

„Dacă are nevoie să descarce ceva, vine și întreabă. Mai mult comunică cu mine. Îmi spune cu cine vorbește.” (FGD_7_E)

„Copilul meu a înțeles că nu trebuie să acceseze diferite linkuri necunoscute și chiar mă întreabă dacă se poate. Pe rețelele de socializare are o poză doar. Nu publică. Am observat că este bine. Încercăm să lămurim că nu trebuie să acceseze chiar tot ce este pe Internet.” (FGD_8_E)

Opinia cadrelor didactice

„Am învățat elevii din clasa a IV-a cum să utilizeze dicționarul online.” (FGD_2_E)

„Copiii nu vor divulga parolele, adresa personală, numele, tot ce ține de identitatea personală unor persoane din mediul online.” (FGD_2_E)

„Parole securizate. Într-adevăr, elevii au învățat să-și pună în parole niște litere, ieroglife care să fie sigure.” (FGD_3_E)

„Am văzut că unii copii care aveau rețele de socializare pe Facebook, au șters din poze” (FGD_2_E)

„Sunt mai grijulii la folosirea telefoanelor, sunt responsabili atunci când îl conectează, sunt atenți la apeluri necunoscute.” (FGD_2_E)

„Este o deschidere a elevilor față de noi. Dacă până acum aveau probleme și tănuiau, acum ne comunică.” (FGD_4_E)

„Am devenit o persoană de încredere și ei comunică cu mine, sunt deschiși (diriginte).” (FGD_4_E)

„Mulți și-au închis conturile care erau deschise.” (FGD_4_E)

„Știu la cine să se adreseze când au probleme în mediul online și m-a bucurat faptul că am fost prima persoană la care a apelat eleva care a avut o situație (i s-a furat identitatea/contul) (diriginte).” (FGD_3_E)

„Am observat că acordă mai puțină atenție TikTok-urilor și, chiar dacă navighează pe Internet, atunci o fac cu folos.” (FGD_3_E)

Unii părinții însă au subliniat că schimbări radicale nu sunt. Acest lucru a fost confirmat și de către unele cadre didactice „copilul vine la lecții și adoarme. Am discutat cu mama, iar ea a zis că aceasta e treaba noastră” (FGD_2_E).

7.2. Impactul asupra părinților

În cadrul **cercetării Baseline**, unii copii au subliniat că pregătirea părinților privind protecția și siguranța copiilor nu este la nivelul convenit „am putea să le povestim chiar noi ce știm despre siguranța online, să le spunem ce cunoaștem” (FGD_6_B). Acest fenomen a fost confirmat de faptul că unii părinți au recunoscut, în cadrul discuțiilor focus grup, că au fost victime ale mediului digital „m-a sunat cineva, un număr întâmplător și mi-a spus că am câștigat la Orange nu știu ce... și am căzut în plasa aceasta. Când mi-am dat seama, am apelat la polițist” (FGD_8_B).

Părinții au împărtășit reușitele (Boxa 14) și nereușitele (Boxa15) lor în monitorizarea și controlul copiilor în mediul online. Părinții, care erau acasă (șomeri sau în concediu de îngrijire a copilului), reușeau să controleze mai bine accesul la mediul online, inclusiv, timpul petrecut în acest mediu, în comparație cu cei care sunt antrenați în câmpul muncii.

Boxa 14. Reușitele părinților în monitorizarea copiilor privind navigarea în mediul online, Baseline

„Îmi reușește că le pun la lucru mereu și nu au timp să stea în telefon” (FGD_8_B).

„Mi-a reușit să explic” (FGD_8_B).

„Îmi reușește la capitolul prieteni virtuali. Eu deja am văzut că a redus numărul de prieteni virtuali ”

(FGD_8_B).

„Vin de la serviciu, iau telefonul și mă uit unde a intrat, ce a făcut, ce a scris. Verific și, dacă nu îmi place ceva, discutăm” (FGD_8_B).

„Îmi reușește să verific de fapt cu ajutorul aplicației de control site-urile pe care le accesează, chiar și timpul îmi reușește să-l limitez” (FGD_7_B).

„Îmi pare foarte bine că, din discuții, fiica a înțeles, și-a dat seama că încă nu este vârsta potrivită ca să aibă un cont de Instagram sau Facebook. Nu avem cont deschis și o încurajez ca să comunice mai mult cu colegii în mediu offline” (FGD_8_B).

Unii părinți însă au subliniat „copiii sunt atât de șmecheri, că poți să te trezești într-o zi că nu ți-a reușit nimic. Vreau să spun că, dacă ne pare că ne reușește tot, că i-am limitat și că ei nu accesează nimic și totul e în regulă, tot trebuie să fim înarmați cu cunoștințe, ca, atunci când va fi momentul, să le punem în practică” (FGD_7_B).

Boxa 15. Eșecul părinților în monitorizarea copiilor privind navigarea în mediul online, Baseline

„Nu reușește limitarea timpului de a sta pe Internet. Am început chiar să le iau telefoanele...” (FGD_8_B).

„Nu îmi reușește încă managementul timpului online” (FGD_8_B).

„Nu pot să îl dezvăț de anumite jocuri. Sunt și jocuri bune, cum este, de exemplu, fotbalul...” (FGD_7_B).

„Nu îmi reușește să verific toate mesajele sau nu știu dacă a fost șters un mesaj. Asta nu sunt sigură că îmi reușește” (FGD_8_B).

În cadrul studiului Baseline, părinții au menționat că au nevoie de informare, de discuții și sfaturi pentru a asigura protecția și siguranța propriilor copii în mediul online „*fiecare părinte face cum consideră el că e necesar, dar nu cunoaște dacă e corect sau nu*” (FGD_8_B). Unii au evidențiat necesitatea unui ghid pentru părinți, cu întrebări și răspunsuri, cum să reacționeze într-o anumită situație, cum să le explice copiilor „*ne-ar trebui și nouă o informație corectă referitor la protecția online*” (FGD_7_B).

În cadrul discuțiilor, la etapa inițială, mai mulți părinți s-au arătat interesați de programele de control parental „*chiar aș vrea să aflu despre o programă, pe care noi să putem aplica pentru verificare. Anume pentru a-i putea ajuta și a le spune la timp să facă diferența, pentru că ei sunt copii încă*” (FGD_8_B).

Copiii au avut posibilitatea să-și expună atitudinea față de controlul din partea părinților, inclusiv, față de programele de control parental. Majoritatea au relatat că părinții trebuie să-i

monitorizeze, însă o parte din ei au subliniat că nu sunt de acord cu programele de control parental. Respectiv, copiii au adus argumente pro și contra programelor de control parental (Boxa 16).

Boxa 16. Atitudinea copiilor față de programele de control parental (opinia elevilor din clasele gimnaziale), Baseline

Pro

„E foarte bună această aplicație, pentru că părinții ne pot supraveghea și pot afla anumite informații, pe care noi nu le putem spune” (FGD_6_B).

„Mie mi-au instalat părinții un astfel de program și eu îl am de doi ani. Când eram mai mică, nu îmi plăcea absolut de loc, acum am înțeles că restricțiile nu chiar atât de mult încurcă. Părinții mei sunt tare înțelegători și mi-au pus niște restricții civilizate, ca să nu stau prea mult în telefon” (FGD_5_B).

Contra

„Nu cred că programele sunt atât de folositoare. Persoanele, care au instalat-o deja în telefoane, spun că se strică câteodată telefoanele, ulterior, unii copii nu pot să-și folosească telefonul” (FGD_6_B).

„Telefonul, după părerea mea, este un lucru personal, iar când tu ca părinte încerci să pui astfel de aplicație, mi se pare că încalci intimitatea și, cumva, limitezi persoana”(FGD_6_B).

„Sunt aplicații care văd ce folosesc copiii, ce privesc. Cred că nu este cam normal. Dacă copiii sunt mici, da, e normal. Dar, dacă copilul este mai mare, cred că nu este chiar ok, deoarece copiii pierd încrederea în părinți” (FGD_5_B).

Cercetarea Endline atestă schimbări în comportamentul părinților, în rezultatul pilotării Standardelor. Managerii unor instituții de învățământ au subliniat că, în activitățile organizate pentru părinți, a fost o prezență înaltă „98% a fost prezență la Școala părinților cu tema siguranței online” (FGD_1_E).

Totuși, un nivel așa de înalt nu a fost în toate clasele din instituțiile analizate. Cadrele didactice au subliniat că părinții elevilor din clasele primare „sunt mai receptivi și mai implicați” în cadrul ședințelor.

Adunările realizate cu părinții au contobuit la creșterea gradului de informare al părinților despre oportunitățile, riscurile în mediul online, dar și analiza atitudinii față de mediul digital. Astfel, la sugestia cadrelor didactice, unii părinți și-au instalat programe de control parental, ulterior, au început să fie mai atenți și în monitorizarea activităților desfășurate de copii pe Internet:

- „au devenit mult mai informați, mult mai precauți, urmăresc ce prieteni își aleg pe rețelele de socializare, ce poze publică, ce comentarii scriu colegilor, cu cine comunică, care sunt prietenii lor și ce jocuri preferă” (FGD_3_E);
- „în urma discuțiilor, s-au convins că, dacă un copil stă cu nasul în telefon, asta nu înseamnă că el își face lecțiile. Unii erau siguri că copilul învață” (FGD_4_E).

Schimbările care s-au produs asupra părinților, ca rezultat al informării despre protecția și siguranța online, sunt diverse. Acestea au determinat și îmbunătățirea relațiilor dintre părinți-copii (Boxa 17).

Puțini dintre elevi au menționat, în cadrul discuțiilor focus grup, că nu au atestat schimbări în comportamentul părinților „nici o schimbare în relația mea cu părinții.” Însă, cei care au frați sau surori mai mici, au subliniat „am observat o schimbare în relația părinților mei cu fratele, care este mai mic ca mine. Ei sunt interesați cu ce se ocupă el pe Internet. Trebuie să recunosc că și eu sunt curios și încerc să mă asigur că nu face nimic ciudat sau nu intră în relații cu cineva suspicios.” (FGD_6_E).

Boxa 17. Impactul activităților privind protecția și siguranța online asupra părinților (Endline)

Opinia elevilor

„Dacă înainte stăteam la telefon și părinții nu-mi spuneau nimic, acum mi-au pus limită la telefon.” (FGD_5_E)

„Părinții acum foarte mult îmi controlează telefonul, chiar dacă au încredere în mine. Vor să se asigure. Vorbesc cu mine, pentru ca să fiu atentă și să nu comunic cu oameni necunoscuți online.” (FGD_5_E)

„Părinții au început să se intereseze mai mult de tema aceasta. Simt faptul că sunt deschiși pentru întrebări, sunt deschiși, ca să discute cu noi pe tema dată și să ne susțină, în caz de întâmplări neplăcute pe rețelele de socializare.” (FGD_5_E)

„Părinții mei au devenit mai precauți față de imaginea mea și profilul meu online.” (FGD_5_E)

„Îmi vorbesc destul de des despre mediul online, să nu postez poze personale.” (FGD_6_E)

„Înainte, părinții erau atenți doar la problema timpului pe care îl petreci pe telefon, tabletă. Acum, au început să atragă atenția mai mult ce fac când stau în telefon, adică cu cine vorbesc, pe ce rețele sunt.” (FGD_6_E)

„Părinții mei și-au dat seama că nu doar școala are responsabilitatea de siguranța online. Ei au început să discute mai mult cu mine la tema data.” (FGD_5_E)

Opinia cadrelor didactice

„Părinți bine informați, care vor ști să discute cu copiii, atunci când va interveni o problemă online.” (FGD_3_E)

„Atunci când am povestit despre programul de control parental, părinții au fost foarte bucuroși și mulți l-au instalat.” (FGD_3_E)

„Părinții au devenit mult mai sociabili, mult mai încrezători în școală, pentru că ei acasă monitorizează, iar noi suntem la școală. Părinții chiar au luat atitudinea față de timpul petrecut de copii în online.” (FGD_4_E)

„Am observat la părinții de la noi din instituție că au devenit mai apropiați de copiii lor. Dacă anterior fiecare era separat în lumea sa, părinții cu problemele lor, copiii cu problemele lor, acum, pentru că au fost informați, ei au început să formeze o echipă.” (FGD_1_E)

„S-a creat o relație bazată pe încredere, pe dorința părintelui de a-l proteja pe copil de riscurile online. Copiii au înțeles că părintele îi dorește binele și că este bine să ceară ajutor de la ei și nu de la persoane necunoscute de pe rețelele de socializare.” (FGD_1_E)

„Părinții au devenit mai atenți la faptul cât timp e cu telefonul copilul, cât stă la calculator, știe să se apropie de copil, pentru a discuta.” (FGD_2_E)

La etapa finală, atitudinea adolescenților referitor la controlul din partea părinților s-a schimbat. S-a constatat că între părinți-copii au fost create punți de încredere, iar o parte dintre copii au devenit mai înțelegători în privința controlului periodic din partea părinților privind activitatea online:

- „Restricțiile pe care le impun părinți cred că sunt destul de bune. Nu sunt de acord cu verificarea frecventă a telefonului, pentru că acesta e ca un jurnal, aici se păstrează toate conversațiile, secretele noastre, informațiile private, pe care noi nu vrem să le dezvăluim. Sunt de acord însă cu această verificare, înțeleg că este pentru binele meu, pentru că să se informeze despre situația mea în mediu online. Până la urmă, sunt de acord cu aceste restricții, le înțeleg, le respect și, cu siguranță, nu încerc să le încalc” (FGD_5_E);
- „Eu mi-am schimbat atitudinea față de restricții. Am înțeles că sunt doar niște norme obișnuite, niște reguli ca cele de trecere a străzii și că părinții trebuie să fie informați despre ceea ce noi facem online, ca să ne apere” (FGD_5_E);
- „Eu sunt absolut de acord cu controlul și cu restricțiile, deoarece unele platforme, chiar dacă au fost create pentru copii, au fost invadate, oricum, de persoane mature care postează informații pe care nu ar trebui să le cunoaștem” (FGD_6_E).

7.3. Impactul asupra cadrelor didactice

Managerii instituțiilor de învățământ au menționat că majoritatea cadrelor didactice au fost instruite și posedă cunoștințe referitoare la protecția și siguranța online, respectarea confidențialității, precum și competențe pentru a oferi suport elevilor atunci când aceștia au nevoie de informații, suport etc.

Cadrele didactice au menționat că, actualmente, posedă cunoștințe profunde la tema dată „am făcut o claritate, în primul rând, ce este securitatea online și ce este siguranța online” (FGD_3_E); „am acumulat acele informații necesare pentru a le transmite elevilor. Înainte cunoșteam termenii bullying, cyberbullying, dar, prin aceste seminare de formare, cunoștințele noastre s-au îmbunătățit” (FGD_4_E). Astfel, profesorii pot explica și elevilor, într-un limbaj mai simplu și mai accesibil, provocările, dar și oportunitățile din mediul digital.

Cadrele didactice cunosc cum să acționeze „nu panichează” când elevii cer ajutor și găsesc rapid soluțiile pentru a ajuta elevii.

Important este că, în instituțiile de învățământ, la necesitate, se intervine în echipă „dacă s-a furat identitatea, dirigințele, împreună cu psihologul școlar, analizează situația și intervin acordând suportul necesar” (FGD_1_E). Astfel, elevii au început să aibă încredere atât în cadrele didactice, cât și în psihologul școlar și se adresează cu diverse întrebări atunci când apar anumite provocări.

O altă schimbare importantă constă în faptul dezvoltării competențelor de organizare a ședințelor cu părinții la această temă „cum să petrecem ședința cu părinții.”

Diriginții au creat grupuri de comunicare pe rețelele de socializare, fapt ce le permite să comunice rapid.

Boxa 18. Impactul activităților privind protecția și siguranța online asupra cadrelor didactice (Endline)

Opinia elevilor

„Am observat că profesorii pun un accent foarte mare pe siguranța online. În fiecare zi, vin cu noi informații.” (FGD_5_E)

„Au luat o atitudine în acest caz. Încearcă să ne informeze, să ne învețe mai multe lucruri, cum să ne protejăm.” (FGD_5_E)

„Un atașament mult mai mare față de acest subiect, unul mult mai serios. Cred că nu e o lecție în care să nu se menționeze de siguranța online... Psihologul școlii mereu aduce în discuție, când are ocazia, acest subiect, ne spune că nu suntem singuri...” (FGD_5_E)

„Au devenit mai apropiați și mai atenți față de elevii. Practic, se implică mai mult în viața și în profilul nostru online.” (FGD_5_E)

„Mulți profesori au rămas singuri șocați de pericolul online. Ei nu știau despre pericolul de pe rețelele de socializare sau, în general, pe online.” (FGD_6_E)

„Am observat că profesorii informându-ne prin filmulețe, au început să înțeleagă că noi, câteodată, mai întâi acționăm, apoi gândim. Au încercat să ne înțeleagă și să ne încurajeze să apelăm la profesori sau la părinți după ajutor.” (FGD_6_E)

„Profesori au devenit mai exigenți față de utilizarea telefoanelor. Dacă înainte nu se permitea telefonul, dar noi, oricum, îl aveam pe bancă, acum diriginții strâng telefoanele pentru ca elevii să nu facă poze la ore.” (FGD_5_E)

Opinia cadrelor didactice

„Eram informați mai mult teoretic... După aceste formări, am fost înarmați, dotați cu diferite materiale, ghid, videouri, ceea ce ne-a îmbogățit activitatea didactică. Acum, când venim în fața părinților sau în fața copiilor, avem un material amplu și ne atingem scopul.” (FGD_3_E)

„Ne-a servit la cunoașterea și la conștientizarea problemelor cu care se confruntă adolescenții noștri. Ne-a făcut să fim mai aproape de ei și să ne implicăm mai profund în tot ce ține de mediu online.” (FGD_3_E)

„Inițial consideram că fiecare vinovat trebuie pedepsit, arătat cu degetul, ca să le fie rușine și să nu mai îndrăznească să facă chestiile acestea. După cursurile la care am fost, mi-am dat seama că aceasta nu e varianta cea mai bună.” (FGD_4_E)

„Eu am devenit victimă a cyberbullyingului, iar cunoștințele de la instruire m-au ajutat... Am știut cum să reacționez. De multe ori putem să greșim cu toată psihologia pe care o cunoaștem.” (FGD_4_E)

7.4. Impactul asupra instituțiilor de învățământ

Cercetarea finală atestă că activitățile organizate în procesul de pilotare a Standardelor au fost înalt apreciate de către toți participanții la cercetare: manageri ai instituțiilor de învățământ, cadre didactice, elevi și părinți. Aceste activități au determinat multiple schimbări la nivel de guvernare a instituțiilor de învățământ (Boxa 19).

Managerii instituțiilor de învățământ au menționat, în cadrul discuțiilor focus grup, „*am pus în practică tot ce am învățat, inclusiv, la domeniu management*”. De asemenea, au fost create parteneriate între cele 6 instituții de învățământ.

Boxa 19. Impactul activităților privind protecția și siguranța online asupra instituțiilor de învățământ (Endline)

Opinia elevilor

„Stăm mai puțin în telefon și mai mult vorbim sau ne jucăm în curtea școlii.” (FGD_5_E)

„Siguranța online a devenit o temă de discuție între elevi, între profesori și între elevi și profesori. O temă liberă, deschisă și poți afla multe informații interesante.” (FGD_6_E)

„Relațiile dintre profesori și elevi au devenit mai strânse. Acum putem să ne spunem problemele...” (FGD_5_E)

„S-au făcut niște restricții. Când intrăm în școală, trebuie să reducem volumul telefonului sau să îl deconectăm. La lecții niciodată nu ne dă voie, mai ales, să-l punem pe masă. Trebuie să-l ținem în ghiozdan și să nu îl scoatem nici la recreație. Să îl utilizăm doar în caz de urgență.” (FGD_5_E)

„După aceste lecții informative, nu mai stăm atât de mult în telefoane. Comunicăm din ce în ce mai mult între noi.” (FGD_5_E)

Opinia părinților

„Mai multe ședințe au loc acum, mai multă informație este disponibilă și este adusă la urechile copiilor și la urechile noastre.” (FGD_7_E)

„Mai puține telefoane în cadrul lecției. La noi s-a emis un regulament ca să nu folosească telefonul mobil, în timpul orelor, atât cei din treapta primară, cât și din cea gimnazială și liceală” (FGD_8_E)

Opinia cadrelor didactice

„Când postez materiale ce țin de școală, fie unele videoclipuri de la concursuri, fie recital de poezii sau un reportaj, niciodată nu am să-l postez pe pagina liceului nostru, fără consimțământul copiilor...În felul acesta, îi învăț și eu pe ei că nu putem posta fără consimțământul persoanei poze în mediul online.” (FGD_3_E)

„Conducerea zilnic ne reamintește la ședințe despre bunele practici și ne motivează foarte mult. Nu putem să avem nicio zi fără securitatea și siguranța online.” (FGD_4_E)

Opinia managerilor

„În liceu, s-a creat o viziune comună în rândul tuturor cadrelor didactice asupra siguranței online și acestea promovează și dezvoltă abilități de gândire și navigare a copiilor în mediu online.” (FGD_1_E)

„Nu se utilizează telefoanele mobile la ore, excepție, în scopuri didactice. Sigur că se mai încearcă, uneori, dar totuși cuvântul profesorului este respectat.” (FGD_1_E)

„Respectarea strictă a cerințelor ce țin de distribuirea confidențială a datelor personale. De asemenea, acordul părintelui pentru a folosi imaginea copilului în activități care erau planuite pentru întregul an școlar.” (FGD_1_E)

„Am descoperit, împreună cu elevii, diferite aplicații interesante și educative, care ne permit să-i orientăm să se ocupe în timpul liber cu altceva.” (FGD_1_E)

Cele mai importante schimbări ce țin de funcționarea instituțiilor de învățământ vor fi prezentate în continuare.

Politici și proceduri

Cercetarea Baseline a atestat puține bune practici privind dezvoltarea procedurilor interne și includerea subiectului de siguranță online în planurile manageriale ale instituției de învățământ, după cum prevede Programul de activități extrașcolare elaborat de MEC. De asemenea, nu existau politici instituționale care să reflecte măsurile de asigurare a protecției și siguranței online a elevilor „*nu există o politică care ar fi posibil de realizat și care să ne răspundă la multiplele probleme pe care le avem*” (FGD_1_B).

Nu existau reguli clare despre modul de comunicare, interacțiune și colaborare pe platforme online și social media. Reprezentanții instituțiilor de învățământ interveneau și ofereau suport elevilor intuitiv.

Existau planuri de dezvoltare, care prevedeau acțiuni de monitorizare a activităților privind siguranța online, în unele instituții de învățământ. Cei care au elaborat aceste planuri, susțineau însă că ele sunt fragmentare, nu au un cadru de referință foarte clar „*în activitatea educativă acolo unde avem formarea comportamentelor responsabile la traficul rutier, la situațiile excepționale în perioada COVID 19, am adăugat și securitatea online. Am inclus acțiuni de informare a profesorilor, părinților și elevilor, nimic mai mult*” (FGD_1_B). Managerii instituțiilor de învățământ au subliniat că nu știu dacă acțiunile întreprinse de ei sunt corecte, pentru că lipsește un ghid care să orienteze acțiunile cadrelor didactice, ale administrației „*nu sunt sigură dacă noi procedăm sau acționăm exact așa cum trebuie. Se cere un algoritm sau un ghid*” (FGD_1_B).

În puține instituții de învățământ era elaborată Fișa postului pentru responsabilul de protecția și siguranța online a elevilor.

În cadrul unei singure instituții, din cele șase care au participat la cercetare, managerii au stabilit o regulă pentru utilizarea poștei electronice de către elevi „*toți elevii au făcut poșta electronic pe gmail. Nu le-am permis mail.ru sau yandex. Toți elevii au gmail, altele nu le recunoaștem*” (FGD_1_B).

Cercetarea Endline vine să demonstreze că activitățile organizate în instituțiile de învățământ, care au pilotat Standardele, au oferit suport directorilor și directorilor adjuncți în:

- elaborarea sau actualizarea **Planurilor de activitate**, care să-i ajute să intervină prompt în situații de risc online „e un document binevenit, cunoscut de toată lumea și cu foarte multe acțiuni, care țin de domeniul protecției online” (FGD_1_E);
- dezvoltarea sau actualizarea unor **proiecte instituționale** „*am reușit să reactualizăm*

proiectul instituțional, pentru 5 ani de zile, în baza Standardelor pentru protecția și siguranța online” (FGD_1_E);

- perfectarea **Politicii de Protecție a Copilului** „am avut ocazia să desfășurăm consultări publice în pagina instituției cu privire la protecția copilului și am introdus un capitol aparte privind securitatea digitală a fiecărui copil” (FGD_1_E);
- perfectarea sau reactualizarea **Fișei coordonatorului** pentru siguranța și protecția online, dar și a contractului de muncă;
- în unele instituții, în cabinetele de informatică, au fost instalate **programe de control parental**.

Elevii au fost implicați în elaborarea și aprobarea regulilor ce țin de navigarea pe rețelele de socializare și de utilizare a telefoanelor mobile „am ajuns la concluzia ca fiecare clasă să elaboreze independent un regulament de utilizarea a rețelelor, poștei electronice, a telefoanelor etc. Atunci când copiii, din propria lor inițiativă, elaborează reguli, cu siguranță ele vor fi respectate” (FGD_1_E). Actualmente, acestea sunt prezente în vizierele clasei.

Diriginții au amențajat locuri speciale în clase, cu materiale privind siguranța online „la fiecare clasă este diferit, potrivit particularităților de vârstă”.

Semnificativ este faptul că toate cadrele didactice cunosc prevederile Politicii de Protecție a Copilului și o respectă, cerând acordul părinților când trebuie să fotografieze și să plaseze rezultatele unor activități pe rețelele de socializare.

De asemenea, a crescut nivelul de implicare al Consiliul Elevilor în organizarea diverselor activități de informare la tema Siguranței în mediul online.

Mecanism de identificare, intervenție și raportare a cazurilor de abuz online

La **etapa inițială**, în toate instituțiile de învățământ participante la cercetare exista un coordonator, responsabil pentru monitorizarea siguranței online a elevilor (directorul adjunct pentru educație, psihologul școlar, profesorul de informatică, cadrul didactic de sprijin, etc.). La acesta, puteau apela atât cadrele didactice, cât și elevii. Datele cercetării au constatat însă că unii coordonatori responsabili nu au beneficiat de instruiri privind protecția și siguranța în mediul online, acționând „intuitiv”. Dacă cazul era mai grav, apelau la specialiștii din afara instituției. În situații mai complicate, instituția de învățământ cerea suport de la poliție sau de la psihologul de la Serviciul de Asistență Psiho-pedagogică (SAP), organizațiile neguvernamentale cu care colaborează, inclusiv, reprezentanții direcției de asistență socială și protecție a familiei.

Instituțiile de învățământ nu aveau un mecanism de identificare, intervenție și raportare în cazurile de abuz al copilului în mediul online. Acestea au recunoscut că identificau „uneori”

cazuri de abuz online. Intervențiile pe care le făceau în aceste cazuri se bazau pe experiență și intuiție „nu ne-a învățat nimeni. Noi, din practica noastră de viață/de lucru încercăm, atunci când apare o problemă să o rezolvăm împreună, prin discuții. Dar, uneori, avem nevoie de explicații. Am discutat cu elevul dar, poate, nu i-am dat sfatul necesar, poate trebuia altfel de vorbit cu el...” (FGD_3_B).

Managerii au subliniat necesitatea elaborării unor proceduri specifice pentru cazurile de abuz online, care să explice semnele acestei forme de abuz și recomandările de intervenție, reieșind din riscurile specifice acestor cazuri „dacă s-a întâmplat un caz, nu știm cum să procedăm, ca să nu facem mai rău înainte să ajutăm. Se poate întâmpla că, uneori, nu acționăm la nivelul corespunzător, în alte cazuri, exagerăm și asta tot nu e bine” (FGD_1_B).

Cercetarea finală atestă că, actualmente, funcționează mecanismul de identificare, evaluare, referire, asistență și monitorizare a copiilor-victime ale abuzului în mediul online. Cadrele didactice cer suport din partea psihologului școlar și intervin prompt și eficient, pentru a oferi suportul necesar elevilor care se confruntă cu abuzuri în mediul online „încercăm totuși în instituție să rezolvăm problemele care apar”.

De asemenea, s-a evidențiat că elevii se adresează și anunță cazurile de provocări, probleme pe care le au în mediul online: „Se adresează direct. Înainte era o frică. Eu le spuneam că activează psihologul în instituție, puteți să vă adresați confidențial, dar nu prea cereau ajutor” (FGD_1_E).

Instrumente de consultare a opiniei elevilor și a părinților

Instituțiile au instrumente de consultare a opiniei elevilor, părinților, a personalului didactic pe care le utilizează pentru a cunoaște situația cu privire la protecția și siguranța online. În toate cele 6 instituții, care au pilotat Standardele, se aplică chestionare pentru a cunoaște opinia elevilor, dar și a părinților privind siguranța online „am început să aplicăm diferite instrumente, am pregătit un chestionar și pentru părinții” (FGD_1_E).

Tehnologii și infrastructură securizată

Instituțiile de învățământ sunt asigurate cu WiFi. Accesul la rețele WiFi este restricționat, fiind permis doar cadrelor didactice. Elevii nu au parola pentru ca să acceseze Internetul și „să nu poată în timpul pauzelor să navigheze acolo unde nu e voie” (FGD_1_E).

Standardele minime de dotare a instituțiilor de învățământ cu mijloace TIC stabilesc obligativitatea instituțiilor de învățământ de a dispune de un software specializat de filtrare a conținuturilor de pe Internet. Deși este stabilită această reglementare, nu toate instituțiile au instalate filtre de conținut. Unele instituții de învățământ au reușit „asigurarea fiecărui cadru didactic cu câte un laptop, tablă interactivă sau proiector” (FGD_1_E). Astfel, a crescut gradul de utilizare a diverselor platforme de instruire.

▶ VIII. APRECIEREA STANDARDELOR PENTRU PROTECȚIA ȘI SIGURANȚA COPIILOR/ELEVILOR ÎN MEDIUL ONLINE _____

8.1. Punctele forte

Cadrele didactice, în mod special, administrația celor 6 instituții de învățământ au menționat că *Standardele* reprezintă un document valoros care ajută instituțiile de învățământ să facă față situației contemporane de dezvoltare rapidă a Internetului și TIC. În cadrul discuțiilor focus grup, cadrele didactice au apreciat următoarele **puncte forte ale Standardelor**:

- Document bine structurat pe **acțiuni de implementare, dimensiuni, dovezi și indicatori** „sunt indicați toți descriptorii și asta ne ajută foarte mult la planificare” (FGD_1_E);
- Suportul oferit în **operaționalizarea politicii de protecție și siguranță** a copiilor/elevilor în mediul online, inclusiv, a procedurilor interne;
- Claritate în **asigurarea funcționalității mecanismului de identificare, evaluare, referire, asistență și monitorizare** a copiilor victime/potențiale victime ale abuzului online;
- Prezentarea **activităților curriculare și extracurriculare** în formarea comportamentului proactiv și responsabil al copiilor în mediul online;
- Exemplificarea **acțiunilor de educație** parentală privind educația și siguranța online;
- **Valorificarea parteneriatelor** în asigurarea protecției copiilor/elevilor în mediul online;
- Asigurarea **formării competențelor** personalului în domeniul securității și protecției copiilor/elevilor în mediul online, inclusiv, oferirea suportului didactic (Ghiduri privind Educația pentru siguranța online, filmulețe, studii de caz etc.).

Referitor la materialele oferite, cadrele didactice au apreciat următoarele:

- **Ghiduri pe trepte** ale învățământului primar și gimnazial, cu **scenarii didactice** „de neprețuit din care putem selecta în dependență de situație, în dependență de problemă, aplicând rapid în activitate” (FGD_4_E);
- **Materiale informative** utile privind intervenția specialistului în cazuri de violență online „mi-a fost de mare folos modul de identificare a cazului de abuz online și de stabilire a nivelului de gravitate al unei situații de violență online” (FGD_3);
- **Filmulețele eficiente** pentru organizarea activităților care „foarte mult le-au plăcut elevilor” (FGD_3_E);

→ **Studii de caz** pentru elevi, dar și pentru părinți „sunt foarte bune și pentru ședințele cu părinții” (FGD_2_E).

Nu în ultimul rând, participanții la cercetare au apreciat profesionalismul celor care au elaborat *Standardele* și activitățile de formare a cadrelor didactice .

Datorită Standardelor, importanța pregătirii elevilor de a naviga în siguranță în mediul online nu mai este pusă la îndoială „*eu predau chimia și nu știu dacă o să îmbrățișez ceva o profesie legată de disciplina mea, dar o să-i prindă bine informația privitor la siguranța online. Câteodată, un pas greșit te marchează pentru toată viața. Dacă până acum consideram că matematica, limba română sunt cele mai importante discipline într-o școală, astăzi am ajuns la ideea că este necesar un obiect de Educație și siguranță digitală, pentru că avem diferite categorii de persoane cu intenții nu chiar bune pe Internet. Eu sunt dispusă să mai particip la formări de genul acesta, pentru că am ajuns la concluzia că este ceea ce îi trebuie copilului în secolul XXI*” (FGD_4_E).

Unele instituții au evidențiat **dificultăți în procesul de implementare a Standardelor**:

→ **asigurarea infrastructurii** necesare pentru securizarea și protecția copiilor/elevilor în mediul online, nemijlocit a rețelei wi-fi securizate, setare a filtrelor de conținut „*noi lucrăm cu Moldtelecomul și încă nu s-a rezolvat nimic*” (FGD_1_E);

→ **dezvoltarea instrumentelor de analiză a orelor** „*cum să le perfectăm și să introducem niște aspecte ce țin de securitatea online? Noi am introdus ce am considera, dar nu știm pe cât e de corect este*” (FGD_1_E).

8.2. Oportunitățile de eficientizare a activităților de informare privind protecția și siguranța online

Participanții la cercetare au subliniat necesitatea continuării activităților de protecție și siguranță online, dar și completarea acestora cu unele aspecte noi.

Cadrele didactice au evidențiat următoarele aspecte:

→ Necesitatea acordării **suportului în pregătirea cadrelor didactice** și a psihologului școlar pentru interacțiunea cu elevii din clasele liceale „*în clasele mai mari, elevii consideră că știu totul și ar trebui implicat psihologul școlii sau anumiți specialiști, care să fie mai instruiți la acest subiect*” (FGD_4_E);

→ Necesitatea unor **postere și a pliantelor informative pentru elevi**, dar și pentru părinți „*avem nevoie de niște materiale despre bullying, cyberbullying pentru părinți*” (FGD_2_E); „*sunt necesare pliante cu sfaturile primordiale pentru părinți*” (FGD_3_E);

- **Filmulețe noi** reieșiind din cazurile reale care se întâmplă, inclusiv, pentru părinți,
- Necesitatea unor **broșuri/ghiduri pentru elevi** „*un mic ghid și pentru elevi, cea mai importantă informație, pașii cei mai importanți*” (FGD_4_E).

Elevii au înaintat următoarele propuneri:

- Introducerea unei discipline obligatorii „să devină un obiect obligatoriu”,
- Prezentarea și analiza unor studii de caz care s-au întâmplat în Moldova „cazuri pe care s-au deschis dosare penale și s-a ajuns în judecată, adică să fie ceva bazat pe fapte reale” (FGD_6_E).

Părinți au menționat că își doresc ca tema protecției și siguranței online să fie abordată cu regularitate la orele de dirigenție

- „*dacă ar fi cu regularitate, ar avea un rezultat mai bun totuși*” (FGD_7_E),
- „*dacă o să vorbim o dată în lună, cred că ar fi mai bine*” (FGD_8_E).

Referitor la vârsta de la care ar fi bine de început discuții asupra problemei siguranței online, elevii și părinții, inclusiv, o parte din cadrele didactice au o viziune comună – de la 6-7 ani:

- „*de la grupa pregătitoare să fie formulate niște teme pe înțelesul copiilor. Anume de acolo să înceapă, deoarece eu cred că acesta ar fi un parteneriat excelent și noi am face o continuitate la ceea ce este început*” (FGD_2_E),
- „*odată ce părinții i-au procurat telefonul, trebuie să înceapă educația digitală*” (FGD_8_E).

Cadrele didactice, de asemenea, au menționat că pregătirea pentru siguranța online a copiilor ar trebui să înceapă odată cu pregătirea copiilor pentru școală. Astfel, până copiii vin la școală, părinții sunt cei care ar trebuie să le vorbească copiilor și să stabilească anumite limite de timp pentru navigarea acestora pe Internet, timp pentru jocurile în mediul online, etc.

Părinții au fost de acord cu ideea expusă de către copii, de către cadrele didactice privind inițierea informării despre siguranța online la vârsta de 6-7 ani „*începe școala și are nevoie de informație de pe Internet, respectiv, trebuie informat*” (FGD_7_E).

► CONCLUZII

General

- Procesul de pilotare a Standardelor în 6 instituții de învățământ a cuprins diverse **activități de acordare a suportului pe 6 domenii-cheie**:
- **governarea școlilor** în scopul creării unui angajament ferm al managementului școlar și un mediu online sigur pentru elevi;
 - **formarea cadrelor didactice** pentru a avea cunoștințele necesare în domeniul siguranței online și pentru a interveni în cazul în care copiii se confruntă cu probleme în mediul online;
 - **implicarea părinților** prin dezvoltarea abilităților acestora de a contribui la siguranța copilului online;
 - **educația elevilor** prin dezvoltarea unor comportamente active, pozitive și responsabile în mediul online;
 - **tehnologii și infrastructură securizată**, care să ajute copiii în procesul educațional;
 - **politici și proceduri instituționale** care să reflecte măsuri de identificare a problemelor ce vizează siguranța copilului în mediul online și acțiuni de răspuns.
- Prin pilotarea Standardelor s-a urmărit crearea unui **cadru minim de acțiuni** ce pot fi întreprinse de instituțiile de învățământ general, pentru a-și consolida efortul în promovarea siguranței online, crearea unui mediu sigur și protejat pentru copil/elev, stabilirea măsurilor de informare a cadrelor didactice, părinților și a copiilor/elevilor despre siguranța online, cu regularitate.
- **Puncte forte** ale Standardelor și acțiunilor realizate de către Centrul La Strada, în procesul de pilotare a acestora:
- document bine structurat pe **acțiuni de implementare**, dimensiuni, dovezi și indicatori;
 - **suport oferit în operaționalizarea politicii de protecție și siguranță** a copiilor/elevilor în mediul online, inclusiv, a procedurilor interne;
 - **claritate în asigurarea funcționalității mecanismului de identificare, evaluare, referire, asistență și monitorizare** a copiilor victime/potențiale victime ale abuzului online;
 - prezentarea **activităților curriculare și extracurriculare în formarea comporta-**

mentului pro-activ și responsabil al copiilor în mediul online;

- exemplificarea acțiunilor de **implicare parentală** privind educația și siguranța online;
- accentul pus pe **valorificarea parteneriatelor** în asigurarea protecției copiilor/elevilor în mediul online;
- asigurarea **formării competențelor personalului** în domeniul securității și protecției copiilor/elevilor în mediul online, inclusiv, oferirea suportului didactic (Ghiduri privind Educația pentru siguranța online, filmulețe, studii de caz etc.).

Prezența elevilor pe rețelele de socializare și utilizarea Internetului

- **67,6%** dintre elevii claselor a III-IV-a erau **prezenți în mediul online**, la etapa inițială, având un cont/profil pe rețelele de socializare, în comparație cu 75,7% (+8,1 p.p.), la etapa finală.
- Activitățile realizate de către cadrele didactice cu elevii claselor primare atestă **tendințe pozitive referitoare la datele personale** care sunt menționate în conturile din mediul online ale elevilor din clasele primare: ștergerea numelui (-5,1 p.p.), a vârstei (-7,5 p.p.), a numărului de telefon (-7,4 p.p.), a datelor despre școală (-4,5 p.p.), a datelor despre părinți (-3,3 p.p.). Totodată, datele colectate atestă că acțiunile de informare a elevilor din clasele primare, inclusiv, a părinților acestora trebuie continuate, pentru că 4 din 10 elevi ai claselor primare încă dețin pe contul lor online fotografii personale, 3 din 10 mai au menționată vârsta, 2 din 10 – numărul de telefon etc.
- Elevii din **clasele primare au început să utilizeze mai mult Internetul în multiple scopuri**, în mod special, pentru lecții, de la 2,0%, la 41,7% (+39,1p.p.). Totodată, s-a redus numărul celor care folosesc Internetul pentru TikTok, Youtube (-4,0 p.p.) și a celor care încarcă videoclipuri (-2,0 p.p.).
- **94,6% erau prezenți online**, având un cont/profil pe rețelele de socializare, la etapa inițială, iar la cea **finală, 90,6% (-4,0 p.p.)**. Cercetarea finală a constatat reducerea numărului elevilor claselor a VI-IX-a, care dețin două și mai multe conturi pe rețelele de socializare, de la 86,3%, la 79,6% (dintre elevii claselor a VI-IX-a (-6,7 p.p.).
- Elevii **claselor gimnaziale sunt prezenți pe 18 rețele de socializare**: Instagram (87,8%), TikTok (78,1%), Facebook (73,6%), Discord (29,1%), Odnoklasniki (21,7%), Twitter (18,1%), Vkontakte (13,5%), Reddit (5,2%), Telegram (4,3%), Viber (2,5%), Snapchat (2,5%), Youtube, Pinterest, WhatsApp, Twitch, Zently, Messenger, Skype.
- Există unele **schimbări în modalitatea în care elevii claselor gimnaziale utilizează camera** telefonului/tabletei sau camera web a calculatorului. S-a redus cu 5,8 p.p. numărul

elevilor ce utilizează camera telefonului/tabletei pentru discuții pe Skype, Viber, Whatsapp, Messenger, Telegram și cu 4,2 p.p. a celor care utilizează camera pentru discuții pe forumuri/chat room. În celelalte situații analizate, numărul elevilor care utilizează camera a crescut: pentru a face fotografii, ulterior să fie plasate pe rețelele de socializare (+10,3 p.p.), pentru transmisiuni live sau înregistrări pentru TikTok (+8,0 p.p.), pentru înregistrări audio/video, pentru a fi plasate pe Internet (+4,3 p.p.), pentru lecțiile online pe Zoom, GoogleMeet, Teams (+1,6 p.p.).

Cunoștințe, atitudini și practici ale elevilor în mediul online

- Cunoștințele elevilor din clasele primare referitor la **ce postăm pe Internet**, s-au îmbunătățit. La cercetarea finală, 40,8% dintre elevi au menționat că nu trebuie să plaseze date personale în mediul online, 35,9% să nu vorbească sau să se comporte urât, 31,1% să nu discute cu persoane străine, 18,4% să nu distribuie fotografii sau video-uri personale, 17,5% să nu posteze lucruri indecente etc. Numărul elevilor din învățământul primar care au scris că nu știu ce nu se poate de făcut pe Internet s-a redus de la 5,9%, la 4,9%.
- S-au îmbunătățit cunoștințele elevilor din clasele primare referitoare la **regulile care trebuie să le urmeze în mediul online**. A crescut rolul părinților cu 15,9 p.p., a cadrelor didactice cu 18,2 p.p., a fraților/surorilor mai mari cu 5,7 p.p. etc. Astfel, părinții au devenit o sursă de informare pentru 3 din 4 elevi ai claselor primare, iar profesorii pentru aproximativ 1 din 2.
- Datele cercetării indică schimbări la nivelul **cui se adresează elevii** din clasele primare atunci când au probleme în mediul online: părinți (-4,6 p.p.), cadre didactice (+19,1 p.p.), frați/surori mai mari (-1,5 p.p.), bunei (+0,8 p.p.), prieteni (-0,2 p.p.). S-a redus și numărul copiilor de această vârstă care nu se adresează nimănui „eu singură le rezolv” cu 3,1 p.p.
- S-a constatat **creșterea gradului de informare** al elevilor claselor gimnaziale cu 4,9 p.p. (de la 77,7%, la 82,6%) privind nedivulgarea informațiilor cu caracter personal necunoscuților cu care comunică în mediul online.
- Cunoștințele elevilor referitor la faptul că **acțiunile în mediul online lasă amprente digitale** au crescut cu 8,5 p.p. Nivelul de informare referitor la acest aspect rămâne redus în rândul celor care nu au cont/profil pe rețelele de socializare.
- A crescut cu 4,0 p.p. (64,4%) numărul elevilor din clasele gimnaziale care **înțeleg că ceea ce postează ei în mediul online le formează propria imagine**.
- **40 la sută** dintre elevi continuă să creadă că **reputația lor în mediul online nu poate avea impact asupra vieții reale**.

- Există schimbări pozitive privind perceperea **riscului nedivulgării conversației** cu persoanele străine în mediul online. Numărul elevilor care percep acest risc a crescut cu 5,4 p.p. (de la 47,6%, la 53,0%).
- Gradul de informare al elevilor claselor gimnaziale privind **perceperea riscurilor de a merge să cunoască o persoană** cu care au comunicat în mediul online a crescut nesemnificativ, cu 2,9 p.p. per general (72,2%).
- Informarea elevilor din clasele gimnaziale despre **pericolul în mediul online, în cazul aluziilor cu tentă sexuală**, inclusiv, a intenției de a se vedea cu ei, a crescut nesemnificativ, 1,7 p.p. per general (89,0%).
- Nu s-a atestat creșterea nivelului de reziliență al elevilor din clasele gimnaziale în privința **complimentelor, laudelor** din partea persoanelor necunoscute în mediul online. 35,0% dintre elevi consideră că, dacă comunică mult cu o persoană în mediul online, îi pot accepta complimentele și 25,4% nu știu cum să procedeze în astfel de situații.
- Nu s-au atestat schimbări în gradul de încredere al elevilor claselor gimnaziale față de **persoanele care sunt prietenoase cu ei în mediul online**, dar necunoscute în viața reală. Astfel, 1/3 dintre elevi (cei care consideră că pot avea încredere într-o persoană care este foarte prietenoasă cu ei, chiar dacă se cunosc doar în mediul virtual și cei care nu știu cum să aprecieze aceste situații) rămân să fie expuși acestui risc.
- Numărul elevilor care sunt în **dezacord că este amuzant să scrii comentarii răutăcioase** la fotografiile prietenilor, cunoscuților în mediul online a ajuns la 91,6%.
- 82,4% dintre elevi sunt în dezacord cu afirmația că „**nu faci rău nimănui dacă crezi un profil cu fotografiile altei persoane** și scrii câteva mesaje la câțiva oameni din numele acelei persoane”.
- Doar 67,7% dintre elevi sunt de acord cu afirmația că „cererea de la un copil a **fotografiilor sau videoclipurilor cu caracter sexual** sunt acțiuni ilegale”.
- Doar 7 din 10 elevi sunt în dezacord cu faptul că se poate **practica trimiterea/primirea unor fotografii, înregistrări video care prezintă părți ale corpului persoanei pe care o iubești**.
- A crescut cu 6,6 p.p. numărul elevilor care întotdeauna **verifică informația de la pagina de profil** a persoanei cu care comunică în mediul online (59,1%).
- Nu s-a atestat creșterea numărului de elevi ai claselor gimnaziale care întotdeauna **analizează informația pe care o postează/distribuie online, din perspectiva consecințelor**. Aceste acțiuni sunt realizate doar de 63,2% dintre elevi.

- Numărul elevilor care **spun nu întotdeauna comunicării online cu o persoană pe care nu o cunosc** în viața reală, dacă simt disconfort sau nesiguranță, a scăzut de la 67,1%, la 57,3% (-9,8 p.p.).
- **Evită întotdeauna să posteze sau să distribuie fotografiile care pot trezi comentarii și reacții negative**, doar 56,4% dintre elevi.
- Comportamentul elevilor privind **scrierea comentariilor pozitive** la postările altor utilizatori, nu s-a schimbat. Doar 1/3 dintre participanții la cercetare scriu întotdeauna comentarii pozitive la postările altor utilizatori.
- Numărul elevilor care **raportează întotdeauna dacă cineva a creat un profil cu numele și fotografia lor și/sau scrie altor persoane** din numele lor a crescut cu 1,3 p.p. (58,3%), iar cei care fac acest lucru deseori, cu 3,4 p.p. (10,4%).
- Numărul elevilor care **intervin întotdeauna când cineva este hărțuit în mediul online**, chiar dacă nu îi vizează pe ei, a crescut cu 1,4 p.p. (15,7%), iar a celor care intervin deseori, cu 2,9 p.p. (18,0%).
- Doar 40,9% dintre elevi **anunță întotdeauna** părinții sau un adult de încredere **dacă cineva trimite sau distribuie conținuturi cu caracter sexual** în mediul online, iar 12,9%, fac acest lucru deseori.
- Doar 47,4% dintre elevi anunță întotdeauna părinții sau un adult de încredere când o **persoană cunoscută în online le face aluzii cu tentă sexuală** și susține că vrea să-i vadă.
- Activitățile organizate în instituțiile de învățământ de către cadrele didactice au contribuit la creșterea cu 5,6 p.p. (68,9%) a numărului elevilor care **nu se amuză și nu iau în derâdere** niciodată persoanele care au suferit în urma expedierii unor fotografii cu caracter sexual.
- 80,6% dintre elevi și-au pus **parole complicate la rețelele sociale**. Numărul este mai mare printre elevii care dețin un cont/profil pe rețeaua de socializare (82,4%), și a celor ce accesează și utilizează Internetul zilnic (81,7%), în comparație cu cei care nu au cont pe rețelele de socializare (63,0%).
- 78,3% dintre elevi **aleg cine și ce informație poate vedea** sau urmări despre ei pe rețelele de socializare, utilizând **setările de confidențialitate**. Numărul este mai mare printre elevii care dețin un cont/profil pe rețeaua de socializare (79,7%) și a celor ce accesează și utilizează Internetul zilnic (79,4%), în comparație cu cei care nu au cont pe rețelele de socializare (65,2%).
- 82,6% dintre elevi **consideră că dețin control** asupra postărilor, distribuirilor, comentariilor realizate în mediul online. Numărul este mai mare printre elevii care dețin un cont/profil pe rețeaua de socializare (85,6%) și al celor ce accesează și utilizează

Internetul zilnic (84,3%), în comparație cu cei care nu au cont pe rețelele de socializare (54,3%).

- 84,0% dintre elevii claselor gimnaziale **se informează despre siguranța online**. A crescut rolul cadrelor didactice din școală în calitate de sursă de informare (+8,0 p.p.), precum și a site-ilor specializate de pe Internet (+4,8 p.p.), a persoanelor adulte care vin în școală și fac lecții la această temă (+6,1 p.p.), a diverselor bloguri, vloguri (+4,2 p.p.).
- S-a redus numărul elevilor care nu au auzit și nu cunosc **site-ul www.siguronline.md**, de la 35,1%, la 17,8%. Respectiv, a crescut numărul celor care au utilizat acest site de câteva ori (de la 20,3%, la 29,0%), iar numărul celor care îl cunosc și îl utilizează frecvent s-a dublat (de la 5,4%, la 12,1%).
- Numărul elevilor claselor gimnaziale care atunci când se **confruntă cu probleme** în mediul online, le **discută cu cineva** a crescut de la 55,6%, la 60,9%. Cercetarea finală atestă că a crescut gradul de încredere în părinți (+3,9 p.p.), prietenii din viața reală (+8,7 p.p.), profesori (+6,9 p.p.), psihologul școlar (+5,7 p.p.).

Impactul Standardelor

- oferit **suport directorilor și directorilor adjuncți** în:
 - elaborarea sau actualizarea Planurilor de activitate;
 - dezvoltarea sau actualizarea unor proiecte instituționale;
 - perfectarea Politicii de Protecție a Copilului;
 - perfectarea sau reactualizarea Fișei coordonatorului pentru siguranța și protecția online, dar și a contractului de muncă etc.
- **Cadrele didactice posedă cunoștințe** referitoare la protecția și siguranța online, respectarea confidențialității, dar și competențe pentru a oferi suport elevilor atunci când aceștia au nevoie de informații, ajutor etc.
- **Mecanismul de identificare, evaluare, referire, asistență și monitorizare a copiilor victime** ale abuzului în mediul online funcționează. Cadrele didactice cer suport psihologului școlar și intervin prompt și eficient pentru a oferi suportul necesar elevilor care se confruntă cu abuzuri în mediul online.
- Instituțiile au **instrumente de consultare a opiniei** elevilor, părinților, personalului didactic, și le utilizează pentru a cunoaște situația cu privire la protecția și siguranța online.
- **Standardele minime de dotare** a instituțiilor de învățământ cu mijloace TIC stabilesc

obligativitatea instituțiilor de învățământ de a dispune de un software specializat de filtrare a conținuturilor de pe Internet. Deși este stabilită această reglementare, nu toate instituțiile au instalate filtre de conținut.

- **Atitudinile adolescenților** privind controlul din partea părinților **s-au schimbat**. S-a constatat că între părinți-copii au fost create punți de încredere, iar o parte dintre copii au devenit mai înțelegători în privința controlului periodic din partea părinților privind activitatea online.
- **Părinții au evidențiat că au început a discuta cu copiii mai frecvent** despre unele aspecte referitoare la prezența online:
 - persoanele cu care comunică,
 - jocurile pe care vor să le descarce (unii părinții identifică jocuri pentru a se distra împreună cu copiii);
 - pozele pe care doresc să le posteze pe rețelele de socializare;
 - comentariile pe care le postează.
- Ședințele cu părinții au contribuit la **creșterea gradului de informare al părinților** despre oportunitățile, dar și despre riscurile mediului online, analiza atitudinii față de mediul digital.
- **Discuțiile părinților** cu elevii din clasele primare **se axează pe următoarele aspecte:**
 - să nu vorbească cu persoane necunoscute (+23,0 p.p),
 - să navigheze doar pe site-urile pe care le cunosc (+17,4 p.p.),
 - să nu dea date personale (+14,5 p.p.),
 - să nu posteze informații fără permisiunea părinților (+9,7%) etc.

► RECOMANDĂRI

Rezultatele cercetării permit înaintarea următoarelor recomandări MEC, Centrului La Strada, instituțiilor de învățământ și părinților:

Pentru Centrul Internațional „La Strada”

- Acordarea suportului MEC în procesul de implementare a Standardelor, în toate instituțiile de învățământ.
- Continuarea formării cadrelor didactice și a altor profesioniști (responsabil de siguranța online, psihologi școlari) din instituțiile de învățământ la capitolul protecția și siguranța copiilor online.
- Integrarea subiectului de protecție și siguranță online în programele de formare continuă a cadrelor didactice și a psihologilor școlari.
- Dezvoltarea, în colaborare cu instituțiile de învățământ, a resurselor informaționale de educație digitală într-un format și conținut accesibil pentru elevi, părinți și cadre didactice (materiale informative, broșuri, ghiduri, etc.).

Pentru instituțiile de învățământ implicate în pilotarea Standardelor

- Includerea în instruirea părinților a subiectelor ce țin de protecția și siguranța online.
- Continuarea activităților curriculare și extracurriculare la tema protecția și siguranța online a copiilor.
- Promovarea în rândul părinților a importanței filtrării conținuturilor dăunătoare și ilegale la dispozitivele utilizate de către copii (spre exemplu, prin instalarea Programelor de Control Parental).
- Dezvoltarea parteneriatului public-privat pentru promovarea serviciilor existente în domeniul protecției copiilor online și a platformelor de informare existente, consiliere sau raportare.

Pentru părinți

- Participarea la activitățile de instruire din cadrul Școlii părinților.
- Stabilirea unor relații de colaborare cu psihologul școlar.

Anexa 1. Date despre participanții la discuțiile de grup (etapa Baseline)

Nr. de discuții de grup	Categoria de participanți	Numărul de participanți	Modalitatea de realizare
FGD_1_B	Directori, directori adjuncți pentru educație	15	Offline
FGD_2_B	Cadre didactice din învățământul primar	8	Online
FGD_3_B	Cadre didactice din învățământul gimnazial (discipline socioumane)	14	Offline
FGD_4_B	Cadre didactice din învățământul gimnazial (discipline reale)	7	Offline
FGD_5_B	Elevi din clasele gimnaziale (VI-VII)	11	Online
FGD_6_B	Elevi din clasele gimnaziale (VIII-IX)	8	Online
FGD_7_B	Părinți cu elevi în clasele primare	8	Online
FGD_8_B	Părinți cu elevi în clasele gimnaziale	9	Online
Total	8 discuții focus grup	80	

Anexa 2. Date despre participanții la discuțiile de grup (etapa Endline)

Nr. de discuții de grup	Categoria de participanți	Numărul de participanți	Modalitatea de realizare
FGD_1_E	Directori, directori adjuncți pentru educație	6	Online
FGD_2_E	Cadre didactice din învățământul primar	10	Online
FGD_3_E	Cadre didactice din învățământul gimnazial (discipline socioumane)	10	Online
FGD_4_E	Cadre didactice din învățământul gimnazial (discipline reale)	11	Online
FGD_5_E	Elevi din clasele gimnaziale (VI-VII)	13	Online
FGD_6_E	Elevi din clasele gimnaziale (VIII-IX)	12	Online
FGD_7_E	Părinți cu elevi în clasele primare	9	Online
FGD_8_E	Părinți cu elevi în clasele gimnaziale	6	Online
Total	8 discuții focus grup	77	

**IMPACTUL PILOTĂRII STANDARDELOR
PENTRU PROTECȚIA ȘI SIGURANȚA
COPILOR/ELEVIILOR ÎN MEDIUL ONLINE**

Realizat de către
SOCIOPOLIS Consultancy

Mai 2022